ARUN GANDHI

DARUL MÂNIEI

ȘI ALTE LECȚII DE LA BUNICUL MEU MAHATMA GANDHI

ebook HUMANITAS

Arun Gandhi s-a născut în 1934 la Durban, în Africa de Sud, fiind cel de-al cincilea nepot al legendarului Mohandas K. „Mahatma“ Gandhi. În adolescență a stat doi ani alături de bunicul său, în India, învățând de la acesta principiile doctrinei nonviolenței. Arun Gandhi a devenit apoi un important activist pentru pace între state, etnii și religii, fondând în 1991 M.K. Gandhi Institute for Nonviolence la Christian Brothers University (Tennessee). În 2008, Arun Gandhi a pus bazele unei alte instituții care promovează educația și caritatea în zonele defavorizate ale lumii, numite Gandhi Worldwide Education Centre. Intensa lui activitate pentru pace și armonie universală a fost însoțită și de scrierea unor cărți precum: *Legacy of Love: My Education in the Path of Nonviolence* (2001), *The Untold Story of Kastur – Wife of Mahatma Gandhi* (2010), *Grandfather Gandhi* (2014).

ARUN GANDHI

DARUL MÂNIEI

ȘI ALTE LECȚII DE LA BUNICUL MEU MAHATMA GANDHI

Traducere din engleză de
GEORGE CHIRIȚĂ

Arun Gandhi
The Gift of Anger: And Other Lessons from My Grandfather Mahatma Gandhi
Copyright © Arun Gandhi, 2017
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2019, pentru prezenta versiune românească (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-50-6645-1 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021.311.23.30

Cuprins

Prefață
Prima lecție. Folosește mânia pentru bine
A doua lecție. Nu-ți fie teamă să vorbești
A treia lecție. Apreciază singurătatea
A patra lecție. Cunoaște-ți valoarea
A cincea lecție. Minciunile înseamnă dezordine
A șasea lecție. Risipa înseamnă violență
A șaptea lecție. Fii un părinte nonviolent
A opta lecție. Smerenia înseamnă putere
A noua lecție. Cei cinci stâlpi ai nonviolenței
A zecea lecție. Vei fi pus la încercare
A unsprezecea lecție. Lecții pentru prezent
Epilog. Cea mai mare bucurie

PREFAȚĂ

Mergeam să-l vizităm pe bunicul. Pentru mine nu era marele Mahatma Gandhi, pe care îl venera lumea, ci numai „Bapuji“, bunicuţul simpatic despre care vorbeau adesea părinţii mei. Am bătut un drum lung de la casa noastră din Africa de Sud ca să-l vizităm în India. Îndurarăm o călătorie de şaisprezece ore cu un tren aglomerat din Mumbai, înghesuiţi într-un compartiment de clasa a treia, care duhnea a ţigări, transpiraţie şi fum de la motorul cu abur. Eram cu toţii obosiţi când trenul, pufăind din greu, a intrat în gara Wardha. Am păşit pe peron şi am tras adânc în piept aerul curat, fericiţi că am scăpat de praful cărbunilor.

Era abia ora nouă şi soarele dimineţii începuse să pârjolească. Gara avea doar un peron cu o singură încăpere pentru şeful de gară; totuşi, tatăl meu a găsit un hamal cu o cămaşă roşie şi lungă, cu şorţ, care ne-a ajutat cu bagajele şi ne-a condus la trăsură (numită *tonga* în India). Tata a urcat-o pe Ela, sora mea de şase ani, în trăsură şi mi-a cerut şi mie să mă aşez lângă ea. El şi mama mergeau în urma trăsurii.

— Atunci merg şi eu, am spus.

— Este departe, vreo doisprezece kilometri, a spus tata.

— Nu e nici o problemă pentru mine, am insistat.

Aveam doisprezece ani şi voiam să par puternic. Nu mi-a luat mult timp să-mi regret decizia. Soarele ardea din ce în ce mai puternic, iar drumul era pavat cam până la un kilometru distanţă de gară. În scurt timp, eram obosit şi leoarcă de transpiraţie, acoperit cu praf şi funingine, dar ştiam că nu mai pot să mă urc în trăsură. Acasă, regula era: dacă spui ceva, trebuie să şi faci. Nu conta că egoul meu era mai puternic decât picioarele – trebuia să merg în continuare.

Într-un final, ne-am apropiat de ashramul lui Bapuji, numit Sevagram. După toate călătoriile noastre, am ajuns într-un punct izolat, în cea mai săracă pustietate din inima Indiei. Auzisem atât de multe despre frumuseţea şi dragostea pe care bunicul le-a adus în lume, încât mă aşteptam la flori

îmbobocite şi cascade curgătoare. În schimb, locul părea searbăd, uscat, prăfuit şi neinteresant, cu câteva colibe de lut în jurul unui spaţiu comun deschis. Venisem oare de atât de departe pentru a vedea acest loc pustiu şi deloc impresionant? Mă aşteptam cel puţin să ne întâmpine câţiva oameni, dar nimeni nu părea să ia în seamă sosirea noastră.

— Unde-i toată lumea? am întrebat-o pe mama.

Am intrat într-o colibă simplă, unde am făcut baie şi m-am spălat bine pe faţă. Îl mai văzusem pe Bapuji o singură dată, când aveam cinci ani, dar nu-mi mai aminteam vizita, iar acum, la a doua noastră întâlnire, aveam ceva emoţii. Părinţii mi-au spus să mă port frumos când îl salut pe bunicul, pentru că este un om important. Chiar în Africa de Sud, am auzit oameni vorbind despre el reverenţios şi mi-am imaginat că, undeva în ashram, trebuia să se afle vila în care locuia Bapuji, înconjurat de un roi de servitori.

Mai târziu, am fost uluit să văd că ne îndreptăm către altă colibă simplă şi trecem de o verandă cu pământ bătătorit în loc de podea, într-o cameră care nu avea mai mult de trei metri pe patru. Acolo l-am zărit pe Bapuji, şezând pe vine într-un colţ, pe o saltea subţire de bumbac.

Mai târziu am aflat că demnitarii care-l vizitau şedeau şi ei pe vine lângă el, pe covoraşe, pentru a se consulta cu marele Gandhi. Atunci, pe faţa lui Bapuji a înflorit un zâmbet frumos şi fără dinţi, după care ne-a făcut semn cu mâna să ne apropiem.

Urmându-i pe părinţii noştri, eu şi sora mea am mers să ne plecăm la picioarele sale, după tradiţiile indiene. El nici nu a vrut să audă de asta, trăgându-ne repede la piept şi îmbrăţişându-ne afectuos. Ne-a sărutat pe obraji, iar Ela a scos un chiuit de mirare şi bucurie.

— Cum aţi călătorit? a întrebat Bapuji.

Eram atât de intimidat încât m-am bâlbâit:

— Bapuji, am mers pe jos de la gară.

A râs şi am văzut o sclipire în ochii săi.

— Aşa, deci? Sunt foarte mândru de tine! a spus el şi m-a mai sărutat de câteva ori pe obraz.

Am simţit imediat iubirea sa necondiţionată şi acest lucru era pentru mine toată binecuvântarea de care aveam nevoie.

Dar aveau să urmeze multe alte binecuvântări.

Ela şi părinţii mei au rămas doar câteva zile la ashram, după care au plecat să viziteze numeroasa familie a mamei din alte părţi ale Indiei. Eu urma să stau şi să călătoresc cu Bapuji în următorii doi ani, transformându-mă astfel din copilul naiv de doisprezece ani într-un tânăr de paisprezece ani, mai înţelept. În acest timp, am deprins de la el lecţii care mi-au schimbat pentru totdeauna cursul vieţii.

Bapuji avea mereu o roată de tors lângă el şi-mi place să mă gândesc la viaţa sa ca la un fir aurit de poveşti şi lecţii care continuă să fie întreţesut prin generaţii, întărind urzeala vieţii noastre, a tuturor. Mulţi oameni îl cunosc pe bunicul meu doar din filme sau îşi aduc aminte că a pornit mişcările nonviolente, care au ajuns, în cele din urmă, şi în Statele Unite, contribuind la obţinerea drepturilor civile. Dar eu l-am cunoscut în calitate de bunic prietenos şi iubitor, care căuta binele din mine, şi astfel l-a scos la suprafaţă. Ne-a inspirat pe mine şi pe mulţi alţii să fim mai buni decât ne-am fi imaginat că putem fi. Iubea justiţia politică nu dintr-o măreaţă perspectivă teoretică, ci pentru că era mişcat de suferinţa fiecărei persoane în parte. Considera că noi toţi meritǎm să trăim cea mai bună viaţă posibilă.

Acum, mai mult decât oricând, avem cu toţii nevoie de lecţiile lui Bapuji. Bunicul meu ar fi întristat de câtă mânie există astăzi pe lume. Dar nu ar cădea în deznădejde.

Toată umanitatea este o familie

„Întreaga omenire este o familie“, îmi repeta el. Pe vremea lui, a înfruntat ura şi primejdiile, dar filozofia sa practică, a nonviolenţei, a ajutat la eliberarea Indiei şi a reprezentat modelul pentru progresul drepturilor omului pretutindeni în lume.

Acum, trebuie să încetăm să ne mai luptăm unii cu alţii, pentru a putea face faţă eficient pericolelor reale pe care le avem de înfruntat. Atentatele în masă şi atacurile teroriste cu bombe au început să fie o realitate cotidiană în America. Am văzut poliţişti şi protestatari paşnici omorâţi cu sânge rece. Copiii sunt ucişi în şcoli şi pe străzi, iar *social media* a devenit un forum al urii şi al prejudecăţilor. Politicienii incită la violenţă şi furie, în loc să caute un numitor comun.

Exemplul de nonviolenţă al bunicului meu nu a sugerat niciodată pasivitate sau slăbiciune. De fapt, el vedea nonviolenţa ca pe un instrument care te întărește moral și etic și îți dă mai multă putere să înaintezi către stabilirea armoniei în societate. La începutul campaniilor sale de nonviolenţă, le-a cerut oamenilor să-l ajute să găsească un nume pentru această nouă mișcare, și unul dintre verișorii săi a sugerat cuvântul sanscrit *sadagraha*, care înseamnă „fermitate într-o cauză bună“. Lui Bapuji i-a plăcut cuvântul, dar a hotărât să-l modifice ușor în *satyagraha* sau „fermitatea adevărului“. Mai târziu, sintagma a fost uneori tradusă ca „forţă spirituală“, amintindu-ne pregnant că forța adevărată izvorăște din valorile corecte, atunci când urmărim transformarea socială.

Cred că acum avem cu toții nevoie de o întoarcere la *satyagraha* bunicului meu sau la forţa spirituală. A creat o mișcare ce a determinat o revoluție politică uriașă și a redat independenţa câtorva sute de milioane de indieni. Dar, mai mult de atât, Bapuji a încercat să arate că ne putem atinge scopurile prin iubire și adevăr și că progresele majore apar când renunţăm la neîncredere și căutăm puterea în optimism și curaj.

Bunicul meu nu credea în etichete și deosebiri între oameni și, cu toate că dovedea o spiritualitate profundă, se opunea religiei atunci când aceasta separa oamenii, în loc să-i unească. În ashram, se trezea la ora 4.30 în fiecare dimineaţă și se pregătea pentru rugăciunile de la ora 5.00. Bapuji a citit textele tuturor religiilor, și rugăciunile universale pe care le oferea erau inspirate din toate. Considera că toate religiile au un sâmbure de adevăr și că problemele apar atunci când începem să credem că acel sâmbure de adevăr este întregul și singurul adevăr.

Bapuji vorbea deschis împotriva conducerii britanice și în favoarea independenţei tuturor popoarelor și, din acest motiv, acest om care voia doar să răspândească iubire și pace și-a petrecut aproape șase ani din viaţă în închisorile Indiei. Ideile sale de pace și unitate erau atât de amenințătoare pentru unii, încât el, soția sa și Mahadev Desai, cel mai bun prieten și confidentul său, au fost aruncați cu toții în închisoare. Desai a suferit un atac de cord și a murit în închisoare, în 1942, iar iubita soție a bunicului meu, Kasturbai, s-a stins din viaţă la 22 februarie 1944, cu capul în poala lui. La trei luni după moartea ei, bunicul a ieșit din închisoare, fiind unicul

supraviețuitor. În anul următor, m-a luat sub aripa sa, făcându-și un scop din a mă învăța cum să trăiesc o viață mai bună.

Cei doi ani pe care i-am petrecut alături de Bapuji au fost importanți și pentru mine, și pentru el. Cât timp am stat cu el, munca pe care a depus-o pentru obținerea independenței Indiei a dat roade, dar violența și dezbinarea care au apărut odată cu această independență nu făceau parte din visul său. În timp ce făcea schimbări pe scena lumii, eu învățam să fac schimbări în mine însumi, stăpânindu-mi emoțiile, adesea greu de temperat, și descoperind cum să-mi folosesc întreg potențialul și să văd lumea într-o perspectivă nouă. Am fost martor la făurirea istoriei, în timp ce Bapuji îmi oferea lecții simple și practice pentru atingerea obiectivelor personale. A fost un curs intensiv în filozofia sa, care spunea: „Fii schimbarea pe care vrei să o vezi în lume!“

Fii schimbarea pe care vrei să o vezi în lume!

Avem nevoie de această schimbare chiar acum, pentru că am ajuns la cote intolerabile de violență și ură în lume. Oamenii au o nevoie disperată de schimbare, dar se simt neajutorați. Un dezechilibru economic major înseamnă că peste cincisprezece milioane de copii din America și sute de milioane în jurul lumii nu au adesea ce mânca, în timp ce aceia care trăiesc în abundență simt că este dreptul lor să risipească. Când susținătorii extremei drepte au distrus recent o statuie a bunicului meu, într-o piață din nordul Indiei, au promis: „Veți fi martorii unui val de teroare“. Trebuie să ne transformăm propriile vieți dacă dorim să punem capăt acestei nebunii.

Bunicul meu se temea exact de acest moment al istoriei noastre. Un reporter l-a întrebat cu numai o săptămână înainte de a fi ucis:

— Ce credeți că se va întâmpla cu filozofia dumneavoastră după ce veți muri?

A răspuns cu multă tristețe:

— Oamenii mă vor urma în timpul vieții, mă vor venera după moarte, dar cauzele pentru care am luptat nu vor deveni și cauzele lor.

Trebuie să facem din nou cauza lui cauza noastră. Înțelepciunea sa de zi cu zi ne poate ajuta să rezolvăm problemele pe care le avem astăzi. Nu am

avut niciodată mai multă nevoie de bunicul meu decât în aceste momente.

Bapuji a folosit adevăruri transcendentale, dar și instrucțiuni practice pentru a schimba cursul istoriei. Acum este timpul să le folosim cu toții.

Lecțiile pe care le-am învățat de la Bapuji mi-au transformat viața și sper să te ajute și pe tine să găsești liniștea și sensul în viața ta.

PRIMA LECȚIE
Folosește mânia pentru bine

Bunicul meu a uimit lumea răspunzând la violență și ură cu iubire și iertare. Nu a căzut niciodată pradă caracterului toxic al mâniei. Eu nu am reușit această performanță. Fiind un copil indian care creștea într-o Africă de Sud cu tensiuni rasiale, eram atacat de copiii albi pentru că nu eram suficient de alb și de copiii de culoare pentru că nu eram negru.

Îmi amintesc că, într-o sâmbătă după-amiază, mergeam să cumpăr dulciuri într-un cartier de albi și trei adolescenți s-au repezit la mine. Unul m-a plesnit peste față și, când am căzut, ceilalți doi au început să mă lovească cu picioarele și să râdă. Au fugit înainte să-i poată prinde cineva. Aveam doar nouă ani. În anul următor, în timpul festivalului hindus al luminilor, familia mea era în oraș, distrându-se cu prietenii. Îndreptându-mă către una dintre casele lor, am trecut de un grup de tineri de culoare, care stăteau în colțul străzii. Unul dintre ei s-a întins și m-a lovit puternic în spate cu o bâtă, singurul motiv fiind că eram indian. Fierbeam de furie și voiam să răspund cu aceeași monedă.

Am început să ridic greutăți, sperând întrucâtva că voi deveni suficient de puternic ca să mă pot răzbuna. Părinții mei, care se considerau ambasadorii învățăturilor lui Bapuji despre nonviolență, erau disperați când vedeau că mă încaier atât de des. Au încercat să mă facă mai puțin agresiv, dar nu prea se puteau împotrivi furiei mele.

Nu-mi plăcea că eram furios tot timpul. Mă simțeam slăbit din cauza faptului că purtam pică altora și îmi imaginam că mă răzbun, și asta nu mă făcea deloc să mă simt mai puternic. Părinții mei sperau că șederea la ashram, cu Bapuji, mă va ajuta să-mi înțeleg furia lăuntrică și să îi fac față. Și eu speram același lucru.

La prima mea întâlnire cu bunicul eram foarte emoționat, iar el părea calm și stăpân pe situație tot timpul, indiferent ce făceau sau spuneau alții. Mi-am promis că-i voi urma exemplul și chiar m-am descurcat bine o

perioadă. După ce părinții și sora mea au plecat, am cunoscut câțiva băieți de vârsta mea, din satul apropiat, și am început să ne jucăm împreună. Aveau o minge veche de tenis pe care o foloseau ca minge de fotbal, iar eu așezam două pietre în loc de barele porții.

Îmi plăcea să joc fotbal. Chiar dacă acei copii au râs de accentul meu sud-african chiar din prima zi, îmi fusese mai rău înainte, așa că toleram înțepăturile lor. În mijlocul unui meci antrenant, unul dintre băieți mi-a pus însă piedică atunci când alergam după minge. Am căzut pe pământul bătătorit și plin de praf. Egoul meu era la fel de zdrelit ca genunchiul și am simțit o izbucnire de mânie foarte cunoscută, inima bătându-mi tare în piept, iar mintea dorind răzbunare. Am pus mâna pe o piatră. Ridicându-mă furios, am ridicat brațul pentru a arunca cu piatra în cel care mă ofensase.

Dar o voce firavă din capul meu mi-a spus: „Nu face asta!“

Am aruncat piatra și am fugit la ashram. Cu obrajii plini de lacrimi, l-am găsit pe bunicul și i-am spus povestea.

— Sunt furios tot timpul, Bapuji. Nu știu ce să mai fac.

Îl dezamăgisem și credeam că va fi nemulțumit de mine. Dar m-a bătut ușor cu palma pe umăr și mi-a spus:

— Adu-ți roata de tors și haide să toarcem amândoi niște bumbac.

Bunicul m-a învățat cum să folosesc roata de tors de îndată ce am ajuns în ashram. Am folosit-o în fiecare zi, câte o oră dimineața și o oră seara; mă relaxa foarte mult. Lui Bapuji îi plăcea *multitasking*-ul înainte ca cineva să folosească acest cuvânt. Spunea adesea:

— Cât timp stăm și vorbim, putem să ne folosim mâinile și să toarcem.

Am adus dispozitivul și l-am montat. Bapuji zâmbi și îmi pregăti și o lecție, pe lângă bumbac.

— Vreau să-ți spun o poveste, a spus el, în timp ce mă așezam alături. A fost odată un băiat de vârsta ta. Era întotdeauna mânios, pentru că nimic nu mergea cum voia el. Nu putea să recunoască valoarea părerilor diferite și, astfel, când oamenii îl provocau, răspundea cu izbucniri de furie.

Bănuiam că eu sunt băiatul din poveste, așa că am continuat să torc, ascultând cu mai multă atenție.

— Într-o zi, a intrat într-o încăierare gravă și a omorât accidental pe cineva, a continuat el. Într-o singură clipă de pasiune necugetată și-a ruinat

viața, luând-o pe a altuia.

— Bapuji, făgăduiesc că voi fi mai bun.

Nu aveam nici cea mai vagă idee *cum* aș putea să fiu mai bun, dar nu voiam ca mânia mea să ducă la moartea cuiva. Bapuji a clătinat din cap.

— Tu ai multă mânie în suflet, a zis. Părinții tăi mi-au spus despre încăierările tale de acasă.

— Îmi pare foarte rău, am adăugat, temându-mă că voi începe să plâng din nou.

Dar Bapuji avea pregătită o altă învățătură morală decât cea la care mă așteptam. M-a privit din spatele roții sale de tors și a spus:

— Mă bucur să văd că te poți mânia. Mânia este bună. Eu mă mânii tot timpul, mărturisi el în timp ce degetele sale mișcau roata.

Nu-mi venea să cred ce auzeam.

— Nu te-am văzut niciodată mânios, am răspuns eu.

— Pentru că am învățat să-mi folosesc mânia în scopul binelui, a explicat el. Mânia pentru oameni este ca benzina pentru mașini – te alimentează ca să mergi înainte și să ajungi într-un loc mai bun. Fără ea, nu am fi motivați să facem față provocărilor. Este o energie care ne silește să definim ce este drept și ce este nedrept.

Mânia pentru oameni este ca benzina pentru mașini – te alimentează ca să mergi înainte și să ajungi într-un loc mai bun. Fără ea, nu am fi motivați să facem față provocărilor. Este o energie care ne silește să definim ce este drept și ce este nedrept.

Bunicul mi-a explicat că, atunci când era copil în Africa de Sud, și el a suferit de pe urma prejudecăților puternice, și acest lucru îl înfuria. Dar, în cele din urmă, a învățat că nu ajută la nimic să cauți răzbunarea și a început să lupte împotriva prejudecăților și a discriminării prin compasiune, răspunzând urii și mâniei cu bunătate. Credea în puterea bunătății și a iubirii. Pentru el era un nonsens să urmărești răzbunarea. Principiul „ochi pentru ochi“ nu face decât să orbească întreaga lume.

Am fost mirat să aflu că Bapuji nu s-a născut deloc cumpătat. Acum era respectat și lumea i se adresa reverențios cu *Mahatma*, dar cândva fusese

doar un copil zvăpăiat. Când avea vârsta mea, fura bani de la părinții săi pentru a cumpăra țigări și intra în belele cu alți copii. După o căsătorie aranjată cu bunica mea, când ambii erau în vârstă de numai treisprezece ani, țipa uneori la ea și, odată, după o ceartă, a încercat să o izgonească din casă. Dar nu i-a plăcut deloc persoana care devenise, așa că a început să se automodeleze în persoana temperată și stăpână pe sine pe care şi-o dorea.

— Deci aș putea învăța să fac asta? am întrebat.

— O faci chiar acum, a spus el zâmbind.

În timp ce stăteam amândoi în spatele roților noastre de tors, încercam să înțeleg cum poate fi folosită mânia spre bine. Pot încă *să simt* mânia, dar pot învăța să o canalizez către scopuri pozitive – asemenea schimbărilor politice pe care bunicul le-a urmărit calm în Africa de Sud și în India.

Bapuji a explicat că roțile noastre de tors sunt un exemplu pentru modul în care mânia poate crea schimbări pozitive. Producția de stofă fusese o îndeletnicire rurală în India secole întregi, însă în acele vremuri marile fabrici de textile din Marea Britanie luau bumbac din India, îl prelucrau și îl vindeau din nou indienilor la prețuri mai mari. Oamenii erau furioși; purtau zdrențe pentru că nu-și permiteau să cumpere textile fabricate în Marea Britanie. Dar, în loc să atace industria britanică care sărăcea oamenii, Bapuji s-a apucat de acest meşteşug pentru a încuraja familiile să aibă propria roată de tors și să fie astfel independente. Acest lucru a avut un impact major în toată țara și în Anglia.

Bapuji vedea că ascultam cu băgare de seamă, așa că a mai făcut o analogie – iubea analogiile! –, comparând mânia cu electricitatea.

— Când canalizăm în mod inteligent curentul electric, îl putem folosi pentru a ne îmbunătăți viața, dar, dacă abuzăm de el, putem muri. Asemenea curentului electric, trebuie să învățăm să folosim mânia cu înțelepciune, pentru binele omenirii.

Când canalizăm în mod inteligent curentul electric, îl putem folosi pentru a ne îmbunătăți viața, dar, dacă abuzăm de el, putem muri. Asemenea curentului electric, trebuie să învățăm să folosim mânia cu înțelepciune, pentru binele omenirii.

Nu voiam ca mânia să scurtcircuiteze viaţa mea sau a altcuiva. Dar cum puteam face din ea scânteia schimbării?

Bapuji era profund spiritual, dar putea fi şi pragmatic. Mi-a dat un carnet şi un creion şi mi-a spus să le folosesc pentru a ţine un jurnal al mâniei.

— De fiecare dată când simţi o mare mânie, opreşte-te şi scrie cine sau ce a stârnit aceste sentimente şi de ce ai reacţionat mânios, m-a instruit el. Scopul este să ajungi la rădăcina mâniei. Doar când înţelegi izvorul acesteia poţi găsi soluţia.

Cheia, mi-a explicat Bapuji, era să recunoşti punctul de vedere al fiecăruia. Un jurnal al mâniei nu era doar o modalitate de a-ţi revărsa mânia şi de a te simţi eliberat, aşa cum fac mulţi acum. (Aceştia recitesc jurnalul, se simt din nou mânioşi şi consideră că motivele lor sunt din nou întemeiate!) În schimb, un jurnal al mâniei ar trebui să fie o cale de a încerca să înţelegem ce a cauzat conflictul şi cum poate fi soluţionat. Trebuie să mă detaşez şi să înţeleg şi punctul de vedere al celeilalte persoane. Aceasta nu era o recomandare de a renunţa la propria opinie în favoarea celeilalte persoane, ci mai degrabă o tehnică pentru găsirea unei soluţii care să nu conducă la mai multă mânie şi la resentimente.

Uneori, considerăm că vrem să rezolvăm conflictele, dar metodele noastre nu fac altceva decât să înrăutăţească situaţia. Ne mâniem şi-i persecutăm pe alţii, crezând că-i vom constrânge să facă ce vrem noi. Dar atacurile, critica şi ameninţarea cu pedeapsa dau greş atât cu copiii, cât şi cu adulţii. Răspunsurile date la mânie exacerbează disputele. Devenim tirani fără să ne dăm seama că aceia care încearcă să-i intimideze pe alţii nu au – în realitate – nici un fel de putere. Cei care îşi manifestă răutatea şi sunt puşi pe harţă la locurile de joacă, în afaceri sau în campaniile politice sunt, de obicei, oamenii cei mai slabi şi cei mai lipsiţi de încredere în ei înşişi. Bapuji m-a învăţat că a putea să înţelegi punctul de vedere al altei persoane şi a ierta sunt semnele puterii adevărate.

Bapuji mi-a explicat că pierdem multă vreme încercând să ne construim corpuri puternice şi sănătoase, dar foarte puţină pentru a ne clădi minţi puternice şi sănătoase. Dacă nu ne putem stăpâni, ne mâniem şi răbufnim, spunând sau făcând lucruri pe care le regretăm mai târziu. Probabil simţim această clocotire a mâniei şi a frustrării de câteva zeci de ori pe zi şi trebuie

să hotărâm cum îi vom răspunde. Un coleg de serviciu spune ceva și îi dăm un răspuns tăios, sau primim un email iritant și răspundem fără să gândim. Lăsăm chiar mânia să rănească oamenii pe care-i iubim cel mai mult, copiii sau partenerul nostru de viață. Ne dezamăgesc sau spun ceva cu care nu suntem de acord, și izbucnim.

Cuvintele noastre pot răni iremediabil oamenii pe care ar trebui să-i tratăm cu bunătate și iubire – și nu ne dăm seama că mânia ne afectează și pe noi. Gândește-te cât de prost te simți când insulți sau ești crud cu cineva. Corpul tău se încordează și îți simți mintea ca și cum ar lua foc. Ești consumat de izbucnirea ta și nu te mai poți concentra deloc. Mânia îți îngustează lumea atât de tare, încât nu mai poți vedea nimic altceva decât insulta din acea clipă. Poate că mai târziu te calmezi și îți ceri iertare, dar răul a fost deja făcut. Când reacționăm pripit și izbucnim, este ca și cum am fi tras cu niște gloanțe care nu mai pot fi puse înapoi în pistol.

Trebuie să ne amintim că avem posibilitatea să reacționăm diferit.

În ziua aceea, la roata de tors, Bapuji mi-a vorbit despre nevoia de a considera mânia un semn că ceva este în neregulă. Scrierea jurnalului era doar primul pas. A prelua controlul minții mele însemna să pot răspunde corect pe viitor. În loc să spui ceva ce nu crezi cu adevărat sau să rănești pe cineva, îmi explica bunicul, poți să te concentrezi asupra unei soluții care ar mulțumi pe toată lumea. Dacă răspunsul tău imediat nu a fost de nici un ajutor, ce reacție ar putea contribui la o mai bună înțelegere?

— Trebuie să-mi întăresc mintea, Bapuji! am spus eu. Ce fel de exerciții trebuie să fac?

Mi-a spus să încep simplu. Trebuia să stau într-o cameră liniștită și fără distrageri (în zilele noastre, asta ar însemna fără telefon mobil!) și să țin în fața mea ceva frumos, cum ar fi o floare sau fotografia unei flori. Trebuia să mă concentrez pe deplin asupra obiectului un minut sau mai mult, apoi să închid ochii și să văd cât timp pot să păstrez în minte imaginea. La început, imaginea ar fi putut să dispară de îndată ce închideam ochii. Dar, făcând acest exercițiu cu regularitate, aș fi reușit să păstrez în minte imaginea din ce în ce mai mult. Acest lucru arăta că resping distragerile și dobândesc control asupra minții mele.

Când vei crește, mi-a spus el, poți trece la pasul al doilea al exercițiului.

În aceeaşi cameră liniştită, închide ochii şi încearcă să te concentrezi doar pe modul în care inspiri şi expiri. Încearcă să-ţi concentrezi pe deplin mintea asupra respiraţiei şi să ţii departe alte gânduri. Aceste exerciţii îţi vor da un control sporit asupra răspunsurilor tale, a spus el, astfel încât, într-un moment de criză, să nu mai reacţionezi pripit.

Am început să fac exerciţiul lui Bapuji a doua zi – şi încă îl fac cu zel. Rămâne cea mai bună cale pe care o ştiu de a-mi controla mintea. Mi-au fost necesare câteva luni pentru a învăţa cum să-mi canalizez mânia în acţiuni inteligente, dar, în cele din urmă, am reuşit. Acest fel de gestionare a mâniei este un proiect pe viaţă. Nu poţi să faci exerciţiul câteva luni şi să crezi că ţi-ai atins scopul. Circumstanţele din viaţă se schimbă şi, împreună cu acestea, declanşatorii mâniei se schimbă şi ei. Prin urmare, este important să fim tot timpul vigilenţi şi pregătiţi să facem faţă situaţiilor care ni se înfăţişează.

Eram curios să aflu cum a învăţat bunicul să folosească mânia în scopuri pozitive.

— Bapuji, pot să te întreb ceva?

— Bineînţeles, Arun, a răspuns.

— Cum ai aflat că mânia poate fi atât de utilă şi de puternică?

S-a oprit din tors şi a început să râdă zgomotos.

— Bunica ta m-a învăţat asta.

— Serios? Cum? Ce s-a întâmplat?

— M-am căsătorit atât de tânăr, încât nu ştiam cum să mă comport cu soţia mea. După ore, mergeam la bibliotecă să citesc cărţi despre relaţiile conjugale. Odată ne-am certat, iar ea a răspuns calm şi raţional. Eu am rămas fără cuvinte. Mai târziu, m-am gândit la acest episod din viaţa mea şi mi-am dat seama cât de iraţionali devenim când suntem mânioşi şi cât de frumos a dezamorsat bunica ta situaţia. Dacă ar fi răspuns cu mânie, am fi avut un meci de strigături, şi cine ştie cum s-ar fi terminat. Cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât eram mai convins că trebuie să învăţăm cu toţii cum să ne folosim în mod inteligent mânia.

Bunica mea a murit în închisoare, trimisă acolo cu Bapuji pentru nesupunere civică, şi ştiam cât de mult îi ducea dorul. Făcea o slujbă în fiecare lună în memoria ei. Povestea lui m-a făcut să-mi dau seama cât de

eficient este să răspunzi calm când cineva este mânios. Este şi un lucru neobişnuit. Adesea, când o persoană începe să ridice vocea, cealaltă persoană intră în defensivă şi ridică şi ea vocea, crescând din ce în ce mai mult nivelul mâniei. Dar dacă poţi vorbi cu bunătate oamenilor care te rănesc sau te mânie, situaţia se schimbă cu totul.

Am înţeles teoretic această lecţie când mi-a spus-o Bapuji, dar a devenit reală abia câţiva ani mai târziu, ca urmare a unei situaţii care a făcut să clocotească în mine toate emoţiile. La vârsta de douăzeci şi doi de ani, mă aflam din nou în Africa de Sud, dar am revenit în India să vizitez nişte rude. În timp ce plănuiam să mă întorc acasă şi să continui lupta împotriva discriminării şi apartheidului, m-am îmbolnăvit de apendicită acută şi am avut nevoie de o operaţie urgentă. Asistenta care m-a internat, Sunanda Ambegaonkar, era bună la suflet şi frumoasă, iar în cele cinci zile cât am fost internat mi-a furat cu totul inima. Eram amândoi foarte timizi şi mi-a luat mult timp să o conving să ieşim la un film. Am ajuns la cinematograf la ora 3.00 după-amiază, am aşteptat şi am aşteptat. Şi am aşteptat. A ajuns în cele din urmă, aproape de ora 6.00, neaşteptându-se să mă găsească acolo. A spus că a fost reţinută de o urgenţă medicală, dar mai târziu a recunoscut că se răzgândise din cauza emoţiilor.

După acel început mai greu, ne-am îndrăgostit şi apoi ne-am căsătorit. Sunanda avea nevoie de viză pentru a se întoarce cu mine în Africa de Sud, dar nu anticipasem vreo problemă. De vreme ce eram cetăţean al ţării respective, ar fi trebuit să am dreptul să-mi aduc soţia cu mine. Dar acelea erau vremurile unui apartheid strict, şi ea nu era bine-venită. Mai mult de un an, am făcut tot ce am putut pentru a convinge guvernul să ne permită să ne întoarcem, dar fără rezultat. Nu putea să vină cu mine. Trebuia să aleg între a rămâne cu soţia mea în India, sau a mă întoarce la mama rămasă de curând văduvă şi la surorile mele din Africa de Sud. Eram mânios şi bulversat. Cum putea un guvern să cauzeze o suferinţă atât de inutilă? Decizia era sfâşietoare, dar am ales să rămân cu adorata mea soţie şi să trăiesc în India.

După aproximativ zece ani, un bun prieten de-al meu a venit în India să mă viziteze. Când am mers să întâmpin nava cu care venea, un bărbat alb m-a apucat de mână şi mi-a spus că urma să stea în Mumbai aproape o

săptămână şi că era entuziasmat să vadă oraşul. Deoarece eram primul indian pe care-l întâlnise, se întreba dacă l-aş putea ajuta. S-a prezentat ca fiind Jackie Basson, un membru al Parlamentului din Africa de Sud.

Am simţit vechea furie cum creşte în mine. Guvernul ţării sale mă insultase şi-mi refuzase întoarcerea. Nu voiam să-l ajut – voiam să-i dau brânci în apă şi să mă răzbun. Dar deja pusesem în practică lecţiile lui Bapuji de canalizare inteligentă a mâniei, aşa că am înghiţit în sec şi am hotărât să nu reacţionez pripit. Am dat mâna cu el şi i-am explicat politicos că sunt o victimă a apartheidului, constrâns să rămân în India pentru că guvernul său nu-i permitea iubitei mele soţii să se întoarcă cu mine.

— Nu sunt de acord cu ce face guvernul vostru, i-am spus. Însă sunteţi oaspete în acest oraş şi mă voi asigura că şederea dumneavoastră va fi plăcută.

Mai întâi, l-am condus pe bunul meu prieten la hotel; apoi, în următoarele zile, eu şi soţia mea i-am condus pe domnul şi pe doamna Basson prin Mumbai, purtându-ne călduros cu ei şi arătându-le obiectivele turistice. Am vorbit despre apartheid şi despre cum ne dezbinase familia. În ultima zi ne-am luat la revedere – şi ambii au lăcrimat.

— Ne-aţi deschis ochii şi acum vedem răul stârnit de prejudecăţi, a spus Basson, îmbrăţişându-mă. Guvernul pe care l-am sprijinit se înşală. Ne vom întoarce şi vom începe să luptăm împotriva apartheidului.

Îl priveam în timp ce păşea pe vapor şi eram sceptic la ideea că cele câteva zile pe care le-am petrecut împreună i-au schimbat cu adevărat orientarea politică.

— Nu sunt sigur că este sincer, i-am spus soţiei. Să aşteptăm şi să vedem ce se întâmplă.

Nu a trebuit să aştept mult timp. În clipa în care Basson a ajuns acasă, a început să vorbească răspicat împotriva apartheidului. Opoziţia sa era atât de înflăcărată, încât a fost exclus din partidul care era la conducere şi a pierdut următoarele alegeri. Dar a rămas neclintit, iar hotărârea sa a ajutat fără îndoială la convingerea altor oameni.

Urmărirea schimbării sale incredibile mi-a confirmat puterea filozofiei lui Bapuji de folosire inteligentă a mâniei. Dacă aş fi izbucnit în faţa lui Basson (sau i-aş fi dat brânci), aşa cum îmi doream să fac atunci când ne-

am întâlnit, aș fi avut o satisfacție de moment. Aș fi mustrat un reprezentant al guvernului – și ar fi meritat-o! Dar rezultatul final nu ar fi fost deloc satisfăcător. S-ar fi întors acasă mai convins decât oricând că rasismul este poziția corectă și că trebuie să se ferească de persoanele de culoare și de indieni.

Folosirea inteligentă a mâniei face viața mai bună, atât pe plan personal, cât și pe plan global. Bunicul a descoperit acest lucru chiar de la începutul carierei sale politice. În 1913, când locuia în Africa de Sud, voia să lanseze o altă campanie împotriva prejudecăților și a segregării de acolo. A făcut o solicitare prietenoasă guvernului pentru deschiderea unui dialog, asigurându-se că nu folosește un limbaj acuzator sau agresiv. Când guvernul nu i-a răspuns, a anunțat publicul că este în căutarea unei soluții pașnice și nu are nici o intenție agresivă, cerându-le oamenilor să i se alăture în proteste civile.

Cam în același timp, angajații companiei South African Railways au anunțat că intră în grevă pentru condiții de lucru mai bune. Bunicul și-a dat seama că acest fapt va reprezenta un inconvenient major și va capta atenția tuturor, așa că a hotărât să-și suspende campania până la finalizarea grevei.

— Ar trebui să ni te alături, i-a sugerat un lider. Să ne unim forțele! Greva este o campanie nonviolentă, legitimă, și luptăm cu un dușman comun.

— Nu consider pe nimeni dușman, a răspuns bunicul. Sunt cu toții prietenii mei. Vreau să-i educ și să le schimb convingerile.

Angajații au făcut greva așa cum plănuiseră și au ieșit în stradă, scandând sloganuri pline de mânie. Erau furioși, frustrați și puteau fi foarte ușor instigați la violență, lucru care a oferit poliției o justificare pentru a folosi forța în lupta cu ei, înăbușind astfel greva. După aproximativ patru zile, muncitorii au fost nevoiți să se întoarcă la muncă fără să fi câștigat nimic.

La scurt timp după acest episod, Bapuji și-a lansat campania împotriva discriminării. A dat un ton de protest liniștit, fără mânie. În ciuda atrocităților comise de poliție, nu s-a referit niciodată la poliție sau la administrație ca fiind dușmani. Ideea sa era să câștige simpatia tuturor – inclusiv a polițiștilor –, și nu să-i rănească sau să-i facă de râs. Când poliția a venit și a început să aresteze oameni, Bapuji și adepții săi s-au supus

liniştiţi, intrând calmi în furgonetele poliţiei. Alţi protestatari le-au luat locurile şi apoi au fost luaţi şi ei, la rândul lor. Acest lucru a continuat până când, după două săptămâni, închisorile erau atât de pline, încât nu mai puteau primi nici măcar o persoană. Prim-ministrul, generalul Jan C. Smuts, l-a invitat pe bunicul să discute încheierea unui acord. Când s-au aşezat la masă, Smuts a recunoscut că nu ştie cum să rezolve problema creată de bunicul meu şi de adepţii săi:

— Sunteţi tot timpul atât de respectuos, bun şi plin de tact, încât îmi vine greu să vă înăbuş revolta prin violenţă. A fost mult mai uşor să potolesc participanţii la grevă când se manifestau violent.

Nu este întotdeauna uşor să-ţi păstrezi calmul în faţa mâniei, dar, dacă încerci şi vezi rezultatele, vei crede în această idee. Nu trebuie să aştepţi un eveniment major sau un protest; este o metodă pe care o putem încerca cu toţii, în fiecare zi, cu persoanele apropiate nouă. Pe măsură ce ne schimbăm abilităţile, în vederea canalizării mâniei, vom vedea schimbări şi în oamenii din jurul nostru. Nimănui nu-i place să fie sfidat; cu toţii am prefera să fim înţeleşi şi apreciaţi. Este un lucru foarte important să permitem mâniei să ne motiveze pentru a corecta nedreptăţile, dar numai atunci când scopul nostru real este căutarea unei soluţii, şi nu doar să dovedim că avem dreptate.

Stând în spatele roţii de tors, în ziua aceea, la ashram, Bapuji m-a îmbrăţişat, sperând că am înţeles lecţia sa.

— Foloseşte-ţi cu înţelepciune mânia, mi-a spus el. Las-o să te ajute să găseşti soluţii ce au la bază dragostea şi adevărul.

Foloseşte-ţi cu înţelepciune mânia. Las-o să te ajute să găseşti soluţii ce au la bază dragostea şi adevărul.

Simţeam foarte profund dragostea lui Bapuji şi, din acel moment, am înţeles că dragostea şi bunătatea sunt mai puternice decât mânia. Am făcut faţă nedreptăţilor şi prejudecăţilor întreaga mea viaţă, dar nu am mai simţit niciodată nevoia de a arunca cu pietre. Am putut să găsesc alte soluţii.

A DOUA LECȚIE
Nu-ți fie teamă să vorbești

Deși bunicul spera că aceia care i se alătură în ashram fac asta pentru a ajunge la adevărul suprem, mulți i se alăturau ca simpli susținători. Încerca să ne facă pe toți să gândim pentru noi înșine. Considera că nu este bine să încerci să-i mulțumești pe alții dacă asta te costă pe tine și nu se supăra dacă adepții săi îl provocau.

„Un «nu» pronunțat dintr-o convingere profundă este mai bun decât un «da» din politețe sau, mai rău, pentru a evita complicațiile“, ne spunea el.

Totuși, multora le era greu să-l provoace. Era privit ca înțelept și evlavios și oamenii care veneau în ashram doreau să învețe de la el.

Un „nu“ pronunțat dintr-o convingere profundă este mai bun decât un „da“ din politețe sau, mai rău, pentru a evita complicațiile.

A fost nevoie de sora mea, Ela, în vârstă de șase de ani, pentru a dovedi tuturor oamenilor că a vorbi răspicat despre ce dorești nu numai că este bine, ci este foarte important.

Când am ajuns prima dată în Sevagram, Ela și părinții mei au stat cu mine o săptămână. Eu și Ela eram obișnuiți cu viețile noastre de acasă, din Africa de Sud, unde trăiam în ashramul Phoenix, pe care tot Bapuji îl înființase. A fost primul său experiment de trai în comun. La început, doar rudele noastre apropiate și câțiva veri trăiau acolo, dar în curând ni s-au alăturat și prietenii, apoi oameni care erau interesați de conceptul unei vieți trăite în strânsă legătură cu celălalt și cu natura.

Viața în ashramul Phoenix era foarte simplă, dar părea aproape opulentă în comparație cu viața de la Sevagram. Acasă aveam mobilă bună și trăiam în case de lemn și tablă ondulată; aici erau doar colibe de lut și stăteam pe jos. Dar cea mai mare diferență era mâncarea. În ambele ashramuri cultivam plante și consumam ce deținem, dar la Phoenix mama pregătea

diverse feluri de mâncare bine condimentate. Mâncarea de la Sevagram era (simplu spus) dezgustătoare. În fiecare zi primeam un soi de dovleac fiert, fără sare. Toate mesele erau la fel de lipsite de imaginație și de gust. Dovleac fiert la mic dejun, la prânz și la cină. Eu și Ela ne-am plâns părinților noștri, dar aceștia ne-au spus să tăcem, amintindu-ne că suntem oaspeți și trebuie să respectăm planul lui Bapuji. Am încercat să vorbim cu oamenii care lucrau în bucătărie, dar ne-au spus același lucru.

— Respectăm dorințele lui Gandhi.

Toată lumea presupunea că el stabilise meniul și, prin urmare, trebuia să existe un motiv. Nu eram singurii cărora le-ar fi plăcut o altă legumă, din când în când, dar, pentru că nimeni nu voia să pară insolent, nimeni nu se simțea deloc bine să pună în discuție meniul.

Micuța Ela nu avea astfel de scrupule. Către sfârșitul primei săptămâni de mâncat dovleci, se săturase. Cu toată mânia sinceră a unui copil de șase ani, a dat buzna în coliba de lut a lui Bapuji.

— Ar trebui să schimbi numele ashramului în Kola Ashram! a răbufnit ea, folosind cuvântul indian pentru „*dovleac*“.

Siderat de această izbucnire, Bapuji a ridicat privirea de la ceea ce făcea și a întrebat:

— Ce vrei să spui, copilă?

— De când am venit aici, nu am primit altceva de mâncare decât dovleac, dimineața, la prânz și seara. M-am săturat! a exclamat ea.

— Așa, deci?

Bapuji era cu adevărat uimit, dar avea simțul umorului, așa că a adăugat:

— Trebuie să analizăm problema. Dacă ce spui tu este adevărat, atunci chiar trebuie să ne schimbăm numele.

Bapuji mânca doar minimul necesar pentru nutriție și folosea adesea postul ca pe o formă nonviolentă de protest. Dar nu se aștepta ca toată lumea să urmeze dieta sa drastică și meticuloasă. Era foarte ocupat și participa rar la mesele luate în comun, deci nici nu știa ce mâncam.

În acea seară, după rugăciune, când de obicei își ținea predica, a cerut administratorului ashramului să explice de ce mânca toată lumea dovleac în fiecare zi. Munna Lal, administratorul, a spus că încerca să respecte indicațiile bunicului de a servi la masă doar ce produce ferma.

— Vrei să spui că ferma noastră poate produce doar dovleci? a întrebat Bapuji.

— Aţi spus că ar trebui să mâncăm simplu şi am crezut că asta doriţi.

— *Simplu* nu înseamnă că trebuie să mănânci acelaşi fel de mâncare tot timpul.

Administratorul părea jenat.

— Am plantat un câmp întreg de dovleci şi avem o recoltă atât de bogată încât nu ştim ce să facem cu ei. Acesta este motivul pentru care am gătit atât de mult dovleac, a mărturisit el.

Bapuji a spus că aceasta nu era o planificare prea bună.

— Ar trebui să cultivăm mai multe sortimente de fructe şi legume şi să pregătim din ele mese simple.

Dar el nu mustra niciodată pe cineva dacă nu propunea şi o soluţie.

— Acum că avem un surplus de dovleci, du-i, te rog, în sat şi schimbă-i pe alte legume.

Ela fusese eroina zilei – şi nu doar pentru că mâncarea s-a îmbunătăţit atât de repede. Bapuji a folosit povestea ei pentru a argumenta că nu trebuie să încetăm niciodată să vorbim despre probleme. Cum am putea genera schimbarea în lume dacă ne temem să spunem ce este în neregulă?

După ce Ela şi părinţii mei au plecat, am intrat rapid în ritmul ashramului. În fiecare zi, mă trezeam la 4.30 şi mă pregăteam pentru rugăciunea de la ora 5.00. Bapuji ţinea slujba şi apoi vorbea cu toţi cei adunaţi acolo despre problemele importante ale zilei. Însă uneori vorbea doar despre treburile practice din ashram, iar eu zâmbeam uşor, gândindu-mă cât de uimită ar fi lumea să-l audă pe marele Gandhi vorbind despre cea mai bună metodă de a uda legumele. Nu considera niciodată că un subiect este nedemn de el.

Apoi, făceam exerciţii o oră, inclusiv puţină yoga, după care urmau treburile de zi cu zi. Trebuia să ajutăm cu toţii, chiar şi la cele mai neplăcute activităţi, cum ar fi curăţarea toaletelor. În aproape orice alt loc din India, treburile acestea erau făcute de castele inferioare. Dar Bapuji credea că, dacă distruge aceste diferenţe de castă dintre oameni, va contribui la eradicarea prejudecăţilor din lume, aşa că fiecare dintre noi făcea cu rândul la cele mai neplăcute treburi. Căratul fecalelor în găleţi, pentru a fi utilizate

ca îngrășământ, era cel mai chinuitor pentru mine. La început mă țineam de nas din cauza duhorii și am sperat că, fiind nepotul lui Gandhi, voi primi un tratament preferențial. Dar nici nu a fost vorba de așa ceva! Toată lumea muncea și, după o vreme, treaba nu mai părea atât de grea. Învățăturile lui Bapuji care spuneau că toți suntem egali, ne făceau să privim altfel munca.

După treburi, venea vremea mesei de dimineață (în sfârșit!), și după aceea mergeam afară cu profesorul meu pentru a-mi face lecțiile în soarele pârjolitor. Temperatura urca uneori până la 46°C, dar să ne ferim de soare nu era o opțiune, pentru că profesorul meu excentric jurase să nu caute adăpost, deși uneori mi se permitea să-mi pun un prosop de bumbac pe cap. Oamenii din ashram făceau adesea astfel de jurăminte pentru a-și păstra disciplina mentală și capacitatea de a-și duce planurile la bun sfârșit, deși aș fi fost mai fericit în acele zile toride dacă profesorul meu ar fi fost mai puțin strict în respectarea jurământului.

Jurămintele erau și ele o practică comună în tradiția hindusă. Odată, când îmi vizitam bunica din partea mamei, una dintre mătușile mele jurase să mănânce doar de două ori pe zi. Eram cu toții împreună la picnic, iar eu și sora mea am observat că nu mâncase nimic la prânz, însă a ronțăit toată după-amiaza bomboane. Am întrebat-o de ce.

— Am mâncat deja la micul dejun și acum încerc să rezist până la cină! a explicat ea.

Spre deosebire de mătușa mea, profesorul era mai strict cu jurămintele sale și nu trișa, așa că ne petreceam toată ziua afară, având doar o pauză de o jumătate de oră pentru masa de prânz. Pe lângă căldură, de obicei era mult praf și aerul era uscat; când începea să plouă, întregul loc se transforma într-o baie de noroi. Apoi urma cealaltă extremă, când temperaturile în zilele de iarnă coborau până la -1°.

Jurământul de a nu căuta adăpost nu era singurul capriciu al profesorului meu. La un moment dat, se certase cu alt rezident și începuse să țipe la el. Problema a ajuns până la Bapuji, care i-a arătat profesorului meu că spusese câteva cuvinte foarte urâte și trebuia să-și controleze mânia.

— Ce crezi că ar trebui să fac? a întrebat profesorul.

— Ești un om inteligent. Te voi lăsa pe tine să hotărăști, a răspuns Bapuji.

Profesorul meu a șocat pe toată lumea, inclusiv pe bunicul meu, găsind o bucată de sârmă și cosându-și buzele cu ea. A scris o notă în care preciza că buzele sale vor rămâne cusute până când va fi sigur că nu-și va mai pierde niciodată cumpătul. A durat mult până să se convingă și luni întregi s-a hrănit doar cu lichide turnate printr-o pâlnie pe care o ținea în colțul gurii. Când l-am cunoscut, cicatricele de pe buzele sale erau încă proaspete, așa că nu existau prea multe șanse să fugă și să se ascundă sub un copac din cauza căldurii.

Bapuji se simțea confortabil cu excentricitatea și cu punctele de vedere diferite. Dar a ajuns să fie exasperat de oamenii care au renunțat la a gândi pentru ei înșiși. Probabil nu ar fi bucuros să afle că obiceiul de a urma mulțimea s-a înrăutățit de când *social media* ne permite să ne „apreciem“ și să ne „urmărim“ unul pe celălalt fără prea multă reflecție. O vedetă își descrie regimul de slăbit și milioane de oameni îl încearcă, chiar dacă are la fel de puțin sens ca regimul cu dovleac. Un politician face afirmații grosolane sau bigote și oamenii nu obiectează pentru că susțin acel partid politic. Liderii religioși se pronunță în privința negării drepturilor femeii și oamenii le acceptă fără să murmure, în numele tradiției.

Mulți politicieni consultă întâi sondajele de opinie și abia apoi își spun punctul de vedere în legătură cu o anumită problemă, vorbind în public doar atunci când acest lucru servește propriilor interese. Rareori ascultă și alte puncte de vedere, temându-se că, dacă își schimbă părerea, vor fi asaltați de presă pentru că se schimbă după cum bate vântul. Lui Bapuji nu-i păsa de politica partidelor și nu voia să aibă întotdeauna dreptate. Mi-a mărturisit că testează idei noi în fiecare zi și le pune sub lupă constant pe cele pe care le are deja. Nu se culca pe o ureche. Știa că, atunci când respecți rigid și dogmatic o învățătură, îți bați joc de ea, subminându-i scopul.

Cred că Bapuji ar avea câteva cuvinte de spus oamenilor care nu sunt capabili să gândească pentru ei înșiși și care nu vorbesc deschis despre problemele lor. Dacă Ela, sora mea în vârstă de șase ani, a putut face acest lucru, de ce nu am putea și noi? Nu ne putem lăsa luați de valul perspectivei altora fără a ne gândi dacă ideile lor au sens pentru noi. Dacă accepți definiția altuia pentru *drept* și *bine* și nu cauți să afli pe ce pui preț tu însuți, atunci accepți dovleac fiert și nesărat.

Îți dovedești tăria de caracter când afli ce contează cel mai mult pentru tine și ești dispus să acționezi în virtutea ideii respective, chiar dacă vântul pare să bată din altă direcție.

În calitate de nepot al lui Gandhi, am încercat să-i urmez exemplul de nonviolență și înțelegere de-a lungul vieții. O vreme, am crezut că trebuie să urmez cu strictețe calea sa și să nu mă abat niciodată de la ea. Dar apoi mi-am amintit cât de mândru a fost când Ela a spus ce avea pe suflet și mi-am dat seama că și-ar fi dorit să gândesc pentru mine însumi. Credea într-o filozofie vie, care să fie testată și perfecționată încontinuu. Eu nu sunt aceeași persoană cu Bapuji – tot ce trebuie să faci este să te uiți la mine pentru a-ți da seama.

— Ești atât de mare și de gras, iar bunicul tău era atât de slab! spuneau copiii, tachinându-mă, când m-am întors din India.

Adolescenții sunt întotdeauna nesiguri și comparația cu marele Gandhi era uneori mai mult decât puteam duce.

— Cum pot trăi cu această moștenire? am întrebat-o pe mama odată.

— Dacă moștenirea e o povară, se va îngreuna și mai mult, mi-a spus ea cu înțelepciune. Dacă este o cale ce duce la sens și adevăr, se va ușura considerabil.

După acest moment, am ignorat comentariile negative. Puteam să-l admir pe bunicul și doream să contribui și eu la cauzele în care credea, dar, cu toate acestea, puteam fi eu însumi. Spre deosebire de Bapuji, eu nu sunt vegetarian. Am încercat și am decis să nu trăiesc în acest fel. Mi s-a întâmplat să vină oameni la mine, în timp ce mâncam la restaurant, cu expresia aceea de „ha, ha, te-am prins!“ întipărită pe față. Știau că vreau să răspândesc cuvintele bunicului meu, dar aveam un hamburger în față! Încercam să le explic că Bapuji nu credea că trebuie să-ți asumi pe deplin o dogmă și să renunți la tot ce te reprezintă. Trebuie să gândești, să pui ideile sub lupă și să fii tu însuți parte din acest proces. În loc să-l trădez pe bunicul meu și mărețele sale cauze, transform filozofia sa în ceva personal.

Am învățat de la Bapuji că nu trebuie să trăiești într-un anumit fel doar pentru a le face pe plac altora. Nu îmbunătățești și nu schimbi lumea când calci pe urmele mulțimii. Adesea întâlnesc oameni care lucrează în companii mari și rămân la birou târziu, în fiecare seară, deoarece cred că

asta se aşteaptă de la ei. Aduc ei oare ceva în plus, sau există alte moduri în care ar putea urmări binele lor şi al familiei, reuşind totuşi să-şi facă bine treaba? Trebuie să fim atenţi când urmăm o cale ce nu ne face fericiţi, doar pentru că cineva ne spune că este calea cea dreaptă.

Mulţi dintre noi ne lăsăm prinşi de dorinţele materialiste pentru că acestea sunt imaginile care mişună în jurul nostru prin reclame, televiziune, filme şi *social media*. La un anumit nivel, ştim că a avea o casă mai mare sau o maşină mai rapidă nu va fi izvorul fericirii noastre, dar ne este greu să refuzăm aşteptările comune şi să spunem „eu vreau altceva“.

Bapuji şi-a trăit viaţa într-o simplitate absolută, pentru că nu credea că o persoană merită mai mult decât alta. Însă, atunci când era tânăr, nu accepta acest adevăr. Cât timp a fost avocat în Londra, se îmbrăca cu un costum de lux, făcut la comandă pe Bond Street, pentru a se integra în acea lume. Ba chiar a făcut şi cursuri de dans şi şi-a cumpărat o vioară pentru a încerca să fie un veritabil gentleman britanic.

Mai târziu, s-a mutat în Africa de Sud pentru a practica dreptul şi, pentru un anumit caz, a fost nevoit să călătorească până în Pretoria cu un tren de noapte. A intrat în compartimentul de la clasa întâi cu biletul corespunzător, dar un tânăr alb, înalt şi dur a protestat că se afla acolo.

— Ieşi afară, băi, *coolie*! a strigat bărbatul, folosind apelativul rasist care era la modă atunci.

— Am un bilet valabil pentru clasa întâi, a răspuns bunicul.

— Nu-mi pasă ce ai tu. Dacă nu te dai jos, sun la poliţie.

— E dreptul tău, a fost răspunsul bunicului meu.

S-a aşezat calm, nevrând să meargă în secţiunea de vagoane de clasa a treia, pentru cei care nu erau albi.

Bărbatul a coborât din tren şi s-a întors cu un poliţist şi un angajat al gării; cei trei l-au aruncat, la propriu, pe bunicul meu din tren. Cu zâmbete arogante şi răutăcioase pe faţă, au aruncat apoi şi bagajele peste el şi au dat semnalul de plecare a trenului.

Bunicul meu a stat peste noapte pe peronul rece, tremurând şi gândindu-se ce să facă.

„Întotdeauna a fost un mister pentru mine că oamenii se pot simţi satisfăcuţi umilind alţi oameni“, scria el mai târziu.

Întotdeauna a fost un mister pentru mine că oamenii se pot simți satisfăcuți umilind alți oameni.

În acea noapte lungă petrecută pe peron, bunicul a început probabil să-și dea seama că trebuie să vorbești deschis despre ceea ce crezi. Dacă te conformezi așteptărilor altora, nu vei fi fericit și nu te vei simți împlinit – iar acest fapt nu face lumea un loc mai bun. La câteva zile după incidentul respectiv a început să vorbească despre prejudecățile rasiale într-un mod care i-a inspirat pe oameni să răspundă. A început să scrie despre dificultățile indienilor din Africa de Sud și a condamnat politicile pline de prejudecăți ale statului.

Când s-a întors în Africa de Sud, câțiva ani mai târziu, bunicul meu era deja cunoscut pentru poziția sa puternică împotriva apartheidului. Odată a ajuns în port cu două nave pline de muncitori indieni. Guvernul a știut că vor fi probleme, deoarece albii voiau să țină departe imigranții și erau furioși pe bunicul meu pentru că susținea drepturile tuturor oamenilor. Guvernul nu a permis nimănui să debarce timp de două săptămâni. Când bunicul meu a coborât în cele din urmă de pe navă, a fost atacat și bătut cu bestialitate până când a rămas întins pe jos, iar capul îi era plin de sânge. A fost aproape de moarte, dar a reușit să ajungă la casa unui prieten, unde soția și fiii săi (inclusiv tatăl meu) îl așteptau. Știa că este periculos să vorbești în public despre aceste nereguli, dar în momentul respectiv a hotărât că asta nu-l va opri niciodată. Suferința înfruntării conta mai puțin decât scopul măreț pe care și-l propusese.

O însemnată răsturnare de situație a acestei povești a avut loc când poliția a arestat câțiva bărbați care l-au atacat pe bunicul. Poliția i-a cerut lui Bapuji să înregistreze o plângere pentru a putea lua măsuri. A refuzat.

— În cazul acesta, va trebui să-i eliberez, a spus șeful poliției surprins.

— În regulă, a răspuns bunicul.

S-a gândit că, dacă ajută la închiderea acestora, se face la fel de vinovat de perpetuarea urii. Dacă vor auzi că nu crede în violență sau răzbunare, poate se vor gândi altfel la ce au făcut. Uneori vorbești cel mai tare dacă nu țipi.

Când s-a mutat înapoi în India, Bapuji a început să poarte o pânză de

bumbac în jurul taliei și un șal peste umeri în locul cămășii și al pantalonilor, deoarece, spunea el, nu are nici un drept să posede mai mult decât cel mai sărac om din India. Nu glorifica sărăcia și nu era naiv în ceea ce privește banii; colecta cât de mult putea în timpul călătoriilor sale pentru a-i da celor care aveau nevoie. Dar înțelegea diferența dintre nevoile de bază, care înseamnă cu adevărat ceva în viețile oamenilor, și extravaganță, care nu înseamnă nimic.

Părinții mei au urmat filozofia lui Bapuji și, când eram tânăr, m-au încurajat să mă joc cu copiii lucrătorilor negri foarte săraci care locuiau lângă ashramul nostru, Phoenix. Era o modalitate de a-ți exprima punctul de vedere împotriva diferențelor economice și m-a ajutat să-mi schimb perspectiva asupra avuției. Copiii nu aveau jucării, dar căutam împreună cutii de chibrituri și nasturi, apoi le lipeam și făceam din ele mașinuțe. La pârâul din apropiere săpam după argilă și modelam din ea figurine. Ne distram creând lucruri și prețuiam jucăriile pe care le confecționam. Astăzi, mulți copii primesc tot timpul jucării din plastic și se satură de ele într-o zi, două.

Părinții mei considerau că joaca trebuie să fie constructivă, așa că, atunci când am început școala, îi învățam pe prietenii mei de la fermă să numere și să scrie literele, pe măsură ce le învățam. Imediat ce am învățat să citesc, i-am învățat și pe ei. Le deschideam o lume complet nouă și abia așteptau să ajung acasă. Copiii din America se plâng că școala este plictisitoare sau dificilă, dar pentru acei copii săraci, care nici măcar nu visau să fie elevi, învățătura era un miracol.

Mi s-a dus vestea și, în scurt timp, au început să sosească părinți africani din toate colțurile orașului, cerându-mi să le educ copiii. Unii străbăteau peste 15 kilometri cu copiii lor desculți pentru a ajunge la mine. Atât de mulți oameni veneau ca să învețe să citească și să calculeze, încât sora mea a început să mă ajute, după care s-au implicat și părinții mei. În scurt timp, aveam o veritabilă școală pentru copii defavorizați. Am văzut cât de injustă poate fi situația când oamenii vor să învețe și să-și schimbe viețile, dar nu are cine să-i ajute, așa că lecțiile mele de după-amiază au devenit proteste împotriva sistemului. Urmasem sfatul lui Bapuji de a fi schimbarea pe care vrem să o vedem în lume. Poți fi grăitor și prin acțiuni, nu doar prin

cuvinte.

Urmând exemplul lui Bapuji, părinții mei au depus jurământul de sărăcie, așa că aveam doar strictul necesar și nu făceam economii. Dar, în comparație cu locuitorii de culoare din jurul nostru, trăiam o viață foarte confortabilă.

Mama și-a găsit propriul mod de a protesta împotriva inegalității din jurul nostru și acțiunile sale erau elocvente. Aveam vaci ce produceau mai mult lapte decât puteam consuma, așa că mama a început să vândă laptele suplimentar săracilor, luându-le un penny pe jumătate de litru. Tot un penny cerea și pe legumele în plus pe care le obţineam la fermă și pe hainele pe care le aduna de la prietenii ei din oraș. Când am crescut suficient să-mi dau seama că prețurile sale erau ridicol de mici, am întrebat-o de ce le mai lua bani, dacă lua atât de puțin.

— Luându-le câțiva bănuți, le recunosc demnitatea și îi fac să se simtă mândri la gândul că au cumpărat mâncare și haine pentru familiile lor, mi-a explicat ea.

Mama era motivată de compasiune, nu de milă, și voia să-i ajute pe oameni să-și reconstruiască încrederea și respectul de sine, pentru a putea avea realizări proprii. Acțiunea care are la bază compasiunea este mult mai eficientă decât acțiunea care are la bază mila; ne permite să construim și relații între diversele tipuri de oameni. Mama vorbea despre demnitatea săracilor, la fel cum făcea și bunicul.

Bunicul meu avea un singur amendament cu privire la susţinerea propriului punct de vedere: nu permitea nimănui, nici măcar sieși, să creadă că are întotdeauna dreptate sau că nu are ce învăța din punctul de vedere al altei persoane. Viața în ashram era concepută astfel încât să-i ajute pe oameni să-și depășească prejudecățile și deosebirile și să ajute la crearea armoniei, acceptării și aprecierii diferențelor dintre ființele umane.

Bapuji considera că, pentru a vorbi deschis și credibil împotriva nedreptății, în speranța de a transforma societatea, trebuia să vorbești din experiență și să simți nedreptatea până în măduva oaselor.

Să spui ce consideri că este just te poate pune uneori într-o poziție dificilă. Când m-am întors în India, adult fiind, am început să studiez prejudecățile, deoarece eram interesat de felul nostru prostesc de a

categorisi oamenii. Într-o zi, o femeie din Mississippi care călătorea prin India a trecut pe la biroul meu din Mumbai şi am vorbit despre situaţia raselor din America. Am considerat că ar fi interesant să scriu un studiu comparativ despre discriminarea din Africa de Sud, India şi Statele Unite. Învăţasem cât am trăit în Africa de Sud că, dacă nu eşti alb, eşti negru; prin urmare, diferit. Noua mea prietenă din Mississippi mi-a spus că în America, la vremea aceea, rasismul punea în opoziţie persoanele de sorginte africană sau din neam de sclavi cu americanii albi. În India, nu foloseam culoarea pielii pentru a stabili diferenţele dintre oameni, ci sistemul castelor, care dicta cărui grup aparţii şi împărţea oamenii în grupuri precum Brahmin sau „cei de neatins“.

Universitatea din Mississippi mi-a oferit o bursă pentru a face acest studiu intercultural pe tema prejudecăţilor, iar eu şi soţia mea ne-am mutat în Statele Unite. Oamenii au auzit că nepotul lui Gandhi era în America şi am fost onorat să constat cât de mulţi dintre ei voiau să ştie mai multe lucruri despre Bapuji. Cam după un an, în 1988, am fost invitat să vorbesc la Universitatea din New Orleans. Universitatea a făcut public discursul meu şi peste tot apăruseră postere care invitau oamenii să-l audă pe „Gandhi vorbind despre rasism“. S-a întâmplat să fie în acelaşi an în care David Duke, rasist şi membru al Ku Klux Klan, candida pentru Camera reprezentanţilor din Louisiana.

Când am aterizat în New Orleans, patru poliţişti au urcat în avion şi a fost făcut un anunţ:

— Domnul Gandhi este rugat să păşească în faţă.

M-am ridicat tremurând. Ce făcusem oare? Poliţiştii nu mi-au spus ce se întâmplă, dar unul a zis:

— Facem acest lucru pentru siguranţa dumneavoastră.

Cu doi poliţişti în faţa mea şi doi în spate, am fost escortat până la coborârea din avion şi am fost adus cu maşina la Universitate. Acolo mi s-a spus că la Universitate se primiseră câteva apeluri telefonice cu ameninţări din partea KKK, inclusiv planuri de a mă ucide.

Am hotărât să nu-mi anulez conferinţa. Publicul era ţinut la o distanţă mare de mine – primele rânduri ale auditoriului au fost lăsate libere – şi am fost adus prin spatele scenei, în ultimul moment. Apoi, am fost condus rapid

la aeroport, unde am fost ținut într-o cameră specială VIP și unde aceiași patru polițiști stăteau de pază. În cele din urmă, am fost urcat în avion, după îmbarcarea tuturor pasagerilor, și am fost așezat într-un loc de la clasa întâi pe care compania aeriană îl rezervase pentru mine. Polițiștii m-au salutat rapid și au plecat.

Am învățat în ziua aceea că a-ți susține părerea în public poate crea haos, temeri și conflicte cu mult timp înainte să apară schimbarea pe care ți-o doreai tu. Uneori este mai ușor să ții capul plecat și să nu faci zgomot – să-ți mănânci dovleacul fiert și să-ți dai seama că este mai sigur și mai simplu să mergi cu gloata. Dar bunicul meu nu ar fi făcut niciodată așa ceva. De-a lungul anilor, a fost bătut, atacat și aruncat în închisoare, trecând și peste opt tentative de asasinat. Odată, asasinul a fost prins de voluntari, dar Bapuji a refuzat să-l predea poliției. În schimb, a început o conversație cu el, pentru a afla de ce voia să-l omoare. După aproape o oră, Bapuji a acceptat că bărbatul nu este dispus să fie rațional sau să se schimbe și l-a lăsat să plece, spunându-i:

— Succes! Dacă destinul meu este să mor de mâna ta, nimic nu mă poate salva și, dacă nu este, nu vei reuși!

Bapuji era dispus să stea față în față cu adversarii săi și să meargă la închisoare pentru ideile sale. Își trăgea forța personală din ardoarea de a vorbi împotriva unui sistem pe care el îl considera greșit și folosea metode nonviolente pentru a-l schimba.

Unii oameni cred că bunicul meu a trăit o viață plină de privațiuni; la urma urmei, nu mânca mult, trăia într-o colibă de lut și purta haine sărăcăcioase. Cu toată admirația și renumele pe care le-a obținut, ar fi putut trăi în vila cu servitori pe care mă așteptasem eu să o văd când am ajuns prima dată la ashramul Sevagram. În schimb, a aflat ce este important și a trăit o viață plină de pasiune și compasiune. A vorbit în public despre valorile universale ale bunătății, iubirii și păcii, și faptul că a luat atitudine în favoarea acestor poziții juste și virtuoase l-a făcut mai fericit decât ar fi făcut-o un festin în orice palat.

Unii oameni ar putea spune că David Duke era convins de ce spune când a făcut o serie de observații rasiste și incendiare și că avea dreptul să vorbească așa cum vorbea. Legea americană protejează libertatea de

exprimare. Dar cred că ne amăgim când credem că toate poziţiile sunt la fel de valide. Oamenii care sunt plini de ură şi dezbinare, persoanele agresive care vor să suprime ideile tuturor, mai puţin pe ale lor, creează suferinţă şi disperare în lume. Scopul nostru ar trebui să fie acela de a ne opune unei astfel de uri.

Bunicul meu era timid când era tânăr şi, la începutul zilelor sale de activism, a evitat să ţină discursuri. Mi-a spus că timiditatea sa s-a dovedit a fi utilă, pentru că îl făcea atent la ceea ce spunea.

„Un om care vorbeşte puţin rareori va fi neatent la ce grăieşte – va cântări fiecare cuvânt“, mi-a zis el.

Un om care vorbește puțin rareori va fi neatent la ce spune – va cântări fiecare cuvânt.

Vă recomand să urmaţi exemplul bunicului meu şi să fiţi atenţi la ceea ce spuneţi. Gândiţi-vă dacă cuvintele voastre vor ajuta lumea sau o vor afecta negativ. Când găsiţi cuvintele care vor face bine, fiţi pregătiţi să le rostiţi răspicat.

A TREIA LECȚIE
Apreciază singurătatea

De câte ori călătorea, Bapuji era asaltat de mulțimi de oameni care îl ovaționau sau strigau după el. Nu mai simțisem niciodată pe pielea mea cât poate fi de copleșitor, până când l-am însoțit pe un tren de noapte către Mumbai. Eram entuziasmat să fac parte din micul său anturaj și mă simțeam foarte bine că sunt acolo. Insista să călătorească la clasa a treia, dar compania feroviară a adăugat un vagon special pentru noi. Prin urmare, chiar dacă nu aveam nici o pernă și stăteam pe aceleași bănci tari ca restul călătorilor, aveam tot vagonul la dispoziție.

Când trenul a oprit în prima gară, m-am uitat pe fereastră și am văzut sute de oameni înghesuiți pe peron, strigându-l și întinzând mâinile să-l atingă. Un val de voci a început să strige la unison „Trăiască Gandhi!“ și m-am simțit extrem de mândru alături de el. Bapuji rămânea întotdeauna umil, dar eu nu reușisem încă această performanță. Atât de mulți oameni îl admirau pe bunicul, iar eu eram lângă el pe banchetă! Adulația mă încânta. Dar, când m-am uitat la Bapuji, am văzut că nu-i păsa de recunoaștere. În schimb, făcea cu mâna, vorbea oamenilor și ținea un săculeț de pânză atârnat pe fereastra trenului, pentru a colecta bani pentru săraci. Toată lumea dona câte ceva. Când o femeie a spus „Nu am bani de dat“, bunicul a arătat cu degetul la brățara de argint pe care o purta și, cu un zâmbet cald, i-a spus:

— Asta ajunge.

Femeia și-a pus de îndată brățara în săculeț.

Plecând din gară, Bapuji a oftat și s-a întors la munca sa. Dar, în următoarea gară, o mulțime și mai mare se adunase și scena s-a repetat. Chiar dacă era miezul nopții, oameni entuziasmați apăreau în fiecare gară de pe ruta noastră. Pasagerii care încercau să coboare sau să urce abia reușeau să se strecoare prin mulțimea care se înghesuia. Bapuji a făcut din nou cu mâna, a vorbit și a colectat bani în fiecare gară. Mi-am dat rapid seama că, deși adulația era minunată, era și epuizantă. Nici el și nici

persoanele din tren nu mai aveau parte de liniște.

Continuând să călătoresc cu Bapuji, am descoperit că, la orice oră din zi sau din noapte ar fi ieșit, mulțimile de admiratori se adunau. Dacă se deplasa cu mașina, oamenii erau presărați pe marginea străzii din loc în loc, făcându-i cu mâna, suspinând și strigându-i numele. Rutele sale nu erau anunțate dinainte și, bineînțeles, pe atunci nu exista *social media*. De fapt, majoritatea oamenilor trăiau în sate, fără telefoane, deci nu-mi explic de unde știau pe unde va trece. Dar o forță misterioasă îi atrăgea necontenit.

Din motive politice, Bapuji prețuia iubirea în care era scăldat. Știa că sute de mii și chiar milioane de oameni erau pregătiți să-i urmeze sugestiile și să facă orice sacrificiu le-ar fi cerut. Dar, în scurt timp, am înțeles că adulația avea prețul ei. În afara ashramului nu găsea niciodată liniște și pace. De câte ori vizita orașe din India, pe străzi se adunau mulțimi de oameni, scandându-i numele și așteptând cu orele ca să-l vadă. Când Bapuji apărea și vorbea sau făcea cu mâna, mulțimea se dispersa, dar era imediat înlocuită de alta. Lui Bapuji îi plăcea să se culce la ora nouă seara, pentru că se trezea la ora trei dimineața pentru a medita și își începea ziua cu rugăciunile de la ora cinci. Dar oamenii rămâneau pe străzi și-i scandau numele până seara târziu, așa că rareori dormea bine. Această activitate îl epuiza, dar Bapuji nu și-a pierdut cumpătul și nu a cedat oboselii niciodată.

Mulți oameni visează să fie faimoși și își imaginează că vedete precum George Clooney și Angelina Jolie sunt încântate de asediul continuu al fanilor și al fotografilor. Consideră că este minunat să fii în lumina reflectoarelor și să ai milioane de admiratori. După ce am călătorit cu Bapuji, și eu m-am simțit ca o mică vedetă – și, da, adesea era distractiv. Te simți important și faptul că primești iubire și aclamații îți hrănește egoul. Dar pot să înțeleg și de ce unele vedete caută cu disperare intimitatea sau se retrag în insule private sau comunități izolate, ori se ascund pe proprietăţile lor de pe dealurile Hollywoodului. Oricât de mult le-ar plăcea să fie în vizorul publicului, au nevoie și de singurătate pentru a se reface.

Mass-media face acum vedete din persoane care devin faimoase fără vreun motiv vădit. Au milioane de urmăritori pe *social media* și postează poze mergând țanțoșe pe covorul roșu în rochii extravagante sau țopăind pe plaje exotice, în niște bikini minusculi. Uneori, arăt spre o persoană

necunoscută de pe coperta unei reviste și întreb „Ea ce a făcut?“, și nimeni nu-mi poate spune. Seducerea mulțimilor de fani a fost întotdeauna produsul secundar al actoriei, politicianismului sau umanitarismului. Acei oameni își stabilesc un scop clar al vieții și renumele care vine odată cu înfăptuirea scopurilor este un lucru căruia trebuie să-i facă față. Dar oamenii care se concentrează doar asupra obținerii faimei resimt un gol în viețile lor, pe care speră să îl umple alți oameni, lăudându-i și umflându-le egourile. În loc să obțină succesul prin talent, muncă grea sau idealuri importante, sunt faimoși pentru că sunt faimoși. Spre deosebire de vedetele reale, nu caută niciodată singurătatea pentru că nu au nevoie să se reîncarce.

Bapuji nu avea o echipă de publiciști și consilieri pentru a-l proteja și nu avea nici o proprietate îngrădită unde să se ascundă. Dar, după ce făcea față cu brio publicului, se retrăgea la Sevagram pentru refugiu. Putea să-și facă acest ashram oriunde, dar a ales un loc izolat din centrul Indiei. Ținând cont de drumul lung pe care l-am făcut de la gară, în prima zi când am ajuns, știam cât este de greu să ajungi acolo, și Bapuji nu ușura munca nimănui. Ba chiar a cerut autorităților locale *să nu* introducă o mașină care să facă legătura între Wardha (cel mai apropiat oraș) și ashram. Voia ca oamenii să vină acolo doar dacă aveau gânduri serioase, și nu să tragă cu ochiul la marele Gandhi.

Nu trebuie să fii vedetă de cinema sau Mahatma pentru a avea nevoie de singurătate – este crucială pentru toți cei care au un simț adevărat al sinelui. Bunicul meu glumea adesea că putea găsi momente de liniște veritabilă doar în două locuri: în ashram și în închisoare. Pentru el, păstrarea solitudinii era o modalitate de a-și hrăni pacea lăuntrică. Găsirea propriului loc de retragere este crucială pentru lumea noastră ocupată și adesea copleșitoare. Nu trebuie să fie cine știe ce. O oră în propria cameră, fără distrageri, este suficientă. La fel și timpul petrecut în pat, scriind gânduri într-un jurnal. Cu toții trebuie să ne analizăm atent circumstanțele vieții, să medităm și să reflectăm, dacă dorim să creștem ca persoane. După puțin timp dedicat gândirii și introspecției, vom putea să ne unim cu alții într-un mod mai profund și mai semnificativ.

Bapuji a decretat fiecare zi de luni de la ashram zi de liniște, zi de lectură, în care își relua scrisul. În celelalte zile, nu-și dorea doar o liniște pasivă;

credea în reflecţie activă şi în meditaţie. Adesea se retrăgea la roata sa de tors, deoarece observase că aceasta necesită un anumit efort fizic ce-i permitea să se concentreze asupra meditației. Am ajuns destul de priceput la tors cât am stat la ashram şi uneori îl chemam pe Bapuji pentru a vedea care din noi este mai rapid. Nu-l deranja concurența. „Arun mă întrece aproape mereu la tors“, le scria el încântat părinților mei.

Chiar dacă uneori transformam activitatea într-o joacă, timpul petrecut în meditație la roata de tors era important pentru amândoi. Îmi plăcea să stau în liniște și puteam să petrec ore întregi doar cu mine însumi. Bunicul îmi lăuda această trăsătură într-o scrisoare către părinții mei, în care le scria că „păstrarea liniștii este ceva ce trebuie să învățăm cu toții de la Arun“.

Mulți părinți consideră că le fac o mare favoare copiilor ținându-i ocupați. Le umplu timpul după școală cu antrenamente de fotbal sau de tenis, cursuri de balet sau de gimnastică, lecții de vioară sau de pian. Copiii sar de la o activitate la alta și nu au timp să se gândească, pur și simplu, să se joace și să descopere cine sunt când rămân singuri. Toate aceste activităţi sunt bune, dar părinții ar trebui să le ofere copiilor lor și darul solitudinii din când în când.

Ca adulți, mulți continuă tiparul unei vieți supraîncărcate, lăudându-se cu câte realizează într-o zi și cât de puțin dorm. *Multitasking*-ul a devenit o parte din experiența noastră zilnică, și viața rapidă, fără timp de respiro, de reflecţie sau de recuperare, este mult prea adesea norma, nu excepția. Problema aceasta există de mult. Bunicul meu avea un prieten german care a venit în vizită și ne-a mustrat, spunând că este păcat să irosim o treime din viața noastră dormind. Bapuji i-a dat rapid un răspuns:

— Dacă dormi o treime din viață, îți adaugi o treime la durata de viață!

Social media ne oferă *friends* și *followers*, însă legăturile noastre sunt adesea mult mai slabe decât ne imaginăm. Nu ne putem aștepta la încurajare sau la ajutor de la „prietenii“ pe care-i știm doar dintr-o poză de pe Facebook și probabil nu-i vom convinge pe oameni de importanța unei probleme precum discriminarea sau toleranța dacă ne susținem ideea într-un tweet. Relațiile neîncheGate nu contribuie la coeziunea societății.

Dar este greșit și să condamnăm în totalitate tehnologiile din prezent. Dacă sunt folosite corect, comunicarea mai bună pe care o avem poate

aduce schimbări pozitive. Cu câţiva ani în urmă, am stat lângă prietenul meu Deepak Chopra la o conferinţă de pace din Berlin. În timp ce asculta discursurile, Deepak era ocupat şi cu telefonul său inteligent şi, din când în când, anunţa mulţimea: „Mesajul dumneavoastră a ajuns la două milioane de oameni“. Eram fericit că prietenul meu are două milioane de urmăritori pe Twitter şi pe alte *social media*; tweeturile despre iniţiativele de pace sunt cu siguranţă mai bune decât multe dintre celelalte utilităţi ale *social media*.

Ştiu că bunicul ar fi folosit Twitter, Facebook şi alte *social media*, la fel cum folosea difuzările radio pentru a-şi comunica mesajele, la vremea sa. Dar nu putem schimba lumea dacă „apreciem“ o postare. *Social media* este utilă doar dacă stârneşte acţiuni reale din partea oamenilor. Despre Primăvara Arabă se spune că a fost organizată pe *social media*. Represiunea era răspândită în întregul Orient Mijlociu şi, când cineva a început să sufle în tăciuni, au început să sară scântei. Oamenii au ieşit în stradă şi au comunicat faţă în faţă, începând astfel să înfăptuiască schimbarea pe care şi-o doreau. Din păcate, aceleaşi instrumente sunt folosite şi pentru radicalizarea oamenilor şi instigare. Mass-media susţine că tinerii arabi participă la atentate sinucigaşe cu bombe pentru că li se promit haremuri de fecioare care-i vor aştepta pe lumea cealaltă. Nu cred că tinerii musulmani cred cu adevărat această teorie ridicolă, dar melanjul de regimuri represive, reguli religioase constrângătoare şi prejudecăţi din ţările lor adoptive au făcut viaţa atât de insuportabilă, încât preferă să moară. Singura mea speranţă este ca mesajul de pace – indiferent dacă este răspândit la radio, la televizor sau pe Twitter – să devină în cele din urmă mai puternic decât mesajele de ură şi disperare.

Oamenii nu au fost niciodată mai conectaţi decât acum, dar uneori se pare că nu au fost niciodată mai singuri. Cât am călătorit cu Bapuji, fie vorbeam, fie stăteam în linişte cu gândurile noastre. Cu alte cuvinte, fie comunicam direct, fie ne bucuram de solitudine, ne uitam pe fereastră şi stăteam cu noi înşine. Acum, oamenii îşi petrec fiecare moment liber cu ochii în telefon, nefiind nici singuri, nici conectaţi cu alţii.

Când Bapuji era alături de oameni, îi inspira, interacţiona cu ei şi îşi împărtăşea ideile. Apoi se retrăgea la ashram pentru perioade de solitudine, unde se relaxa şi rămânea faţă în faţă cu sine, lăsându-şi mintea să se

încarce în liniște. Am încercat să deprind tehnica de a fi întotdeauna, cu toate ființa mea, în locul în care mă aflu. Dar tehnologia ne poate lăsa suspendați într-o stare intermediară – neinteracționând niciodată deplin cu alții (pentru că suntem prea ocupați să ne uităm în telefoane) și nefiind niciodată cu adevărat singuri (pentru că scriem mesaje, în loc să rămânem cu gândurile noastre). Lumea umbrelor pe care o creează tehnologia, ne face să ne simțim vulnerabili.

Adesea văd copii în restaurante sau în parcuri, iar părinții lor sunt ocupați cu telefoanele. Nu știu de ce este atât de important pentru părinți să trimită mesaje la birou sau unui prieten îndepărtat exact în acel moment. Dar adevăratul destinatar al mesajului este copilul, care stă lângă ei, și care află că nu este demn de atenția completă a părinților săi. Îi privesc cu tristețe și mă gândesc cât de norocos am fost eu, pentru că am beneficiat de atenția hrănitoare a părinților mei și a bunicului. Oameni din toată lumea voiau să audă mesajele lui Bapuji, dar, când era cu mine, atenția lui nu zbura niciodată la altceva. Mă făcea să mă simt ascultat și important. Dacă le acorzi copiilor atenția ta deplină atunci când au nevoie de ea, vor putea să fie, la rândul lor, independenți și, după caz, să stea singuri cu mai multă ușurință.

Bapuji considera că ar trebui să ne petrecem timpul căutând Adevărul – pe care-l scria întotdeauna cu majusculă, deoarece îl vedea ca fiind scopul vieții. Dacă facem eforturi să înțelegem Adevărul, ne apropiem de înțelegerea vieții. Bapuji recunoștea că avea doar străfulgerări trecătoare ale Adevărului, dar le descria ca având o strălucire „de un milion de ori mai puternică decât cea a soarelui pe care-l vedem zi de zi, cu ochii noștri“. Nu putem recunoaște această strălucire dacă suntem tot timpul distrași și concentrați asupra unor lucruri triviale. Zgomotul conformității acoperă cu totul tăcerea Adevărului.

Mulți muzicieni și artiști spun că au revelații creative în momente neașteptate. O idee măreață se întâmplă să le vină la duș sau când sunt pe cale să adoarmă. Unii scriitori țin carnete lângă pat pentru a nota cuvintele și imaginile care le vin spontan noaptea. Dușurile și paturile nu au nimic magic, dar adesea sunt singurele locuri în care suntem singuri și permitem minților noastre să rătăcească și să rezolve probleme. Am învățat de la

Bapuji că avem nevoie de informaţii adunate din lume, că avem nevoie să întâlnim oameni şi că avem nevoie de experienţe pentru a ne lărgi orizonturile, dar avem nevoie şi de solitudine pentru a le conferi sens.

După ce ne-am mutat în America, eu şi soţia mea, Sunanda, am pus bazele M.K. Gandhi Institute for Nonviolence şi, mai târziu, am întemeiat Gandhi Worldwide Education Institute. Mulţi ani la rând, am fost mândru de a fi invitatul evenimentului anual numit Weekendul Renaşterii, un loc de retragere american unde puteai ajunge doar pe bază de invitaţie, dedicat liderilor din domeniul afacerilor, al politicii şi al artelor. Este cunoscut drept festivalul „de unde izvorăsc toate ideile“, şi printre participanţi se numără foşti preşedinţi, medaliaţi olimpici şi laureaţi ai Premiului Nobel. Înconjurat de minţi luminate, adunate în acelaşi loc pentru ateliere şi conferinţe pe tema îmbunătăţirii politicilor publice, mă simţeam stimulat şi plin de energie. Dar ştiam că trebuie să mă întorc acasă şi să lucrez din greu pentru a împărtăşi ideile cu alţii şi pentru a le aduce la viaţă. Aveam nevoie de un echilibru între aceste idei şi timpul meu de linişte, necesar pentru a mă gândi cum le pot transforma în realitate.

Larma constantă a mass-mediei, activităţilor şi ideilor ne poate face să ne simţim plini de energie, dar trebuie să fim atenţi şi să nu fim distraşi de lucruri triviale. Indiferent ce fac sau cât sunt de ocupat, încerc să urmez exemplul lui Bapuji de refacere a energiilor. Aşa că îmi rezerv timp în fiecare zi pentru a rămâne singur cu gândurile mele şi pentru a medita. Mulţi oameni strâmbă din nas când menţionez meditaţia şi spun „nu, asta nu e pentru mine“. Poate că acest cuvânt sună prea spiritual pentru ei sau poate îşi imaginează că vor trebui să poarte o robă lungă şi să se înconjoare cu tămâie pentru a face acest lucru. Daţi-mi voie să vă asigur că puteţi medita în trening pe banca din parc – tot ce trebuie să faci cu adevărat este să iei o pauză şi să reflectezi la viaţa ta. Fac acest lucru cât pot de des. Mă concentrez asupra interiorului şi contemplu ce este important pentru lume şi ce vreau să obţin pentru mine şi pentru alţii.

Acum, că sunt mai bătrân, ştiu că lucrul cel mai important pentru mine este să trăiesc astfel încât oamenii să mă vadă ca pe un model de respect şi iubire. Am început să-mi spun „fermierul păcii“, deoarece un fermier plantează seminţe şi aşteaptă să germineze şi să producă o recoltă

valoroasă. Plantez semințele păcii și nonviolenței în tineri și sper să înflorească. Nu încerc să-mi evaluez impactul după numărul de „aprecieri“ pe care le primesc pe Facebook sau în funcţie de cât de des este distribuit mesajul meu pe Twitter. Vreau să am un mesaj grăitor despre cine sunt – unul care poate spune că nu trăiesc doar pentru mine.

Bunicul mi-a spus cândva:

— Mă simt binecuvântat pentru cine sunt și sper că și tu te simți la fel.

Într-adevăr, mă simt binecuvântat în fiecare zi; toți ar trebui să ne simțim astfel. Mult prea des, indiferent de vârstă, facem greșeala de a ne compara cu cei care par să aibă mai mult decât noi – mai multe avuții, mai multă faimă, mai multe jucării. Dar, dacă deschidem mai bine ochii, vom vedea și câtă tristețe și câte lipsuri există în lume și ne vom da seama că ne putem folosi propriile binecuvântări pentru a face o diferență majoră.

Mă simt binecuvântat pentru cine sunt și sper că și tu te simți, la fel

Avem nevoie de momente de liniște și solitudine, departe de vacarmul oamenilor și al așteptărilor, pentru a ne situa experiențele într-o anume perspectivă. Când ne comparăm cu cei din jurul nostru sau cu vedetele de la știri, nu vedem imaginea de ansamblu. Pierdem din vedere locul nostru în lume. Multor oameni li se pare greu să stea tăcuți și nemișcați în prezent – chiar și eu sunt uneori copleșit de atâtea distrageri. Putem asculta muzică, podcasturi, ne putem uita la clipuri video și putem naviga pe internet. Experţii susțin că au fost create mai multe informații în ultimii doi ani decât în toate secolele și mileniile de dinaintea lor. Toată această furtună de zgomote face și mai necesară obligația de a ne aminti că trebuie să găsim oaze de liniște pentru noi înșine.

Astăzi vorbesc des prin universități, locuri în care tinerii de etnii, religii, credințe și culturi diferite ar trebui să stea şi să înveţe împreună. Dar oricât de mult ar încerca administratorii să încurajeze diversitatea prin politici de admitere din ce în ce mai deschise, studenţii înșiși subminează diversitatea. Creează cluburi de băieți și cluburi de fete, cu oameni care arată și gândesc exact ca ei, sau cer mai multă siguranță în sălile de clasă, pentru a nu fi nevoiți să se gândească la lucruri care pot fi noi și deloc confortabile. Am

auzit de școli care pun „avertizări de pericol“ pe cărți și cursuri, în caz că unii studenți ar putea fi șocați de idei pe care nu le împărtășesc. Cum se poate numi asta educație? Prea multe facultăți se complac în această obtuzitate. Educația trebuie să însemne mai mult decât memorarea unor cunoștințe din manuale și pregătirea pentru o carieră din care să câștigi bani. Bunicul meu ar fi nefericit să vadă cât de închiși și temători au devenit studenții de la multe dintre cele mai bune universități din America.

Ideea de solitudine a lui Bapuji nu presupunea să blochezi contactul cu noile idei sau cu oamenii care gândesc diferit față de tine. Voia ca toate ideile să curgă. Asculta pe toată lumea și apoi folosea acele momente când era singur pentru a cântări bine toate argumentele și pentru a stabili ce direcție îşi dorea să urmărească. Bapuji voia să stea față în față cu oamenii care aveau păreri diferite față de ale sale; cred că ar fi îngrijorat de studenții care ies din sălile de curs când nu sunt de acord cu ce aud.

Un „spațiu de siguranță“ în plan intelectual este, de fapt, cel mai periculos loc în care poți fi, pentru că te ferește de alte perspective și abordări. Este o pepinieră de prejudecăți și neînțelegeri continue. Bapuji ar admira cu siguranță instituții de învățământ precum Universitatea din Chicago, care spun încontinuu că studenții nu trebuie să se retragă din fața ideilor și punctelor de vedere diferite de ale lor.

Mintea ta ar trebui să fie ca o cameră cu multe ferestre deschise. Lasă briza să pătrundă prin toate, dar nu te lăsa doborât de vreun curent.

„Mintea ta ar trebui să fie ca o cameră cu multe ferestre deschise“, îmi spunea Bapuji. „Lasă briza să pătrundă prin toate, dar nu te lăsa doborât de vreun curent.“

Cred că acesta este un sfat absolut crucial. Poți să lași briza informațiilor, ideilor și perspectivelor diferite să adie în viața ta, dar nu trebuie să te copleșească. O minte deschisă nu înseamnă să accepți tot ce auzi – înseamnă doar că simplul act al ascultării este important.

Fă parte din lume și absoarbe toate ideile pe care le poți absorbi. Apoi retrage-te în singurătatea ta sau în locul tău liniștit și hotărăște cum vei folosi ideile pentru a face lumea un loc mai bun.

A PATRA LECȚIE
Cunoaște-ți valoarea

Mulţi oameni din zilele noastre au în minte o imagine caricaturizată despre bunicul meu, aceea de sfânt care a renunţat la bunurile materiale şi care purta cât se poate de puţine haine. Dar am o surpriză pentru aceşti oameni: de fapt, înţelegea valoarea banilor la fel de bine ca oricine altcineva. Considera că forţa economică era cheia libertăţii Indiei, pentru că ştia că independenţa naţională este lipsită de sens dacă nu-ţi poţi susţine familia sau măcar pe tine.

La ashram, nu exista nici o diferenţă economică între noi şi duceam cu toţii o viaţă extrem de simplă. Lucram împreună, de la munca în grădina de legume la curăţarea toaletelor, şi stăteam direct pe pământ pentru a mânca, învăţa şi vorbi. Când mergeam la masă, nu ne servea nimeni, ne aduceam propriile farfurii, castroane, căni şi tacâmuri, după care le spălam. Nimeni nu se simţea privat de ceva pentru că trăiam cu toţii în aceleaşi condiţii. Bapuji a înţeles că cei mai mulţi dintre noi au nevoie de foarte puţin pentru a fi fericiţi. Greşim când începem să ne comparăm cu alţii şi credem că ce au ei este mai bun – şi poate luptăm să obţinem ce au ei. Bapuji înţelegea că a pune capăt inegalităţii economice ar fi un pas uriaş înspre reducerea violenţei din lume. Nu poţi să predici nonviolenţa, aşa cum făcea bunicul, fără să recunoşti mânia aţâţată de inegalitate.

Bapuji încerca să-şi păstreze viaţa simplă, dar s-a şi întâlnit cu câţiva dintre cei mai importanţi oameni din lume. În 1930 a mers la Londra, pentru a participa la prima Conferinţă a Mesei Rotunde, organizată de guvernul britanic, şi pentru a discuta viitorul Indiei. Ca de obicei, purta haine făcute din materiale toarse de mână şi cusute de mână, numite *khadi*, pe care le încuraja ca modalitate de a-i ajuta pe cei mai săraci ţărani. Mişcarea *khadi* prinsese contur şi începea să aibă efecte asupra industriei britanice de textile. De vreme ce mulţi indieni manifestau semne de independenţă, făcându-şi propriile *khadi*, britanicii nu mai puteau cumpăra tot bumbacul

din India la preţuri mici şi nu-l mai puteau revinde sub formă de îmbrăcăminte scumpă, făcută la maşină.

Participanţii la Masa Rotundă au fost invitaţi la Palatul Buckingham, iar bunicul meu a ajuns acolo purtând o pânză care-i acoperea coapsele şi un şal. Servitorii regali se agitau la gândul că aceasta nu era o ţinută decentă pentru a-l întâlni pe rege, dar Bapuji a zâmbit şi a spus că, dacă regele George nu vrea să-l vadă aşa cum arată de obicei, nu va participa. Reporterii au auzit povestea şi nu se mai săturau de ea. „Gandhi va merge la întâlnirea cu regele purtând o pânză în jurul coapselor!“ trâmbiţa un titlu mare de ziar. Le plăcea ideea că va păşi pe covoarele roşii ale Palatului Buckingham în *khadi* şi sandale ponosite. Regele George a intrat în sală purtând hainele oficiale, frac şi pantaloni dungaţi, în timp ce regina Maria purta o sclipitoare rochie de seară argintie. Când a fost întrebat dacă nu se simte puţin cam golaş stând în faţa regelui în pânza care-i acoperea doar coapsele, Bapuji a dat un răspuns care a rămas celebru:

— Regele poartă suficiente haine pentru amândoi.

Bapuji nu credea că este rău să îţi doreşti succesul economic – credea numai că este greşit să nu-i ridici şi pe alţii odată cu tine. Nu-i păsa de bani pentru sine, dar era realist şi ştia că proiectele sale aveau nevoie de finanţare. Aşa că a născocit un plan. De câte ori ieşeam, mii de oameni îi cereau autografe. Rugăciunile sale includeau pe toată lumea, aşa că, la întâlnirile cu el, se înghesuiau mulţimi de hinduşi, musulmani, creştini, evrei şi budişti, care-l admirau şi voiau autografe de la el. Şi-a dat seama că, dacă ar cere o taxă infimă de cinci rupii (mai puţin de zece cenţi în banii de astăzi) pentru fiecare autograf, ar fi putut să strângă bani pentru programele sale sociale şi educaţionale.

Prima dată când am mers într-o călătorie cu bunicul meu, mi s-a dat sarcina de a colecta cărţile pentru autografe şi banii şi de a-i aduce toate cărţile, pentru a le semna. Eram încântat! Mă simţeam foarte important să fiu aproape de Bapuji şi să fac ceva pentru un scop măreţ.

În acele zile dinaintea selfie-urilor şi a telefoanelor mobile cu cameră foto, autografele de la persoane faimoase erau rare şi deosebite, iar unele dintre ele erau foarte valoroase. Prin urmare, după câteva zile de colectare, am hotărât că şi eu vreau autograful bunicului meu. Dar nu aveam bani şi

nu știam dacă Bapuji ar face o excepție pentru mine. Mi-am spus că, deoarece l-am ajutat mult, nu aveam de ce să nu încerc. Am colectat bucăți de hârtie colorată, le-am tăiat pe mărimea unui album de autografe mediu și le-am lipit. În acea seară, după rugăciuni, am strecurat albumul meu mic și improvizat în stiva pe care i-o duceam bunicului. Apoi am stat lângă el cât a semnat albumele, sperând să nu-și dea seama că este ceva în neregulă în învălmășeala de albume.

Nici o șansă. Bunicul era atent la fiecare monedă pe care o primea. Avea nevoie de bani pentru a-și face munca. Când a ajuns la albumul meu și nu a găsit bani în el, a făcut o pauză.

— De ce nu sunt bani pentru acest autograf?

— Pentru că este albumul meu, Bapuji, și nu am bani.

A zâmbit.

— Așa-i că încerci să mă păcălești? De ce ai tu nevoie de un autograf?

— Pentru că toată lumea are unul, am răspuns eu.

— Ei bine, după cum vezi, toată lumea plătește pentru autograf.

— Dar, Bapuji, ești bunicul meu, am pledat.

— Mă bucur că sunt bunicul tău, dar regulile sunt reguli. Dacă toată lumea trebuie să plătească, și tu trebuie să plătești. Nici o excepție pentru nimeni.

Egoul meu suferea. Voiam să fiu deosebit! Așa că am trântit-o:

— O să vezi, Bapuji, te fac eu să-mi dai un autograf gratis. Voi încerca în continuare, indiferent cât de mult îmi ia!

— Așa, deci?

Ochii lui Bapuji au sclipit și a râs.

— Hai să vedem cine va câștiga această provocare!

Jocul începuse. În cele câteva săptămâni care au urmat, am folosit toate strategiile la care mă puteam gândi pentru a-l bate la cap ca să îmi dea autograful. Tehnica mea preferată era să dau buzna în cameră când era într-o ședință cu oficiali guvernamentali sau lideri mondiali și să îi arăt albumul, cerându-i să-l semneze. Într-o zi, am intrat într-o ședință, anunțând cu voce tare că am nevoie de semnătura lui pe loc. În loc să se supere, m-a tras la pieptul său, și-a pus mâna pe gura mea și a continuat să vorbească. Politicianul important cu care vorbea amuțise, neștiind ce să înțeleagă din

ceea ce vede. Am crezut că bunicul va ceda doar pentru a ține lucrurile sub control, dar ar fi trebuit să știu mai bine și să nu provoc un om care ținea piept Marii Britanii.

Competiția noastră a continuat mai multe săptămâni. Unul dintre oaspeții de rang înalt ai lui Bapuji a fost atât de deranjat de întreruperile mele, încât aproape mi-a preluat cauza.

— De ce nu-i dai pur și simplu autograful, să plece și să nu ne mai calce pe nervi? a întrebat el exasperat.

Bapuji nu l-a lăsat să stabilească el coordonatele relației noastre.

— Aceasta este o provocare între mine și nepotul meu, a răspuns el calm. Nu este nevoie să te implici.

Bapuji nu și-a pierdut niciodată cumpătul și nu mi-a poruncit niciodată să ies din cameră. Avea un control deplin asupra mâniei, în ciuda încercărilor mele de a-l provoca. Odată, pentru a mă liniști, a scris „Bapu“ pe o bucată de hârtie și mi-a spus:

— Uite, poftim autograful!

— Nu e suficient! am declarat eu.

— E tot ce pot să-ți ofer, a spus el cu aceeași statornicie pe care o avea în tot ce făcea.

Începeam să-i înțeleg mesajul. După alte câteva zile, mi-am dat seama că nu voi primi niciodată autograful gratuit și am încetat, în cele din urmă, să-l mai bat la cap. Dar, în loc să mă simt învins, m-am simțit mândru. Știam că mica noastră competiție nu a fost pentru o bucată de hârtie mâzgălită. În schimb, Bapuji îmi dăduse o lecție despre valoare. De când a decis că semnătura sa valorează cinci rupii, atât trebuia să valoreze pentru toată lumea. Dacă mi-o oferea mie gratuit, își scădea propria valoare. La fel de important, această provocare mi-a dovedit că, deși nu aveam cinci rupii, aveam o altfel de valoare. Bunicul meu era dispus să-mi arate același respect pe care-l arăta și înalților demnitari. Nu mă submina în fața lor și nu mă trata ca pe o distragere. Nevoile mele erau la fel de reale ca ale lor și meritau aceeași atenție.

Deși nu mi-a dat niciodată autograful, Bapuji mi-a dat un cadou mult mai valoros. A început să-și petreacă în fiecare zi câte o oră cu mine, vorbind și ascultând. Avea un program atât de încărcat, încât nu știam cum reușește să

mă strecoare şi pe mine în el, dar se pare că, dacă îţi disciplinezi obiceiurile, poţi reuşi mult mai mult decât îţi imaginezi. Bapuji m-a pus să-mi scriu propriul program – ce includea timpul de studiu, timpul de joacă, treburile de la ashram şi rugăciunile – şi l-a atârnat pe perete, pentru a-mi arăta că fiecare minut din viaţa mea este la fel de valoros.

Bapuji m-a ajutat să înţeleg că fiecare persoană are o valoare deosebită. Emana dragoste şi respect faţă de toată lumea, tineri şi bătrâni, săraci şi bogaţi. Am înţeles cât este de important să ne apreciem propria valoare ca indivizi. Uneori ne facem probleme că alţi oameni sunt mai buni decât noi şi nu mai vedem ce ne face valoroşi pentru lume. Când căpătăm încredere în noi înşine, putem recunoaşte şi onora valoarea celor din jur, indiferent de statutul social sau puterea atribuită lor de standardele lumeşti.

Unii exegeţi care au studiat viaţa bunicului meu l-au portretizat ca fiind împotriva progresului şi banilor, dar aceasta este o citire greşită a valorilor sale. Punea preţ pe bani pentru contribuţia lor la stăvilirea suferinţei şi la ajutorarea oamenilor care se aflau în situaţii disperate. Dar nu considera că banii ar fi măsura valorii unui om. Niciodată, dar niciodată nu a crezut că un om care poartă haine scumpe şi zboară la clasa întâi este mai important decât cineva care este îmbrăcat în haine jerpelite şi doarme sub un pod. Am văzut fotografii cu bunicul îmbrăcat cu şalul său *khadi*, simplu, în timp ce întâlnea lideri politici mondiali. Conducătorii erau împopoţonaţi cu uniforme ornate, purtând bijuterii strălucitoare şi pălării uriaşe – sincer, aceştia mi se par mie caraghioşi. Bapuji nu avea nevoie de un costum elaborat pentru ca lumea să-i cunoască valoarea.

Dacă foloseşti banii şi câştigurile materiale pentru a-ţi defini valoarea, poţi ajunge să te simţi gol pe dinăuntru. Îmi este milă de un om care încearcă să mă impresioneze cu maşina sa de lux sau cu vila uriaşă, pentru că ştiu că acea persoană este goală pe dinăuntru. Indiferent cât de multe lucruri acumulezi, nimic nu poate umple acel gol. Pe de altă parte, şi eu văd oameni care se consideră rataţi pentru că au fost concediaţi de la serviciu sau nu au reuşit să-şi plătească chiria. Se tem că prietenii lor mai bogaţi îi privesc de sus şi se simt ruşinaţi de faptul că nu au mai mult. Trebuie să separăm valoarea noastră de *lucrurile* pe care le-am acumulat.

Oamenii de succes care câştigă salarii mari au toate drepturile să fie

mândri de reuşitele lor, dar greşesc atunci când consideră că cifrele din contul lor bancar sunt o măsură rezonabilă a valorii lor. De fapt, poate fi chiar invers. „Materialismul şi moralitatea au o relaţie inversă“, considera Bapuji. „Când o componentă creşte, scade cealaltă.“ Prin asta nu înţelegea că este imoral să câştigi bani sau că este ceva onorabil în a fi sărac. Se împotrivea doar concentrării exclusive asupra câştigurilor materiale, excluzând orice altceva. Dacă banii înseamnă ceva pentru tine, atunci munceşte din greu şi câştigă mulţi bani. Dar reţine că există întotdeauna încă un pas după câştigarea banilor.

Materialismul şi moralitatea au o relaţie inversă. Când o componentă creşte, scade cealaltă.

Câţiva dintre copiii şi nepoţii mei au dus mai departe cauza neamului nostru privind nonviolenţa şi întrajutorarea. Familia noastră include acum activişti şi profesionişti de toate felurile şi sunt foarte mândru de ei toţi. Nepotul meu din India este avocat şi lucrează pentru salvarea fetelor care cad pradă traficului de carne vie, iar nepoata mea a început să folosească videojurnalismul pentru a scoate în prim-plan organizaţii mai puţin cunoscute, dar care fac mult bine în satele din India. În America, un nepot este doctor, priceput şi atent, şi îmi admir la fel de mult un alt nepot care este directorul executiv al unei companii de investiţii din Los Angeles. Are un salariu mai mare decât am visat eu vreodată, dar, în acelaşi timp, dă dovadă de caritate şi îşi înţelege obligaţiile faţă de lume. După cum am mai spus, nu poţi folosi banii ca măsură a valorii unui om în nici o direcţie.

Bapuji a înţeles că multe lucruri importante – cum ar fi eradicarea sărăciei şi a discriminării şi oferirea unei mai bune îngrijiri medicale oamenilor – necesită infuzii de bani. Nu lua niciodată nimic pentru el însuşi, dar cerea ajutor pentru cauzele sale fără nici o jenă. Aşa că am încercat să folosesc acest model când am ajuns în Statele Unite şi mi-a venit ideea de a pune bazele unui institut pentru nonviolenţă. Eu şi soţia mea, Sunanda, am vorbit despre asta şi, cu cât ne imaginam mai mult atelierele, seminarele şi prelegerile pe care le-am putea oferi, cu atât deveneam mai entuziasmaţi. Am considerat că ar fi bine ca institutul să fie într-un campus

universitar şi am scris câtorva rectori, povestindu-le planurile mele. Nu a răspuns nimeni. Poate au crezut că ideea este exagerată sau poate că au aruncat plicul nedeschis la coşul de gunoi.

În cele din urmă, un coleg mi-a făcut legătura cu rectorul de la Christian Brothers University din Memphis, Tennessee. Am fost la o întâlnire cu el şi ne-a oferit cu entuziasm reşedinţă şi spaţiu de birouri, gratuite, în campus. Minunat! Eram încântat, chiar dacă a spus cât se poate de clar că universitatea nu are fondurile necesare pentru finanţarea institutului; trebuia să ne descurcăm singuri. Am acceptat fără să ştiu cum se va desfăşura visul meu.

Am stat treaz multe nopţi, încercând să-mi dau seama cum pot obţine banii de care am nevoie. Prin cap mi se perindau imagini cu bunicul meu, care ţinea atârnat pe geamul trenului săculeţul de pânză pentru a colecta bani pentru cauzele sale nobile, dar şi felul cum cerea cinci rupii pentru autograful său. Autograful său! Brusc, mi-am dat seama că am ceva foarte valoros: un teanc de scrisori scrise de mâna lui, ascunse bine într-o cutie din casa mea. Scrisorile au fost adresate părinţilor mei şi nouă, copiilor. Copiile fuseseră date deja statului indian, însă originalele se deteriorau pentru că nu le puteam păstra aşa cum trebuie. Trebuia oare să fiu sentimental şi să le păstrez până se dezintegrau complet? Nu părea alegerea potrivită. Ştiam că vor fi valoroase pentru un muzeu sau pentru un colecţionar şi vânzarea lor mi-ar pune la dispoziţie banii pentru promovarea cauzei nonviolenţei. La întrebarea „ce ar face Bapuji?“, răspunsul părea evident.

Am contactat Casa de Licitaţii Christie’s şi mi-au trimis un preţ estimativ de 110.000 de dolari. Acum, visul devenea realitate. Un prieten drag (şi consilier juridic) m-a ajutat să înregistrez M.K. Gandhi Institute for Nonviolence ca organizaţie caritabilă, 501(c)3. Nu voiam ca cineva să creadă că voi folosi vreun cent din aceşti bani pentru mine, aşa că am solicitat la Christie’s să scoată scrisorile la licitaţie şi să transfere banii direct în contul noului nostru institut.

Vânzarea a fost anunţată şi, în noaptea aceea, telefonul a sunat în Mississippi, la ora două dimineaţa. Am răspuns buimac şi am fost uimit să aud că apelul era de la Biroul Preşedintelui Indiei. Se pare că dezlănţuisem un infern. Înainte să pot spune ceva, secretarul preşedintelui m-a acuzat că

încerc să comercializez numele bunicului şi a insistat să opresc imediat licitaţia. Am încercat să-i explic planul meu, dar probabil nu eram foarte clar în exprimare la ora aceea. Am închis în cele din urmă, când mi-am dat seama că vorbesc cu pereţii.

A doua zi, preşedintele a dat o declaraţie de presă în care mă acuza că exploatez numele lui Gandhi. Am început să primesc scrisori furioase şi acuzatoare din toată India. Eram şocat. Nopţile acelea fără somn se întorseseră cu vârf şi îndesat. Aveam nevoie de spiritul bunicului meu pentru îndrumare, dar nu-i auzeam vocea.

Într-o noapte, târziu, m-am gândit la convingerea lui Bapuji că toţi oamenii au valoare egală şi la modul în care, atunci când avea o dilemă, adesea întreba publicul ce să facă. Aşa că am contactat publicaţia *New York Times* şi am întrebat acolo dacă le pot trimite un articol *op-ed* în care să-mi expun problema şi să cer sfatul cititorilor. L-am intitulat „Ce ar trebui să fac?“.

Când a fost publicat articolul, răspunsul a fost copleşitor. Peste nouăzeci de procente dintre oamenii care şi-au rezervat timp pentru a-mi răspunde spuneau că ideea mea este bună şi că o susţin. Multe ziare indiene au retipărit eseul din *Times* şi, în scurt timp, opinia publică s-a schimbat. Dintr-odată, oamenii mă lăudau pentru faptul că urmez adevăratul spirit al lui Gandhi. Oameni care înainte mă atacau cu ferocitate acum mă lăudau şi îmi binecuvântau eforturile.

Însă toată această controversă a speriat mulţi cumpărători potenţiali şi, când a avut loc licitaţia, scrisorile au strâns doar jumătate din valoarea estimată. Într-o întorsătură ironică finală, am descoperit că statul indian, cel care îmi refuzase oferta anterioară de a-i vinde scrisorile a fost de fapt cumpărătorul.

Bapuji credea că fiecare dintre noi este înzestrat cu talente unice şi este de datoria noastră să le folosim nu doar pentru noi înşine, ci şi pentru a-i ajuta pe alţii să-şi găsească punctele forte, acum şi în viitor. Este o reclamă pentru o companie de bijuterii foarte scumpe care susţine că nu deţii, de fapt, ceasurile pe care le cumperi de la ei; doar ai grijă de ele pentru generaţia următoare. Nu ştiu prea multe despre ceasurile de lux, dar ştiu că acelaşi concept se aplică şi valorilor profunde pe care le deţinem. Bapuji

spunea adesea că, indiferent cum obţinem un talent – printr-o educaţie bună, printr-o familie care te ajută sau prin muncă asiduă –, nu îl *deţinem*; suntem doar administratorul lui. Talentele noastre vor fi transmise mai departe prin ceea ce facem şi prin persoanele pe care le ajutăm; acestea trebuie folosite pentru a-i ajuta pe alţii la fel de mult cum ne ajută pe noi.

Cu câţiva ani în urmă, am dus un grup de tinere şi pe profesorii lor de la Wellesley College într-un tur al Indiei. Am vrut să vadă o parte din rezultatele bune ale muncii care se desfăşura acolo şi diferenţa uriaşă pe care o poate face o persoană, dând valoare unor vieţi sărăcite. Am petrecut prima zi vizitând proiecte începute în mahalalele Mumbaiului şi apoi am luat un tren de noapte până într-un orăşel legat de industria zahărului, unde alt proiect le oferea localnicilor speranţă şi ajutor. Am călătorit mai multe zile şi am cunoscut oameni care ne-au inspirat, dar găzduirea de care ne-am bucurat a fost una foarte simplă. Am făcut călătorii lungi pe drumuri prăfuite şi majoritatea hotelurilor nu aveau duşuri – doar găleţi cu apă caldă şi apă rece pe care ţi le turnai pe corp pentru a te curăţa. După o vreme, tinerele fete au început să mormăie că le-ar plăcea să aibă un pat confortabil măcar o noapte şi un duş pentru a se spăla pe cap.

În cele din urmă, am ajuns într-un oraş mare care avea un hotel de cinci stele, nou-nouţ. Am primit o ofertă promoţională la jumătate de preţ, pe care am acceptat-o cu bucurie. În timp ce stăteam cu toţii în holul împodobit şi aşteptam să ni se pregătească camerele, studentele au avut o explozie de entuziasm. Pe fete le aştepta luxul! Şi-au luat cheile şi s-au dus în camere pentru a se bucura de dotările hotelului, cărora le duseseră dorul.

După aproximativ treizeci de minute, cineva a bătut la uşa mea şi am fost uimit să-mi văd studentele acolo, îngrijorate.

— Vă rugăm, domnule Gandhi, ne-ar plăcea să schimbăm hotelurile şi să mergem într-un loc mai puţin extravagant, a spus una dintre ele când am deschis uşa.

— Ce s-a întâmplat? Nu vă place aici?

— Camerele sunt minunate, dar ferestrele dau spre nişte bordeie unde oamenii trăiesc într-o sărăcie lucie. Este împotriva tuturor lucrurilor pe care le-am învăţat săptămâna aceasta. Nu ar trebui să avem atât de mult când ei au atât de puţin.

Le-am apreciat compasiunea, dar le-am spus că vom rămâne. Imaginile care le întristau atât de mult puteau fi o experiență de învățare.

— De obicei, trăim confortabil și nu avem o fereastră către jumătate a lumii. În seara aceasta, nu puteți închide fereastra – și nu ar trebui să facem asta niciodată. Poate că aceste contraste puternice pe care le vedeți vă vor rămâne în minte și, când vă veți gândi la ele pe viitor, vă veți aminti de nevoia de a lua măsuri.

Uneori este greu să știi ce ai de făcut când eşti pus în faţa marilor probleme cu care se confruntă lumea. Studentele nu puteau să se ducă în bordeie și să-i invite pe oamenii adunați acolo să stea cu ele în camera de hotel. Dar recunoașterea discrepanțelor este primul pas către schimbarea lor. Sau poate fi primul pas înspre *a ne păsa* de oamenii care trăiesc în acele bordeie de peste drum și a-i recunoaște ca indivizi care au propria valoare. Studentele din acea călătorie nu i-au mai privit de atunci pe săraci ca pe un grup uniform, care poate fi trecut cu vederea sau ignorat. În schimb, și-au dat seama că fiecare persoană ar fi la fel de fericită ca ele dacă ar avea un pat moale și un duș cu apă caldă.

Îi admir pe oamenii ca Bill Gates, care nu consideră că averea lor îi face mai buni decât alții. O credință de bază a Fundației „Bill și Melinda Gates“ este „Toate viețile au o valoare egală“. Respectă acest motto în fiecare zi cu programe de ajutorare pentru cei mai săraci oameni din lume. Ajută la transformarea vieților, oferind îngrijire medicală și educație, și încearcă să se asigure că „supraviețuiesc și prosperă“ cât mai mulți copii. Bill Gates este unul dintre cei mai bogați oameni din lume, dar știe că valoarea sa reală nu este dată de suma de sub linia de jos de pe formularul său de taxe și impozite. Dovedește cât este de bogat păsându-i de cei care au mai puțin.

Bapuji vorbea adesea despre nevoia de a ne împărți talentele și norocul cu alții și sunt sigur că i-ar fi plăcut să-l cunoască pe Bill Gates și să-i mulțumească pentru munca pe care o face. De asemenea, ar fi avut mult respect pentru corporațiile care manifestă un simț al responsabilității care trece dincolo de prețurile acțiunilor la bursa de valori și de redevențele acționarilor. Un exemplu pe care l-am văzut cu ochii mei (și știu că există multe altele) este Grupul „Tata“, cu sediul în Mumbai. Este unul dintre cele mai mari conglomerate din India, cuprinzând aproximativ treizeci de

companii care fabrică o gamă variată de produse, de la maşini şi oţel la cafea şi ceai. A fost înfiinţat în 1868, şi familia Tata, care l-a condus încă de atunci, îşi păstrează angajamentul faţă de ceea ce eu numesc „capitalismul compasiunii“. În loc să trăiască precum regii, familia Tata a ales să trăiască modest; foloseşte o parte semnificativă din profiturile personale şi corporatiste, în fiecare an, pentru a oferi acces la apă curată, condiţii mai bune pentru agricultură şi şansa la educaţie celor mai săraci oameni din India. În oraşul Jamshedpur, unde îşi are sediul compania Tata Steel, compania oferă tot ce se poate angajaţilor locali. Cu câţiva ani în urmă, un director executiv a glumit că familia Tata este atât de generoasă cu condiţiile, locuinţele, maşinile şi îmbunătăţirile pe care le oferă (conduce chiar şi Grădina Zoologică locală şi Spitalul) încât „nu mai trebuie să-ţi aduci decât nevastă“ (sau poate, acum, un soţ).

Membrii familiei Tata sunt zoroastrieni, o mişcare religioasă antică, ce a început în Persia (Iranul de astăzi). Aşa cum se întâmplă adesea cu religia, credincioşii încearcă să facă faţă persecuţiei când altă religie câştigă teren şi, în secolul al VII-lea, mulţi au fugit din ţară. O barcă plină de refugiaţi a ajuns pe coasta de vest a Indiei; au cerut regelui permisiunea să rămână acolo. Dar regele a arătat cu degetul înspre un pahar plin cu apă de pe masă şi a spus:

— La fel cum acest pahar este plin cu apă, regatul meu este plin de oameni. Nu mai avem loc şi pentru voi.

Drept răspuns, conducătorul delegaţiei de refugiaţi a turnat o lingură de zahăr în apă şi a amestecat conţinutul.

— La fel cum acest zahăr s-a dizolvat în apă şi a îndulcit-o, oamenii mei se vor dizolva în comunitate şi o vor îndulci, a răspuns.

Regele a înţeles şi le-a permis să rămână – şi prezenţa zoroastrienilor a îndulcit comunitatea indiană de atunci încoace.

Toată lumea care aude această poveste minunată zâmbeşte la ideea paharului cu apă îndulcită. Dar trebuie să fie mai mult decât o simplă poveste. Răspunsul regelui este ceea oamenii din întreaga lume spun acum, când se confruntă cu refugiaţii, cu săracii sau cu persoanele de alte religii, rase ori etnii. De ce nu acceptăm că fiecare comunitate s-ar putea bucura de nişte zahăr şi de nişte condimente?

Gândiţi-vă la propria valoare în lumina acelei poveşti şi faceţi din ea principiul vostru în viaţă, asigurându-vă că îndulciți întotdeauna apa din pahar.

A CINCEA LECȚIE
Minciunile înseamnă dezordine

Bapuji avea tensiunea ridicată și credea numai în tratamente naturiste. Cât timp am stat la el, a plecat să petreacă puțin timp la o clinică de tratamente naturiste, condusă de un doctor din orașul Poona, oraș ce avea un aer curat și un climat temperat. Eram încântat că m-a luat cu el. Chiar dacă era acolo pentru sănătatea sa, oameni importanți treceau pe la el pentru a-i cere sfaturi.

Într-o dimineață, după rugăciune și yoga, m-am așezat pe treptele clinicii, bucurându-mă de briza răcoroasă a dimineții și de mirosul proaspăt al florilor. Eram adânc cufundat în gânduri, când cineva a venit din spate și mi-a cuprins umerii cu mâinile. M-am întors și am fost uimit să văd că era Jawaharlal Nehru, care urma să devină în curând cel dintâi prim-ministru al Indiei independente. Deja era faimos, și singurul om mai important decât el în India era bunicul meu. Era prima dată când îl întâlneam în persoană și eram fascinat de întâlnirea cu un om atât de important. Mă obișnuisem să stau pe lângă Bapuji, dar acum îl cunoscusem și pe Nehru!

— Bună dimineața. Vrei să luăm micul dejun împreună? a întrebat Nehru.

— Da, bineînțeles, am spus eu.

M-am ridicat, încercând să îmi păstrez calmul și, în timp ce mergeam către sala de mese, el și-a ținut brațul în jurul meu.

Când ne-am așezat la masă, s-a uitat rapid în meniu și a întrebat ce vreau să mănânc.

— Ce mâncați și dumneavoastră, am spus eu fâstâcit.

— Nu, eu voi mânca o omletă și nu cred că bunicul tău ar vrea ca tu să mănânci omletă, a zis el.

Știa că Bapuji era un vegetarian strict și nu mânca ouă sau pește și a presupus că și eu am fost crescut să fiu vegetarian. Întâmplător, avea dreptate. Dar am vrut să-l impresionez și mi s-a părut atunci foarte

important să mănânc ce mânca şi el.

— Nu se va supăra, am spus eu cu încredere.

Nehru îl respecta prea mult pe bunicul încât să rişte să-l jignească şi mi-a spus că trebuie să obţin permisiunea bunicului înainte de a comanda.

Am sărit de pe scaun şi am dat buzna în camera bunicului. Era în mijlocul unei discuţii serioase cu Sardar Patel, care a devenit adjunctul prim-ministrului Indiei independente, sub prim-ministrul Nehru. Dar, în acel moment, micul dejun mi se părea mult mai important decât soarta Indiei.

— Bapuji, pot să mănânc o omletă? am întrebat eu emoţionat.

S-a uitat la mine cu surprindere:

— Ai mâncat vreodată ouă? a întrebat el.

— Da, am mâncat în Africa de Sud, am răspuns eu.

Aceasta era o minciună sfruntată, dar a alunecat cu uşurinţă de pe limba mea.

— Bine, atunci mănâncă, a spus el.

Era atât de uşor să minţi! Am fugit înapoi la Nehru şi l-am anunţat că pe bunicul nu-l deranja deloc dacă mănânc omletă.

— Sunt surprins! a zis el, dar a comandat omleta pentru mine.

Simţeam că micul dejun este un mare triumf. Nu pot spune că mi-au plăcut prea mult ouăle, dar era o minciună măruntă şi am putut să iau ceea ce mie mi se părea un mic dejun sofisticat cu Nehru.

La câteva săptămâni după aceea, eu şi Bapuji ne aflam în Mumbai, şi membrii familiei Birla, care erau nişte industriaşi indieni foarte bogaţi, ne-au invitat să stăm în luxoasa lor vilă. Era atât de somptuoasă şi diferită de ashram, încât nu-mi venea să cred că eram acolo. Mi-am petrecut o după-amiază explorând grădinile, care se terminau cu întinderea vastă a Oceanului Indian. Nu-mi dădusem seama că părinţii mei ajunseseră şi urcaseră la primul etaj pentru a-l vizita pe Bapuji. Am aflat mai târziu că prima întrebare pe care a pus-o Bapuji părinţilor mei a fost dacă am mâncat vreodată ouă acasă, la care au răspuns:

— Bineînţeles că nu!

Visam cu ochii deschişi în grădină când ruda mea Abha, care călătorea şi ea cu Bapuji, mi-a dat de urmă.

— Bapuji vrea să te vadă în camera sa. Ar fi bine să te duci imediat pentru că ai dat de belea, mi-a spus.

— Ce am făcut? am întrebat eu neîncrezător. Am încercat atât de mult să am un comportament model.

— Nu mă întreba pe mine, mi-a zis, ridicând din umeri.

Am intrat în vilă și am fost surprins să-i văd pe părinții mei acolo, îngenunchiați și cu capetele plecate. Nu au ridicat privirea din pământ când am intrat. Toți păreau foarte serioși. Mi-a trecut prin cap gândul că Bapuji părea foarte mic în acea încăpere enormă și împodobită. Dar forța sa nu izvora din mărime.

Bunicul mi-a făcut semn cu mâna să vin și să mă așez lângă el. Și-a pus brațele în jurul umerilor mei.

— Îți amintești ziua aceea, la Poona, când m-ai întrebat dacă poți mânca o omletă? m-a întrebat el. Mi-ai spus că ai mai mâncat ouă, așa că ți-am permis. Tocmai i-am întrebat pe părinții tăi și mi-au spus că nu ți-au dat niciodată să mănânci ouă. Acum explică-mi tu, te rog, pe cine ar trebui să cred.

Simțeam că inima îmi bătea foarte tare. Nu voiam ca Bapuji să-și piardă încrederea în mine, așa că am scornit ceva pe moment:

— Bapuji, am mâncat prăjituri și produse de patiserie acasă și cred că sunt făcute cu ouă, am spus eu cinstit.

Bunicul meu s-a uitat la mine câteva momente, asimilându-mi punctul de vedere, apoi a izbucnit într-un râs zgomotos.

— Vei fi un avocat bun, fiule. Accept argumentul tău. Acum du-te și joacă-te, a spus el, bătându-mă ușor cu palma pe spate.

Am ieșit repede din încăpere, evitând privirile tuturor. Fusesem iertat, dar agonia confruntării rămăsese cu mine. După atâția ani, încă mă mai gândesc la acel episod. Minciuna pare adesea cea mai ușoară cale pe moment, dar, când îi mințim pe alții, ne mințim și pe noi înșine. Am putea câștiga mult mai mult dacă am face față adevărului de la început. În ziua aceea, în Poona, m-am prefăcut în fața bunicului că a mânca o omletă nu este mare lucru și mi-am spus și mie același lucru. Rareori gândim relaxați: „Aleg să fiu o persoană oribilă astăzi și să mint“. În schimb, ne convingem pe noi înșine că ce facem este – cumva! – în regulă. Ascundem adevărul față de

noi la fel cum îl ascundem și față de alții.

Este greu de evitat minciuna, pentru că trebuie să ne recunoaștem dorințele, și apoi să le acceptăm. Cât de bine ar fi fost, atât pentru mine, cât și pentru Bapuji, dacă, atunci când am dat buzna la el în cameră, în acea dimineață, la Poona, aș fi recunoscut că nu am mâncat niciodată ouă, dar consider că este momentul să încerc. Aș fi putut să-i explic că eram destul de matur pentru a lua de unul singur decizia de a fi vegetarian strict sau nu. Aș fi putut să-i mărturisesc că vreau să-l impresionez pe Nehru și aș fi putut să discut și acest lucru cu Bapuji.

Mulți dintre noi mințim când ne simțim frustrați că nu ne controlăm pe deplin viețile. Aceasta este o condiție comună în rândurile copiilor și adolescenților, care trebuie să respecte regulile stabilite de adulți. Am auzit recent un copil de zece ani, foarte isteț, negociind cu părinții săi timpul pe care-l putea petrece în fața computerului. Tocmai învățase să programeze și era entuziasmat de finalizarea unui proiect, dar părinții săi insistau că era ora de culcare. Rămânând fără argumente reale („Sunt în mijlocul proiectului!“), îl auzeam cum cotește către jumătăți de adevăr („Profesoara mea vrea să fac asta toată noaptea!“). Părinții îi pot ajuta pe copii să evite minciunile, tratându-le dorințele cu onestitate și respect.

Este importat și ca părinții înșiși să nu alunece în minciună doar pentru că este mai ușor așa, decât să spună adevărul. Când părinții dau exemplu copilului mințind în legătură cu lucruri mărunte („Injecția nu te va durea“), copiii învață că este o tehnică acceptabilă.

Mulți oameni – copii și adulți – apelează la minciuni când se simt lipsiți de putere, crezând că minciunile îi vor face mai puternici. Însă, de obicei, minciuna te face mai slab. De obicei, te împiedici în minciună, așa cum am făcut eu în situația cu omleta. Dar, chiar dacă nimeni nu sesizează detaliile denaturate, victoria ta este doar pe termen scurt. Mințind, îți subminezi sinele și erodezi chiar puterea pe care încercai să o obții. Poți începe să crezi că vei avea succes doar prezentând un aspect fals al lumii.

Mulți oameni încearcă minciuna la un moment dat, dar, spre binele lor, o depășesc și câștigă suficientă încredere în ei pentru a spune ceea ce cred cu adevărat. Nu pot să înțeleg elanul cu care mint copiii, dar este trist când politicienii cad în aceeași plasă, scornind minciună după minciună. Propria

vanitate devine mult mai importantă decât integritatea poziției pe care vor să o adopte. Îşi doresc să fie aleşi, dar nu vor putea niciodată să conducă, pentru că sunt slabi şi nesiguri în esența lor.

Știind ce persoană minunată a devenit, este ușor să mă gândesc la bunicul meu ca la un om desăvârşit, care rezista tuturor tentațiilor şi nu devia niciodată de pe drumul drept al onestității. Dar nimeni nu este perfect. Bapuji știa că minciunile sunt o meteahnă foarte omenească. Avea şi el propriile experiențe cu minciuna, din copilărie; probabil acesta este motivul pentru care m-a lăsat să scap atât de ușor după povestea cu omleta.

Când avea în jur de doisprezece ani, Bapuji a căzut într-o capcană pe care mulți copii o găsesc irezistibilă: atracția față de ceea ce este interzis. Pentru el, acest lucru însemna carne și țigări. Privea oamenii care fumează țigări și credea că este interesant să scoți nori de fum pe gură. La început, a încercat să tragă fumuri din chiștoacele aruncate pe care le găsea. Apoi a vrut să fumeze țigări indiene adevărate și a început să șterpelească monede din casă pentru a le cumpăra. Însă atracția țigărilor a dispărut în scurt timp. Cu mult timp înainte ca lumea să-şi dea seama cât de nociv este fumatul pentru sănătate, el l-a declarat „barbar, murdar și dăunător“. Nu-i plăcea să călătorească în trenuri în care oamenii puteau fuma; spunea că se înecă.

Și consumul de carne implica un subterfugiu, dar avea o cauză puțin mai nobilă. Fiind un copil sfrijit, obsedat de libertatea Indiei, Bapuji s-a întrebat cum ar putea vreodată să facă față britanicilor, care, luați individual, păreau mult mai mari și mai curajoși decât el. Un cântec pentru copii din vremea aceea sugera că britanicii sunt puternici deoarece consumă carne, și hinduşii vegetarieni nu ar putea concura niciodată cu ei. Cel mai apropiat prieten al lui Bapuji era un musulman care împărtășea această idee.

„Dacă vrei să fii mare și puternic, ca britanicii, și dacă vrei să poți să-i scoți cu forța din India, trebuie să mănânci carne“, i-a spus bunicului meu acel băiat.

Așadar, Bapuji a început o dietă secretă cu carne, pentru a crește. Trebuia să recurgă la niște tertipuri complicate ca să-și păcălească părinții. El și prietenul său s-au furișat într-un loc retras de lângă râu, pentru ca Bapuji să guste carne pentru prima dată. Nu i-a plăcut și a avut niște coşmaruri teribile ulterior. Dar a hotărât să se țină de dietă. Aproape un an, prietenul

său musulman i-a gătit carne de capră și alte animale, iar Bapuji le devora pe ascuns. Minciunile conduceau la alte minciuni. Când s-a întors acasă după una dintre mesele sale clandestine și nu-i era poftă de ce gătise mama sa, a pretins că are o durere de stomac. A ajuns chiar să fure o bucățică de aur de la fratele său pentru a plăti carnea.

Toate aceste ascunzișuri îl făceau pe Bapuji să se simtă prost. Și, în ciuda cantității mari de carne pe care o consuma, nu creștea așa cum spera. Se pare că o dietă bazată pe carne nu te face mai puternic decât o dietă echilibrată, bazată pe vegetale! Așa că a hotărât să renunțe la carne și să nu-și mai mintă părinții.

Să mărturisești o minciună este greu și Bapuji s-a luptat cu conștiința o vreme. Nu reușea să găsească curajul de a le spune părinților față în față, așa că a hotărât să le scrie o scrisoare. Tatăl său era destul de bolnav atunci și Bapuji ajuta la îngrijirea lui, acasă. Într-o seară, când cei doi erau singuri, a găsit curajul să-i dea scrisoarea. Tatăl său a citit și a recitit scrisoarea și, în scurt timp, amândoi aveau fețele scăldate în lacrimi. În cele din urmă, tatăl său l-a tras la piept pe Bapuji și i-a șoptit:

— Te iert, fiule.

Bapuji își amintea cu tristețe de acele vremuri. Când mi-a spus povestea, mi-a explicat că o mărturisire curată, combinată cu promisiunea de a nu mai repeta greșeala, îi poate ajuta pe ceilalți să aibă din nou încredere în tine. Dar a vrut ca eu să știu că minciuna și evitarea adevărului sunt comportamente cu care toți ne luptăm. Minciunile sunt ca nisipul; nu pot crea o fundație solidă. Orice construiești pe ele este instabil și nesigur. Dacă le pui una peste alta, în cele din urmă castelul tău de nisip se va nărui.

Bapuji a aflat pe propria piele că este mai bine să te lupți cu repercusiunile adevărului decât cu regretul minciunilor. Ar fi bine dacă am putea învăța această lecție și nu am mai uita-o niciodată. Dar chiar și Bapuji a trebuit să o învețe mereu. A mințit în legătură cu țigările, carnea și furatul – până când, în cele din urmă, după mărturisirea făcută în fața tatălui său, a decis că nu va mai minți niciodată. Ulterior, a scris că Adevărul are „o strălucire inefabilă, de un milion de ori mai puternică decât cea a soarelui“.

Bapuji a făcut o legătură interesantă între mințit și conceptul complex de *ahisma*. Una dintre virtuțile cardinale din hinduism și budism, precum și din

alte religii, *ahisma* susţine că nu ar trebui să facem niciodată ceva ce aduce vătămare altora sau nouă înşine. Este uşor de înţeles cum acest concept a stat la baza mişcării de nonviolenţă a lui Bapuji, dar are un înţeles mult mai profund, ce include alte tipuri de rău pe care îl facem. Bapuji credea că este mult mai greu să ne controlăm instinctele de a minţi şi a înşela decât să renunţăm la confruntările fizice.

La fel ca Bapuji, şi eu aveam nevoie de câteva runde de minţit înainte de a hotărî cu fermitate să spun adevărul, indiferent de situaţie. Dar aceasta a fost hotărârea mea şi acolo am rămas. Când aud cum sunt distorsionate adevărurile în dezbaterile politice, îmi dau seama cu uimire că unii oameni ar vrea să credem că adevărul este ce vor ei să credem. Ştiinţa nu are toate răspunsurile, dar trebuie să ne bazăm pe dovezile pe care le avem în căutarea unui adevăr absolut. Dacă pretinzi că încălzirea globală nu este adevărată, că imigranţii fac crime sau că discriminarea nu există, ignori voit dovezile şi permiţi minciunilor bazate pe emoţii să câştige. Poate că ai motive personale pentru a te opune imigraţiei sau pentru a susţine discriminarea, dar fii sincer cu tine însuţi în legătură cu motivele reale. Nu construi un viitor pentru tine sau pentru statul tău pe acea fundaţie înşelătoare de nisip. Bapuji spunea că dedicarea sa faţă de Adevăr este motivul pentru care a intrat în politică. Acesta ar fi un model minunat de urmat şi pentru alţii!

Un om pe care-l cunosc spunea în glumă că a renunţat la minţit deoarece nu este suficient de inteligent să reţină toate poveştile pe care le spune fiecăruia. Nu vrea să-şi aglomereze viaţa cu minciuni. Oricare ar fi motivul, adevărul este, în cele din urmă, mult mai puternic decât pretenţia că eşti ceva ce nu eşti.

Americanii ridică în slăvi oamenii care sunt „autentici“, care îmbrăţişează o cauză sau o idee în care cred cu adevărat. Adesea, mă gândesc la bunicul, în şalul său simplu şi în sandale, care a reuşit să facă milioane de oameni să-l urmeze. Cum a reuşit? Cred că oamenii erau atraşi de adevărul din inima sa şi de autenticitatea pasiunii sale.

Oamenii vorbesc cu reverenţă despre Marşul Sării pe care l-a condus el în 1930 ca protest nonviolent împotriva guvernării britanice. Sarea era un bun a cărui cerere era continuă pe piaţa indiană, însă localnicii nu aveau

permisiunea să colecteze sau să vândă propria sare, fiind nevoiţi să o cumpere de la britanici. În plus, aceasta era supusă şi unei taxe ridicate. Bunicul meu a decis să facă din abrogarea taxei pe sare o parte esenţială a următoarei sale campanii de nonviolenţă. A crezut mult timp că poate negocia cu britanicii, încercând să-i încurajeze să fie mai corecţi, aşa că a trimis o scrisoare cordială guvernatorului, în care descria problemele şi nedreptăţile pe care voia să le remedieze. Guvernatorul i-a trimis un răspuns de patru rânduri în care spunea că Gandhi nu ar trebui să încalce legea.

— Cu capul plecat, am cerut pâine şi am primit pietre, le-a spus Bapuji susţinătorilor săi.

Şi-a anunţat apoi planul de a mărşălui aproape 400 de kilometri, până la Marea Arabiei. Odată ajuns acolo, va sfida legea şi va colecta sare de pe malul apei. Aproape toată lumea care locuia în ashramul său a vrut să participe, dar a ales doar câteva zeci de oameni care să-l urmeze. Cel mai tânăr din grup avea şaisprezece ani; bunicul meu, în vârstă de şaizeci şi unu de ani pe atunci, era cel mai bătrân din grup. În dimineaţa în care au plecat, toţi locuitorii ashramului s-au trezit de dimineaţă pentru a-i petrece. Mii de oameni din satele alăturate s-au adunat acolo, alături de reporteri veniţi din Europa, America şi Asia.

În fiecare zi a marşului, bunicul meu s-a oprit în satele prin care trecea, explicându-şi planul, şi din ce în ce mai mulţi oameni i se alăturau.

— Aceasta nu este lupta unui singur om, ci a câtorva milioane, a spus el într-un sat, unde aproape treizeci de mii de oameni s-au adunat pentru a-l asculta şi s-au oferit să-l sprijine.

Când Bapuji a ajuns la mare, după o lună, zeci de mii de oameni mergeau alături de el. Apoi a intrat în istorie păşind pe plajă, luând o bucată de sare de pe ţărm şi spunând:

— Cu această sare zgudui fundaţia Imperiului!

A sfidat Imperiul Britanic. Fără violenţă sau mânie, a arătat că nu este corect să subjugi oameni. Prietenul său Mahadev Desai, care se afla lângă el, a relatat mai târziu că, atunci când l-au văzut pe Bapuji pe plajă, şi alţi oameni din mulţime au luat sare în mâini, râzând, cântând şi rugându-se. Întreaga Indie părea să răspundă. Britanicii au intervenit rapid şi l-au arestat pe bunicul, împreună cu alte şaizeci de mii de persoane. Dar mesajul fusese

trimis deja și alte câteva milioane de oameni au continuat nesupunerea civilă. De-a lungul coastei, naționaliștii indieni se adunau în mulțimi uriașe pentru a lua sare, aşa încât nu era suficient loc în închisori pentru toți.

Bunicul meu nu era un orator înflăcărat și nu avea o armată sau un partid politic organizat de partea lui. Dar a atras susținerea a zeci de mii de mărșăluitori și a milioane de susținători care simțeau că le va comunica cele mai profunde adevăruri, fără minciuni. Era motivat de onestitate și de o credință profundă. Este destul de greu să reziști la așa ceva.

Decizia de a renunța la minciuni și de a urma calea adevărului îți poate schimba viața – și poate chiar și țara.

A ȘASEA LECȚIE
Risipa înseamnă violență

Mi-au plăcut zilele pe care le-am petrecut în Poona cu Bapuji. Deşi apreciam solitudinea ashramului, Poona era mai mare decât Sevegramul şi era plăcut să mă pot plimba din nou prin bazaruri şi magazine. Am stat acolo suficient de mult pentru ca Bapuji să aranjeze ca eu să am un profesor în oraș și, într-o zi, când veneam de la lecții, am văzut nişte creioane mari şi frumoase în vitrina unui magazin. M-am uitat la creionul tocit pe care-l aveam în mână şi am decis că-mi trebuie unul nou, aşa că am aruncat ciotul în iarbă, pe marginea drumului.

În seara aceea, în timpul petrecut cu bunicul, i-am spus că am nevoie de un creion nou. Nu părea mare lucru, dar lui Bapuji nu-i scăpa nimic şi mi-a spus că aveam unul bun de dimineaţă.

— Era prea mic, i-am spus.

— Mie nu mi se părea atât de mic. Arată-mi-l, a zis el, întinzând mâna.

— A! Păi nu-l mai am. L-am aruncat, am spus eu cu seninătate.

Bapuji s-a uitat la mine cu neîncredere.

— L-ai aruncat? În cazul ăsta, trebuie să te duci să-l cauţi.

Când i-am adus aminte că este întuneric afară, mi-a dat o lanternă.

— Asta te va ajuta. Sunt sigur că, dacă-ţi urmezi paşii în sens invers şi îţi pui mintea la contribuţie, îl vei găsi.

Ştiind că nu am nici o scăpare, am pornit pe drum, prin întuneric, scotocind prin tufişurile şi şanţurile de pe margine. O persoană care se întâmpla să fie pe stradă m-a văzut şi m-a întrebat dacă ce căutam era important. Mă simţeam ridicol, dar i-am spus adevărul, că eram în căutarea unui ciot de creion pe care îl aruncasem.

— Este făcut din aur? a întrebat omul acela râzând.

Am ajuns în locul în care credeam că am aruncat creionul şi am cotrobăit prin pământ şi prin iarbă. Mi-a luat două ore să-l găsesc – sau cel puţin aşa mi s-a părut mie. Când l-am ridicat, în cele din urmă, dintr-un tufiş, nu am

simțit că aș fi găsit o comoară. Era același ciot de creion pe care nu-l voiam. Mă gândeam că, atunci când îl va vedea Bapuji, nu va considera că merită păstrat și îmi va da dreptate. Am fugit spre casă bucuros și l-am găsit pe bunicul.

— Uite creionul, Bapuji. Vezi cât de mic este?

L-a luat și l-a ținut în mână.

— Nu este mic. Mai poate fi folosit două săptămâni. Mă bucur că l-ai găsit, a răspuns el.

A pus creionul pe măsuța sa și mi-a zâmbit.

— Acum vino, stai lângă mine și-ți voi explica de ce te-am trimis să-l cauți.

M-am așezat lângă el și și-a pus brațul în jurul meu.

— Risipa este mai mult decât un obicei prost. Arată nepăsare față de lume și este o violență împotriva naturii.

Risipa este mai mult decât un obicei prost. Arată nepăsare față de lume și este o violență împotriva naturii.

Înainte de această întâmplare, consideram că este vorba de violență când lovești oameni, așa că am ascultat cu băgare de seamă.

— Vreau să știi că pentru aceste lucruri pe care le folosim, chiar și în cazul mărunțișurilor cum ar fi creioanele, s-au investit mult efort, mulți bani și mult timp. Când aruncăm ceva, risipim resursele acelei țări și abuzăm de eforturile oamenilor care au făcut acele lucruri, pe care le putem folosi și care ne oferă confort.

În timp ce încercam să-i înțeleg ideea, Bapuji m-a întrebat:

— Când mergi pe străzi vezi oameni săraci?

— Da, Bapuji, văd.

— Acei săraci nu-și permit să cumpere un creion, în timp ce oamenii ca noi, care-și permit să cumpere lucrurile de care au nevoie, risipesc mult. Când consumăm prea multe din resursele lumii, le facem și mai greu de procurat pentru alții.

Când consumăm prea multe din resursele lumii, le facem și mai greu de procurat pentru alții.

— Bine, Bapuji, am înțeles, am mormăit eu.

Am încercat să mă ridic, dar lecţia nu se terminase.

— Mai am o treabă pentru tine, dar vei avea nevoie de ceva mai mult decât de un simplu ciot de creion, a spus el, cu o sclipire în ochi.

Bapuji mi-a cerut să iau o hârtie și un creion și să desenez arborele genealogic al violenței. Voia ca eu să înțeleg cum atât de multe dintre acțiunile noastre sunt dependente una de alta. Acest arbore urma să aibă două ramuri principale – una pentru violență fizică și una pentru violență pasivă. În fiecare zi, voia să-mi analizez acțiunile și acțiunile persoanelor din jurul meu, după care să le adaug ca ramuri în arbore. Dacă loveam pe cineva sau aruncam cu o piatră, trebuia să adaug o ramură de violență fizică, dar voia să fiu la fel de conștient și de obiceiurile și felurile de a fi ale oamenilor, care aduc vătămare altor oameni; prin urmare, de câte ori auzeam ceva despre discriminare sau opresiune, risipă sau lăcomie, trebuia să desenez o ramură în arborele violenței pasive.

În următoarele câteva zile am lucrat din greu la acel arbore și, când i l-am adus lui Bapuji, i-am arătat cu mândrie cât de puțină violență fizică există.

— Îmi controlez mânia! am spus eu.

A încuviințat din cap și apoi ne-am uitat amândoi la ramurile violenței pasive pe care o observasem.

— Violența pasivă este combustibilul care aprinde violența fizică din lume, a explicat el. Dacă vrem să stingem focul violenței fizice, trebuie să oprim alimentarea ei cu combustibil.

Violența pasivă este combustibilul care aprinde violența fizică din lume. Dacă vrem să stingem focul violenței fizice, trebuie să oprim alimentarea ei cu combustibil.

Cu mult timp înainte ca oamenii să vorbească despre protecţia mediului și să înțeleagă cum afectează planeta, Bapuji și-a dat seama că un consum excesiv de resurse naturale din partea unora creează un dezechilibru economic pentru toată lumea. Resursele materiale folosite cu inteligență și compasiune pot asigura un trai decent pentru fiecare om de pe Pământ. Abuzul în exploatarea resurselor materiale creează un dezechilibru major.

Însă, de pe vremea bunicului meu până acum, inegalitățile nu au făcut decât să crească. Cei mai bogați, care reprezintă doar 1% dintre oamenii din lume, controlează acum peste jumătate din avuția întregii lumi. Oamenii care dețin puterea consideră că au dreptul să ia ce au nevoie și să arunce restul.

— Lăcomia și risipa noastră perpetuează sărăcia, fapt ce reprezintă o violență împotriva umanității, mi-a spus Bapuji.

Lăcomia și risipa perpetuează sărăcia, fapt ce reprezintă o violență împotriva umanității.

Bapuji, care se opunea ideii de risipă în orice privință, chiar și când era vorba despre un ciot de creion, nu ar ști ce să creadă despre cultura modernă, care te încurajează să arunci totul. Risipa a devenit o parte atât de importantă a vieții noastre, încât nu ne mai gândim la consecințele pe scară largă. Aproape o treime din mâncarea pe care o cumpărăm în America ajunge la gunoi, și mai multă este aruncată de magazine înainte de a fi vândută. Trimitem mâncare de peste 160 de miliarde de dolari pe an la groapa de gunoi. În același timp, milioane de copii din jurul lumii merg la culcare înfometați, în fiecare noapte. Bunicul obișnuia să spună că atât timp cât sunt lacrimi în ochii unui singur om din lume umanitatea nu trebuie să se odihnească. Siguranța și stabilitatea oricărei civilizații depind de siguranța și stabilitatea fiecărei persoane. Dacă am putea să ținem în frâu consumerismul și risipa, am putea economisi milioane pe transportul alimentelor care vor ajunge în cele din urmă gunoi, ducându-le, în schimb în locurile unde oamenii chiar au nevoie de ele.

Nu am înțeles pe de-a-ntregul lecția lui Bapuji despre ciotul de creion decât după câțiva ani, când am început să văd dezechilibrele din lume. Poate crezi că o schimbare mică în viața ta nu rezolvă nimic, dar toate acțiunile mărunte se însumează. Port întotdeauna o batistă în buzunar, pe care o folosesc în loc de șervețele sau prosoape de hârtie. Poate că nu schimb lumea, dar gândiți-vă ce ar însemna dacă toată lumea ar face-o. Un raport estimează că, dacă ar fi reciclate toate dozele de aluminiu din țară, am putea alimenta cu energie electrică un milion de gospodării și am putea economisi 800 de milioane de dolari pe an. Asta înseamnă o economie

foarte mare dacă faci efortul infim de a-ți recicla doza de bere în loc să o arunci la coșul de gunoi!

Și studiile arată că oamenii se simt bine când sunt atenți la mediul înconjurător. Reciclarea a devenit atât de populară, încât majoritatea orașelor au acum programe de reciclare. Mulți dintre noi merg cu pungi refolosibile la magazin și poartă sticle pentru apă din oțel în locul celor din plastic. În economia globală de acum, o acțiune pe care o întreprinzi acasă, să zicem în suburbiile Indianei, poate avea repercusiuni importante asupra celor mai sărace sate din India. Acest lucru este adevărat în privința unor probleme majore, cum ar fi lupta cu încălzirea globală și găsirea unor soluții agricole mai bune pentru a hrăni oamenii înfometați din întreaga lume, dar este adevărat și într-un sens mai restrâns, pentru cele mai mici contribuții pe care le aducem. În loc să-și arunce hainele purtate de câteva ori la groapa de gunoi, oamenii aleg donațiile. Așa se face că nu este ceva neobișnuit să vezi copii indieni desculți care poartă tricouri cu logourile echipelor Chicago Cubs sau New England Patriots, tricouri donate de oameni de pe cealaltă parte a planetei.

Bunicul meu credea în puterea individului de a schimba lumea, dar înțeleg de ce oamenii se întreabă dacă eforturile lor pot însemna ceva în contextul mai larg al lumii întregi. Citim că nivelurile de dioxid de carbon din atmosferă cresc mai repede decât anticipase inițial chiar și cel mai pesimist cercetător al încălzirii globale. În scurt timp, impactul asupra mediului poate fi devastator. Dar ce folos are să încerci să-ți reduci propria emisie de carbon când corporațiile, companiile aeriene și mașinile continuă să fie principala cauză a problemei? Poate că cel mai bun răspuns vine chiar de la mama lui Bapuji, care nu a avut parte de educație, dar i-a oferit bunicului o temelie solidă de înțelepciune. Cunoștea filozofiile antice indiene și grecești (rafinate ulterior în științe), potrivit cărora totul este făcut din părți mici și discrete numite atomi, care se unesc și formează tot ce vedem în jurul nostru. L-a învățat că „atomii reflectă universul“. De la cel mai mic act până la cel mai mare, ce facem cu propriile vieți devine o oglindă pentru felul în care va arăta lumea. Ai grijă de mediul în care trăiești și lumea va fi un loc mai bun.

Abundența poate rezolva multe probleme, dar lăcomia și insensibilitatea

creează mai multe. Bapuji nu a avut nevoie de mai mult de un creion, un birou și o bucată de hârtie pentru a-i inspira pe oameni și pentru a transforma lumea, dar majoritatea oamenilor acumulează acum bunuri materiale cu o viteză alarmantă. Cumpărăm tot timpul lucruri și apoi nu știm ce să facem cu ele. O întreagă industrie a luat naștere pentru a ajuta oamenii să-și organizeze lucrurile în casă. Cărțile și consultanții (da, există consultanți în organizare!) spun de obicei că primul pas este să arunci o mare parte din lucrurile pe care le-ai acumulat, pentru că nu mai ai nevoie de ele în prezent. Dar astfel ia naștere întrebarea cu adevărat importantă: de ce le-ai cumpărat în primul rând?

Cumpărăturile – fie acestea pantofi, canapele sau inele cu diamante – îți pot aduce mulțumire pe termen scurt, dar plăcerea se topește rapid. Ne obișnuim cu ce avem, așa că ne întoarcem și mai cumpărăm, în speranța unei senzații noi. Dar, oricâte bunuri am deține, nu putem umple golul din inimile noastre. Trebuie să învățăm că vom găsi mult mai multă satisfacție în lucrurile pe care le creăm decât în lucrurile pe care le cumpărăm și le aruncăm. Când eram în Africa de Sud, casa noastră era făcută din foi de tablă și lemn și putrezea încet-încet. În fundație se căscau găuri mari la nivelul solului, pe care tata încerca să le astupe, dar reparațiile nu rezistau niciodată mult timp. Nu aveam curent electric și, în acea zonă plină de șerpi, târâtoarele își făceau întotdeauna loc prin găuri. Eram mereu îngrozit când mă trezeam să merg la toaletă noaptea.

În cele din urmă, tatăl meu a hotărât că avem nevoie de o casă nouă. A adus acasă nisip și ciment pentru zidărie. Eram atât de entuziasmați de această idee încât am început să ne implicăm și noi în construirea blocurilor de ciment, pe care le lăsam să se usuce la soare. Ne-a luat un an întreg să ne construim casa și am simțit-o ca pe o mare realizare atunci când ne-am mutat în ea. Din nefericire, a fost în aceeași lună în care a murit bunica mea, soția lui Bapuji; tatăl meu a numit casa în onoarea ei: Kastur (casa) Bhavan. Am fost foarte mândru de acea casă, pentru că am luat parte la construirea ei.

Bapuji nu avea nevoie de bunuri materiale pentru a avea impact asupra lumii; și nimeni nu are. Singura dată când am încercat să mă simt mai important, făcându-mi apariția cu ceva scump, s-a întors împotriva mea într-

un mod amuzant. A fost după moartea bunicului meu, când prim-ministrul Nehru m-a invitat să luăm împreună micul dejun la el acasă.

Nehru și bunicul meu s-au respectat și admirat reciproc cât timp au lucrat împreună pentru obținerea independenței Indiei, și Bapuji a considerat că a fost o ocazie măreață când Nehru a devenit oficial prim-ministru. Când bunicul meu a fost asasinat, prim-ministrul a ținut un discurs impresionant în fața națiunii, spunând:

— Lumina a pierit din viețile noastre și este întuneric pretutindeni.

Apreciez că, în ciuda presiunii inerente funcției sale, prim-ministrul Nehru a rămas aproape de familia noastră după moartea lui Bapuji, iar eu am acceptat cu bucurie invitația la masă. Acolo se mai aflau și fiica sa, Indira Gandhi, și soțul său. (În ciuda coincidenței de nume, între noi nu există o relație de rudenie.)

Deoarece nu aveam mașină pe atunci, m-am gândit să iau un taxi. Dar unchiul meu, un afacerist înstărit, a insistat că nu dă bine să ajung la micul dejun cu prim-ministrul într-un amărât de taxi. Așa că mi-a împrumutat una dintre limuzinele companiei sale în ziua aceea, cu tot cu șofer. Când am ajuns, Nehru nu era la masă și am întrebat-o pe Indira unde era. Mi-a explicat că mânca rapid și că nu-i plăcea să termine înaintea comesenilor, după care să stea și să aștepte, așa că venea mai târziu pentru ca toată lumea să termine în același timp.

La masă, am avut o conversație călduroasă despre bunicul meu și despre situația politică din vremea aceea. Nehru muncea din greu pentru a da viață unei politici externe viabile și pentru a crea câteva dintre cele mai importante instituții de învățământ din India. (Nu știam pe atunci că Indira îi va urma la conducere, cu două mandate de prim-ministru.)

După masă, eu și prim-ministrul Nehru stăteam afară și vorbeam, așteptând mașinile. Mașina sa a sosit prima. Era foarte mică și neimpunătoare, și, chiar în spatele ei, a tras și limuzina mea uriașă. Nehru cunoștea foarte bine ideile bunicului meu și se uita la mine cu surprindere.

— Nu ești puțin jenat să ai o mașină atât de mare, când a mea este atât de mică? a întrebat el.

— Nu sunt deloc jenat, i-am răspuns. Mașina dumneavoastră este proprietate personală, a mea este de împrumut.

Am râs amândoi, știind că lucrurile pe care le posedăm nu ne definesc, fie acestea mari sau mici. Ce conta pentru prim-ministru nu era dimensiunea mașinii, ci puterea ideilor. Limuzina împrumutată de unchiul meu, indiferent cât era de extravagantă, nu putea să schimbe persoana care eram.

Risipa de resurse pe care o descria Bapuji era doar începutul problemei. Și mai șocant este modul în care nimicim și exploatăm vietățile pentru propria noastră grandoare. Vânători bogați încă mai călătoresc în Africa pentru a împușca leoparzi, lei și elefanți frumoși, de dragul sportului. Un medic stomatolog din Minnesota a stârnit o revoltă internațională cu câțiva ani în urmă, când a omorât un leu cu coamă neagră pe nume Cecil, care era considerat comoară națională în Zimbabwe. Dar nu a fost amendat sau condamnat, deoarece vânătoarea se desfășurase în condițiile legii. Plătise zeci de mii de dolari pentru privilegiul de a nimici un animal splendid. Unele țări sărace promovează safariurile ca sursă de venit – dar asta nu înseamnă că nu este rău să omori aceste creaturi. A profita de o țară săracă exploatându-i resursele este printre cele mai violente tipuri de risipă.

Poate că cel mai trist lucru este felul cum îi ignorăm pe ceilalți, cu aceeași nepăsare cu care am aruncat eu ciotul de creion. Într-o zi, în 1971, eu și soția mea ne plimbam pe străzile aglomerate ale Bombayului, îndreptându-ne către casă după o vizită de curtoazie. Atunci, ca și acum, Bombayul era o metropolă supraaglomerată, forfotind de oameni grăbiți, care trec val-vârtej pe lângă cerșetorii de la colțuri și vânzătorii care-și vând produsele pe străzi. Gunoiul aruncat pe stradă începea adesea să fiarbă în lumina soarelui și atrăgea gângănii. Mergeam cu ochii în jos, pentru a nu călca în ceva neplăcut, și am văzut un lucru înfășurat într-o cârpă colorată. M-am învârtit în jurul pachetului și, când am văzut că se mișcă, m-am oprit și am strigat-o pe Sunanda.

În mijlocul larmei din jurul nostru, am îngenuncheat cu atenție și am dat la o parte cârpele. Între ele am găsit o fetiță emaciată, care nu avea nici măcar trei zile. Ne-am uitat în jur pentru a vedea dacă cineva știe ce e cu ea, dar nimeni nu ne acorda atenție. Soția mea a rămas lângă copil cât timp eu am mers în cel mai apropiat magazin pentru a suna la poliție. A durat ceva până au venit, fiindcă aceasta nu era o urgență pentru ei și ne-au spus mai

târziu că găsesc copii abandonaţi destul de des. Au luat fetiţa de la soţia mea şi au spus că o vor duce la Orfelinatul Remand, un orfelinat de stat. Lucram atunci în calitate de reporter pentru ziarul *Times of India*, un cotidian de top, şi am întrebat dacă pot merge şi eu. Au ridicat din umeri şi au spus „sigur“.

Presupun că, dacă vezi suferinţă tot timpul, încetezi să o mai observi, dar am fost şocat când am ajuns la orfelinat şi am văzut zecile de copii care fuseseră pierduţi, abandonaţi sau care au rămas orfani. Poliţiştii mi-au spus că fac încercări să găsească părinţii sau rudele copiilor, dar numărul celor abandonaţi este covârşitor, şi rata de succes este sub 5%. Copiii se stingeau încet-încet şi uneori mureau. Mă întrebam ce urma să se întâmple cu fetiţa pe care o găsiserăm. Directoarea orfelinatului ne-a explicat că fetiţele subnutrite par să fie mai rezistente decât băieţii şi au o şansă mai mare de supravieţuire.

Totuşi, copiii din orfelinat nu aveau speranţe prea mari. Personalul era prost plătit, ba chiar fura din bani sau lua din mâncarea destinată copiilor. Deoarece era administrat de stat, acest orfelinat era foarte puţin supravegheat. În oraşele mici şi în sate, rata de mortalitate din orfelinate se apropia de 80%. În cazul în care copiii reuşeau să supravieţuiască, erau trimişi în lume la vârsta de optsprezece ani, adesea fără să cunoască pe cineva la care să poată apela pentru ajutor sau protecţie. Multe fete erau ademenite de prostituţie şi mulţi băieţi ajungeau în găşti, unde învăţau să fure, ajungând treptat la infracţiuni mai mari şi la crime.

Am învăţat de la Bapuji că risipa înseamnă violenţă – şi risipa de vieţi tinere părea exact tipul de violenţă pasivă pe care încerca să mi-o explice în timpul escapadei cu creionul. Ştiam că trebuie să fac ceva. Am vizitat multe orfelinate şi adăposturi. Într-unul dintre acestea, am fost şocat să văd un cuplu, amândoi cu părul blond şi ochi albaştri, ţinând în braţe un copil indian. Vorbind cu ei, am descoperit că sunt din Suedia şi au început un proces legal complicat pentru adoptarea copilului pe care-l ţineau în braţe. M-au prezentat unui suedez pe nume Leif care adoptase deja un copil indian şi venise să-i ajute cu procesul. Aveau nevoie de protecţie, deoarece intermediari lipsiţi de scrupule interveneau adesea pentru a câştiga bani de pe urma copiilor.

Am rămas în legătură cu Leif şi m-a convins că multe alte familii suedeze

doresc să adopte copii, dar aveau nevoie de o persoană onestă care să le ajute în acest proces. M-a întrebat dacă vreau să mă implic. Știam că Bapuji ar fi vrut să accept.

În următorii doisprezece ani, eu și soția mea am găsit cămine pentru 128 de bebeluși – unele în Suedia, altele în India și unul chiar în Franța. Experiențele noastre variau de la încântare până la dureri sfâșietoare. Reușeam să rezervăm un copil pentru o anumită familie, apoi îl duceam într-un cămin privat timp de trei luni, cât dura finalizarea documentației oficiale. Speranța noastră era ca acel copil să ia în greutate și să se însănătoșească. De obicei, eram norocoși – dar cel puțin doisprezece bebeluși au murit. Nu-i abandonam; adesea, transportam personal trupurile lor mici, lipsite de viață, până la cimitir și făceam ritualurile de înmormântare. Odată, am mers mai mulți kilometri pe străzi pentru a ajunge la cel mai apropiat cimitir, gândindu-mă tot timpul la cuvintele lui Bapuji, că trebuie să stârpim inegalitatea din lume.

Familiile care primeau copii erau adesea încântate peste măsură. Am cunoscut o femeie din India căreia i se spusese că este infertilă și că nu poate da naștere unui copil. I-am găsit o fetiță și era în al nouălea cer. Ea și soțul ei ne tratau ca și cum am fi fost niște spirite divine, pentru că le-am adus atât de multă bucurie în căsnicie. Câteva luni mai târziu, am auzit că rămăsese însărcinată, și testele arătau că va naște un băiețel sănătos.

Eu și Sunanda eram foarte fericiți pentru ea, dar eram și îngrijorați. Băieții sunt prețuiți în gospodăriile din India, și fetița urma să facă față unui dublu dezavantaj, fiind atât adoptată, cât și femeie. Ne agitam că va cădea pe o poziție secundară, sau chiar că va fi tratată necorespunzător. Așa că am decis să purtăm o discuție deschisă cu părinții și să le sugerăm că vom lua fata înapoi, dacă este nevoie.

— Ea este prințesa noastră, a strigat mama ei. Ne-a adus noroc și o iubim. Facem orice să o păstrăm.

Atât ea, cât și soțul său au început să plângă și ne-am dat seama că erau de-a dreptul înspăimântați. A trebuit să ne amintim că, în ciuda risipei și violenței din lume, există încă mult bine. Am rămas în contact cu părinții și ne-am bucurat să vedem cum ambii copii au crescut fericiți împreună.

Majoritatea părinților adoptivi au păstrat legătura cu noi și ne-au trimis

fotografii cu copiii. Excepția a fost cuplul din Paris, care a tăiat toate legăturile cu noi imediat ce și-a primit fetița. Nu a răspuns niciodată la scrisorile trimise de noi, și după o vreme am renunțat și am trimis doar gânduri bune și speranțe că totul este bine.

La mai mult de două decenii după asta, am primit un mesaj prin intermediul Institutului de Nonviolență M.K. Gandhi că o femeie din Franța încearcă să intre în legătură cu mine. Nu aveam nici cea mai vagă idee cine era și nici de ce voia să vorbească cu mine. A sunat din nou și a lăsat un mesaj, rugându-mă insistent să o sun, așa că am sunat-o. Tânăra, al cărei nume era Sophie, mi-a spus că fusese adoptată, dar părinții săi nu i-au spus niciodată nimic despre originea ei. De câte ori îi întreba, spuneau:

— Acea parte din viața ta nu are nici o importanță, așa că nu te mai gândi la ea.

Acum în vârstă de douăzeci și șase de ani, Sophie răscolise documentele vechi ale tatălui său și găsise un document cu numele meu pe ele și datat cu anul nașterii sale. A tras concluzia că aș putea fi tatăl ei biologic sau că aș putea ști ceva despre trecutul ei. Așa că m-a căutat pe Google și m-a găsit.

Mi-am dat seama că era fetița pe care am dat-o spre îngrijire cuplului din Franța cu mulți ani în urmă. Am vorbit mai mult de o oră și suspina în timp ce-i dădeam puținele detalii pe care mi le mai aminteam despre trecutul său. A pus o mulțime de întrebări la care nu puteam să-i răspund, pentru că nu mai aveam acte care să-mi amintească de cazul ei. În India, eu și Sunanda locuiserăm într-un apartament de treizeci și doi de metri pătrați și nu ne permiteam luxul de a arhiva documente. Consultanții care-i ajută pe oameni să-și organizeze lucrurile nu ar fi avut mult de muncă cu noi: aruncam totul după câteva luni.

Sophie a mai sunat de trei ori în acea săptămână. Îi plăcea să-mi audă vocea, spunea ea, și își dorea mult să mă cunoască. Plănuia o călătorie în Rochester, New York, unde locuiam pe atunci. Două zile mai târziu, a sunat cu lacrimi în glas; descoperise cât de scump era biletul și nu și-l permitea. Dar viața are și suișuri, nu doar coborâșuri, și aveam vești bune pentru ea. Tocmai fusesem invitat să vorbesc la Festivalul din Edinburgh și urma să fiu în Scoția o săptămână. Să ajungă acolo din Paris era cu siguranță mai ieftin.

Așa se face că în Edinburgh am petrecut o săptămână cu această tânără minunată. Îmi spunea „tatăl ei spiritual“ și ne scriem cu regularitate. Sunt fericit să o număr printre fiicele mele.

Am avut o experiență similară cu câțiva ani înainte, când am luat parte la o reuniune a copiilor indieni care ajunseseră în Suedia și erau pe atunci adolescenți. Mulți dintre ei spuneau că au nevoie de ajutorul meu să-și găsească părinții biologici.

— De când am început să mergem la școală, îi auzeam pe copii vorbind despre faptul că au ochii sau părul mamei sau al tatei, mi-a explicat unul. Noi nu știm nimic despre părinții noștri. Nu știm ce am moștenit de la mama și ce am moștenit de la tata.

Nu mă gândisem prea mult la asta înainte, cei mai mulți dintre noi nu acordă multă atenție acestor detalii, dar devin importante atunci când ți s-a tăiat legătura cu trecutul.

Însă, la fel ca în cazul lui Sophie, am fost nevoit să le spun că documentele nașterii lor nu mai existau – dacă au existat vreodată – și că nu va fi ușor să le găsim părinții biologici.

— Apoi există această realitate, am spus eu. Mama voastră biologică a luat decizia dureroasă de a vă abandona în speranța că veți putea avea parte de vieți mai bune. Poate că a putut să-și continue educația și acum se descurcă bine. Asta ar vrea și pentru voi. V-am salvat cu intenții bune. La orfelinat probabil ați fi murit și nu ați fi ajuns la vârsta pe care o aveți acum. Acum aveți parte de părinți iubitori, fericire și siguranță. În cazul în care credeți că am făcut o greșeală și v-am nenorocit viața, vă rugăm să ne iertați.

Copiii s-au adunat în jurul nostru și ne-au îmbrățișat pe mine și pe Sunanda, în timp ce suspinam cu toții. O adolescentă ne-a cerut permisiunea să ne considere bunici și am acceptat. Asta a făcut-o pe o fată să exclame încântată:

— Ne-ai rezolvat problema! Acum putem să spunem tuturor că arătăm ca bunicii noștri.

După câțiva ani, am avut altă reuniune în Suedia; copiii erau acum adulți, majoritatea căsătoriți și având la rândul lor copii. Uitându-mă la ei, mă gândeam cât de prețios este fiecare individ dacă acordăm timpul necesar

îngrijirii sale. Datorită faptului că fiecare acţiune se multiplică, paşii mărunţi pe care i-am făcut eu şi soţia mea au contat la o scară mai mare decât ne imaginam la vremea aceea.

Violenţa pasivă a risipei poate fi la fel de distructivă ca violenţa fizică. Uneori este tentant să gândim: „Sunt doar un om din şapte miliarde. Ce diferenţă aş putea face eu?“ Suntem cu toţii conectaţi într-o reţea mai mare. Când violenţa scapă de sub control – pe străzile noastre, în gândire, în limbaj şi în politica globală – pacea devine tot mai nesigură şi suntem nevoiţi să recunoaştem că nonviolenţa atârnă mult mai greu decât puterea constrângătoare şi mânia nesăbuită. Este profund nuanţată şi înrădăcinată în modul în care privim lumea şi fiecare acţiune în parte. Bapuji m-a trimis înapoi după acel ciot de creion pentru a mă învăţa o lecţie, şi anume că „trebuie să fim schimbarea pe care vrem să o vedem în lume“. Dacă nu-ţi place risipa şi modul în care aceasta contribuie la inegalitate, dacă eşti deranjat de faptul că directorii companiilor din America câştigă acum de două sute de ori mai mulţi bani decât angajatul de rând, trebuie să începi prin a lua poziţie.

Lui Bapuji nu-i plăcea risipa de nici un fel, dar avea şi simţul umorului cu privire la puţinele lucruri pe care le considera lipsite de valoare sau despre care credea că nu merită salvate. Cât timp am trăit cu el la ashram, una dintre sarcinile mele era să ajut la deschiderea sacilor de scrisori pe care le primea în fiecare zi. Am fost învăţat să desfac cu grijă fiecare plic, astfel încât să-şi poată scrie răspunsul pe pagina goală, pentru a economisi astfel hârtie.

Bapuji era în mijlocul întregii controverse care înconjura posibila independenţă a Indiei de Marea Britanie. Când a participat la Conferinţa Mesei Rotunde din 1931, discutând despre viitorul Indiei, un oficial britanic i-a înmânat un plic umflat. În acea noapte, Bapuji a citit scrisoarea dinăuntru, plină de venin şi afirmaţii false. A scos acul care ţinea paginile împreună şi a văzut că nici o pagină nu are suficient spaţiu liber pentru un răspuns, aşa că le-a aruncat pe toate.

A doua zi, oficialul l-a întrebat pe bunicul dacă citise scrisoarea şi i-a cerut un răspuns.

— Am păstrat cele mai preţioase două lucruri din scrisoare, a răspuns

Bapuji: plicul și acul care țineа paginile împreună. Restul era gunoi și l-am aruncat.

Am râs când am auzit această poveste, dar ea conținea un adevăr mai profund. Bapuji se îngrijora că ne risipim puterea minții pentru lucruri lipsite de importanță și uităm să studiem ceea ce este cu adevărat important. Nu avea timp de ranchiună și de dușmănie.

Uneori mă gândesc cât de multe ar mai fi putut realiza bunicul dacă ar mai fi trăit. Simțea profund nevoia de a-și umple fiecare clipă cu ceva semnificativ, dar avea înțelepciunea necesară să-și dea seama că nu putem prezice cât timp mai avem la dispoziție. Risipa supremă și cea mai violentă este să-ți irosești ziua. La ashram mă punea să respect un program strict, și zilele mele erau planificate cu atenție din momentul în care mă trezeam până când adormeam. Acum, pe măsură ce îmbătrânesc, înțeleg și mai bine la ce s-a gândit când mi-a spus: „Timpul este mult prea prețios pentru a fi risipit“.

A ȘAPTEA LECȚIE
Fii un părinte nonviolent

Ori de câte ori mă gândesc la timpul petrecut cu Bapuji în ashram, îmi amintesc de căldura, înțelepciunea și zâmbetul său blând. Ne-a învățat cu dragoste și răbdare.

Un cuplu care locuia lângă ashram a venit la Bapuji într-o zi, cu copilul lor în vârstă de șase ani, Anil. Doctorul băiatului i-a spus că trebuie să reducă semnificativ consumul de dulciuri, deoarece zahărul îl îmbolnăvea. Lui Anil îi plăceau dulciurile și le mânca pe furiș, înrăutățindu-și astfel starea de sănătate. După câteva săptămâni de luptă, mama sa l-a adus pe Anil la Bapuji, cerându-i să vorbească cu copilul și să-l convingă să nu mai mănânce dulciuri. Bapuji a spus:

— Reveniți în două săptămâni.

Mama era puțin frustrată și nu înțelegea de ce trebuie să aștepte, dar, când au revenit, Bapuji l-a tras pe Anil aproape și i-a șoptit ceva. Au bătut palma – iar mama băiatului a fost surprinsă în următoarele zile să-l vadă pe Anil că evită dulciurile și că mănâncă așa cum trebuie. S-a însănătoșit și mama sa era convinsă că Bapuji a înfăptuit un miracol. S-a întors și a întrebat ce a făcut.

— Nu a fost nici un miracol, a spus el zâmbind. Am renunțat și eu la dulciuri înainte să-i cer lui să renunțe. Când ați revenit, i-am spus că nu am mai mâncat dulciuri de două săptămâni și l-am întrebat dacă încearcă și el.

Ideea lui Bapuji de educație era diferită de a majorității. Credea despre copii că nu învață din manuale cât pot învăța din caracterul și exemplul oamenilor care-i învață. Râdea de sfatul bătrânesc „fă ce spun eu, nu ce fac eu“; credea cu tărie că profesorii trebuie să facă exact ce le cereau studenților. Sfătuia părinții și profesorii să „trăiască ceea ce voiau să învețe copiii lor“.

Am avut un profesor pentru materii precum matematica și alte științe, dar Bapuji știa că cele mai profunde învățăminte le voi trage urmărindu-l pe el.

Era un învățător bun și răbdător și voia ca toată lumea să-l privească drept tatăl sau bunicul de la care are ceva de învățat. Și-a asumat prima dată acest rol în 1910, când trăia la ferma „Tolstoi“ din Africa de Sud, unul dintre experimentele sale timpurii, în care oamenii trăiau și munceau împreună. O descria ca pe familia în care avea rolul de tată și responsabilitatea de învățător față de copii. În zilele acelea, nu credea că poate găsi învățători sau profesori care să accepte și copii care nu erau albi, așa că a început el însuși să-i educe pe băieții și fetele de acolo.

Modelul lui Bapuji de a conduce prin puterea exemplului este unul puternic, pe care-l pot folosi și părinții din zilele noastre. Mulți părinți vorbesc despre limitarea timpului pe care copiii lor îl petrec în fața ecranului, dar apoi vorbesc ei înșiși la telefon și se holbează în ecranele telefoanelor inteligente când ar trebui să-și petreacă timp cu familia. Copiii învață că telefonul sau dispozitivul mobil este mai important decât orice altceva și, cu siguranță, mai important decât vor părinții să recunoască. Clatin din cap când văd părinți care devorează dulciuri și cereale, insistând în același timp ca cei mici lor să consume fructe și legume. Uită faptul că toți copiii învață din felul în care trăim noi, adulții.

Înainte de a merge la ashramul lui Bapuji, școala nu-mi fusese prea utilă, pentru că profesorii mei fuseseră niște exemple teribile. Date fiind prejudecățile rasiale din Africa de Sud, nu erau prea multe școli ce acceptau copii care nu erau albi. Când aveam în jur de șase ani, părinții mei au găsit o școală la o mănăstire catolică unde puteam merge și eu, dar se afla la aproape treizeci de kilometri distanță, în orașul Durban. Am mers acolo cu sora mea Sita, care avea cu șase ani mai mult decât mine. În fiecare dimineață ne trezeam la ora 5.00 și ne pregăteam rapid pentru călătoria noastră lungă și dificilă. Mai întâi, mergeam vreo doi kilometri prin plantațiile de trestie de zahăr până la stația de autobuz, apoi luam autobuzul până la gară, care se afla la șase kilometri și jumătate, și, în cele din urmă, luam trenul până în oraș. Apoi, mai urma un drum la pas, de vreo trei kilometri, până la școală. La sfârșitul zilei trebuia să facem întregul traseu, în sens invers.

Directoarea școlii de la mănăstire, sora Regis, avea o inimă de gheață și era foarte autoritară. Orele începeau la 8.20 și, dacă nu te aflai în sala de

clasă la oră fixă, trebuia să mergi în biroul său şi te bătea cu bastonul ei lustruit. Eu şi sora mea am fost trimişi în acel birou şi bătuţi de nenumărate ori. Sora Regis ştia că eu şi Sita depindem de autobuz şi de tren pentru a ajunge la şcoală şi nu puteam face nimic dacă întârzia vreunul; eram copii ascultători, care se trezeau la ora necesară, şi bătaia pe care ne-o dădea nu avea nici un sens. Dar tot o făcea.

Toate acele bătăi violente nu îmi îmbunătăţeau cu nimic atitudinea şi, evident, nu mă ajutau să ajung la timp mai des. Tot ce au reuşit să facă a fost să mă transforme într-un copil mânios, care detesta să meargă la şcoală. Psihologii ne spun acum despre copiii care sunt loviţi că au şanse mari să ajungă violenţi în viaţă, şi propria experienţă confirmă această teorie. Când ieşeam din biroul sorei Regis, având pielea plină de urme de la bastonul ei, mă simţeam lipsit de putere şi furios şi tot ce voiam să fac era să lovesc pe cineva. Un adult care bate un copil nu face decât să pornească un ciclu inutil de violenţă.

După câţiva ani, în timp ce coordonam un atelier pentru profesorii din Memphis, am fost uluit să văd că profesorii insistau că cea mai bună metodă de a disciplina copiii era să-i lovească. O profesoară explica faptul că, după ce-şi lovea suficient elevii, învăţau să se teamă de ea, aşa că tot ce mai trebuia să facă era să le arunce o privire ameninţătoare pentru a se comporta aşa cum trebuie. Chiar dacă era mândră de abordarea sa, la fel ca în cazul sorei Regis, rezultatele pe termen lung nu puteau să fie decât dăunătoare. Nu doar că această profesoară îşi educa copiii să fie violenţi, dar trebuia să crească tot timpul nivelul de violenţă pentru a păstra controlul. Metoda sa de educaţie naşte lipsa de respect. Elevii săi au fost dezumanizaţi.

Am fost uimit să văd că acest tip de educaţie violentă este acceptat şi în şcolile din America, dar am fost şi mai uluit să descopăr că, în ziua de astăzi, nouăsprezece state încă permit pedepsele fizice. Estimările spun că în jur de 200.000 de copii sunt bătuţi în şcolile noastre în fiecare an de adulţii care îi supraveghează. Trebuie să încetăm să mai numim acest proces „disciplină“ şi să recunoaştem că este o formă de violenţă împotriva copiilor noştri. Permitem celor care se află la conducere (profesorilor şi directorilor) să-şi manifeste frustrările atacând copii lipsiţi de apărare.

Părinții și profesorii apelează la lovituri doar atunci când sunt prea slabi și nu pot aborda forme de învățare mai bune și mai sofisticate.

Dar unii părinți care resping acum violența fizică abordează tehnici la fel de dăunătoare. Am strâns din dinți când am auzit recent o poveste despre un adolescent forțat să stea afară și să poarte o pancartă pe care scria „Sunt un tiran. Claxonează dacă urăști tiranii“. Eu consider că părintele care a cerut această pedeapsă era adevăratul tiran. Ce este intimidarea dacă nu folosirea puterii tale pentru a umili pe cineva pe care-l percepi a fi mai slab decât tine? Repercusiunile umilirii copiilor în acest fel – folosind violența emoțională împotriva lor – pot fi severe. Am fost șocat să aflu că un tată a tăiat părul fiicei sale de treisprezece ani pentru a o pedepsi că a trimis niște fotografii picante unui coleg de la școală. După aceea a filmat-o în timp ce tremura iar el o ironiza: „A meritat?“ Videoclipul a ajuns pe YouTube. La scurt timp, fetița a sărit de pe un pod și s-a sinucis.

Deși sunt mulți factori care contribuie la sinuciderea unei adolescente, cu siguranță tatăl său își pune acum aceeași întrebare, legată de violența sa: „A meritat?“

Bapuji credea în educarea copiilor folosind doar metode nonviolente, ceea ce este mult mai subtil decât evitarea confruntărilor fizice. A-ți crește copiii în spiritul nonviolenței înseamnă să-ți umpli casa cu dragoste și respect și să ai un scop comun. Când părinții și adolescenții nu sunt de acord cu regulile, părinții recurg uneori la autoritate: „Aceasta este casa mea și vei respecta regulile mele cât timp trăiești aici“. Acest lucru trimite un mesaj de conflict și ostilitate, părinții și copiii situându-se în tabere adverse. Într-o abordare nonviolentă, părinții și copiii caută un teren comun și motive de a se ajuta și sprijini reciproc. Părinții acceptă că greșelile copiilor sunt probabil rezultatul greșelilor făcute de ei.

Eu am experimentat puterea creșterii și educării copiilor fără violență când aveam în jur de șaisprezece ani și tata mi-a cerut să-l duc cu mașina familiei în oraș și să rezolv câteva treburi, în timp ce el participa la o conferință. Trăind într-o comunitate rurală din Africa de Sud, nu ajungeam în oraș prea des și eram entuziasmat că am șansa să-l explorez. Auzisem multe despre filmele americane și credeam că părinții mei nu-mi vor permite să văd unul, așa că am sperat să rezolv toate treburile și să mă

strecor la un film.

Când l-am lăsat pe tata la conferinţă dimineaţa, mi-a cerut să-l iau din acelaşi loc la ora 5.00 după-amiază. Mama avea nevoie ca eu să fac nişte cumpărături şi alte câteva lucruri, iar lista tatei pentru ziua respectivă includea să duc maşina la service şi să-i schimb uleiul.

— Ai la dispoziţie întreaga zi, aşa că nu ar trebui să fie nici o problemă, a spus el.

Am terminat treburile în timp record şi apoi am lăsat maşina la service pentru a ajunge la filmul de la ora 2.00. M-am ghemuit în scaun, încântat de buna mea planificare, şi eram fascinat de filmul cu John Wayne care rula pe ecran şi care era atât de bun pe cât îmi imaginasem. Când s-a terminat, în jurul orei 3.30, mi-am dat seama că mai urma unul. Am calculat că pot urmări prima jumătate de oră şi că pot ajunge la timp să-l iau pe tata. Dar (aşa cum vă aşteptaţi probabil) filmul m-a fascinat atât de tare, încât am rămas înfipt în scaun până când s-a terminat, la ora 5.30. O, nu! Am dat fuga la service şi am luat maşina, dar am ajuns la centrul de conferinţe abia după ora 6.00.

Tatăl meu era bucuros să mă vadă; era clar că îşi făcuse griji.

— De ce ai întârziat atât de mult? a întrebat în timp ce se urca în maşină.

Mi-era prea ruşine să recunosc cât de bine m-am simţit urmărind violenţa din filmele western. Ai spune că după experienţele mele la ashram şi cu Nehru n-aş mai fi minţit. Dar protejarea imaginii noastre depăşeşte uneori bunul-simţ.

— Maşina nu a fost gata la timp, am răspuns eu, încercând să scornesc o scuză rapidă.

Dar chiar în timp ce spuneam aceste cuvinte, vedeam dezamăgirea de pe faţa tatălui meu.

— Cei de la service mi-au spus altceva când i-am sunat, a spus el.

A părut că se gândeşte câteva clipe înainte de a hotărî ce are de făcut, apoi a dat uşor din cap în semn de dezaprobare.

— Îmi pare rău că m-ai minţit astăzi. Ca părinte, am eşuat să-ţi insuflu încrederea şi curajul de a spune adevărul. Ca pedeapsă pentru lipsurile mele, voi merge pe jos până acasă.

A deschis uşa maşinii, a ieşit şi a început să păşească pe drum. Am sărit

din maşină şi am alergat după el să-mi cer scuze. Dar a continuat să meargă. Am încercat să-l înduplec şi i-am promis că nu-l voi mai minţi niciodată, dar nu a făcut nimic altceva decât să dea din cap.

— Undeva am făcut o greşeală. Voi face acest drum pentru a mă gândi cum aş fi putut să te învăţ mai bine să recunoşti importanţa faptului de a spune adevărul.

Umilit, am fugit înapoi la maşină. Nu puteam să continui să merg alături de tatăl meu, deoarece trebuia să duc maşina acasă. Dar nici nu l-aş fi lăsat să meargă singur pe drumurile întunecate din afara oraşului. Aşa că am condus în spatele lui, înaintând cu viteza mersului la pas, timp de şase ore, şi cu farurile pornite pentru a-i lumina calea. Poate că drumul a fost greu pentru el, dar pentru mine a fost o tortură. Tatăl meu suferea din cauza nesincerităţii mele. În loc să mă pedepsească pe mine, şi-a asumat povara.

Mama ne aştepta acasă pentru cină şi ştiam că se va îngrijora teribil. În zilele acelea, nu existau telefoane mobile şi, chiar dacă am fi putut găsi un telefon public, ar fi fost dificil să telefonăm în afara oraşului. Mi-o imaginam pe mama stând pe terasă cu surorile mele, privind în întuneric, în depărtare, pentru a vedea dacă ne poate zări maşina. Era aproape de miezul nopţii când a văzut în cele din urmă farurile, care se apropiau foarte încet de casă. A presupus că am avut o problemă cu maşina. Abia când am intrat a aflat ce se întâmplase de fapt.

Dacă tatăl meu m-ar fi pedepsit pur şi simplu, sunt sigur că m-aş fi simţit umilit, şi nu vinovat, iar umilinţa ar fi condus la nesupunere şi răzbunare, sau la dorinţa de a-mi vărsa nervii pe altcineva. Folosind metoda nonviolentă pe care a învăţat-o de la Bapuji, tatăl meu m-a făcut partenerul său atât în ceea ce priveşte problema, cât şi în ce priveşte nevoia de a o corecta. Impactul acestei metode este puternic şi de durată şi va obţine rezultate mai bune decât abordările coercitive sau violente. Metoda lui Bapuji ajută părinţii să-şi atingă scopul de a creşte copii încrezători, inteligenţi emoţional şi implicaţi.

Copiii prosperă atunci când sunt respectaţi şi văd că adulţii din viaţa lor nu cer de la ei ceva ce ei înşişi nu ar face niciodată. Scopul este să ne facem copiii să devină oameni buni şi puternici, care nu cad pradă comportamentelor negative ale altor copii. Ştirile sunt pline de imagini cu

copii care se atacă unii pe alții, în timp ce prietenii lor stau deoparte și filmează cu telefonul. Bapuji nu ar întreba „ce se întâmplă cu copiii noștri?“, deoarece răspunsul ar fi clar pentru el: nu putem să ne învinovățim copiii că sunt aspri și nepăsători dacă nu au văzut la noi cum arată valorile pozitive.

Părinții cumpără copiilor haine la modă și ultimele jucării, dar copiii vor din ce în ce mai mult apoi. Prin urmare, părinții se plâng că nu sunt recunoscători. Mulți copii din America trăiesc în bula lor de oameni privilegiați și nu văd niciodată traiul altor oameni. Cum ar putea să aprecieze tot ce au când nu au termeni de comparație? Gratitudinea vine atunci când devii conștient de locul tău în imaginea de ansamblu a lumii. Cu toții ne descurcăm mai bine atunci când ne simțim uniți unul cu celălalt.

Când copiii mei erau mici, voiau să aibă parte de petreceri de ziua lor, așa cum vrea orice copil. Eu și soția mea ne iubim copiii foarte mult și am vrut să le sărbătorim acea zi importantă pentru ei, dar, după experiențele pe care le-am avut încercând să plasăm orfani indieni în grija unor familii iubitoare, am dorit ca și copiii noștri să înțeleagă ce înseamnă să ai o familie și oameni care țin la tine. Am hotărât să organizăm petrecerile lor aniversare într-un orfelinat local, astfel încât toți copiii să poată sărbători și să se distreze împreună.

— De ce să facem o petrecere cu străinii? m-a întrebat fiica mea. De ce să nu ne invităm prietenii?

— Să-ți împărtășești avuția cu oamenii care au deja multe nu prea are sens, i-am explicat eu. Vrem să le dăm celor care au mai puțin.

Ea și fratele său nu au fost convinși că este un plan bun până nu am mers să vizităm unul dintre orfelinate. Acesta nu era prea diferit de cele care ne-au inspirat să facem ce am făcut; era sumbru și întunecat și vopseaua se cojea de pe toți pereții. Copiii nu aveau jucării. Câțiva dintre cei mici stăteau pur și simplu pe jos, legănându-se dintr-o parte în alta pentru a se alina. Nu aveau nimic de ținut în brațe sau cu care să se joace. Copiii mei erau consternați. După aceea au început să ducă jucării la orfelinat. Odată, am adus triciclete; orfanii nu văzuseră niciodată așa ceva și nu știau nici măcar cum trebuie să stea pe ele sau cum să pedaleze.

După ce copiii mei au vorbit cu orfanii și au petrecut timp cu ei, au

început să-şi privească cu alţi ochi petrecerile de ziua lor. Acum avea sens să împartă cu cei care aveau mult mai puţin decât ei. Aceşti străini nu mai erau atât de străini.

Cu exemplele potrivite, copiii observă imediat puterea nonviolenţei. După ce am aflat că profesorii din Memphis cred în pedepsele fizice, am crezut că pot începe să schimb atitudini ţinând un curs de rezolvare a conflictelor. Era clar pentru mine că acei copii aveau nevoie de un model nonviolent de rezolvare a problemelor, model pe care nu-l găseau la adulţii din viaţa lor. Primul curs pe care l-am ţinut a fost la o şcoală generală. Copiii erau entuziasmaţi să afle cum ar putea deveni mediatori între colegii lor. Le-am explicat că rolul lor era să aducă doi oameni care nu sunt de acord într-un loc neutru, unde puteau sta faţă în faţă, şi mediatorul între ei. Mediatorul trebuia să coordoneze conversaţia după anumite reguli, asigurându-se că fiecare persoană vorbeşte fără să se enerveze şi ascultă cu atenţie înainte să răspundă.

Copiii exersau unii cu alţii şi, deşi s-au simţit stânjeniţi la început, au văzut destul de repede cât de eficientă poate fi această tehnică simplă. Au învăţat că dezacordurile pot fi soluţionate respectuos şi fără violenţă. Au început să simtă că au control asupra propriilor vieţi, ştiind că pot rezolva conflictele fără a recurge la bătăi, ţipete şi mânie. Am auzit mai apoi că unul dintre băieţi a mers acasă, iar într-o seară şi-a auzit părinţii ţipând unul la altul. Mai întâi s-a ascuns în cameră, cum făcea de obicei în această situaţie, dar apoi şi-a făcut curaj şi a ieşit.

— Sunt acum un mediator certificat şi vă pot ajuta să rezolvaţi acest conflict, a anunţat el cu îndrăzneală. Vreau să staţi faţă în faţă şi eu voi media.

Părinţii au fost atât de şocaţi de înţelepciunea molcomă a băiatului încât s-au calmat imediat şi i-au cerut iertare. Apoi s-au îmbrăţişat cu toţii.

Mulţi dintre noi îşi fac testamente pentru a-şi distribui moştenirea materială – banii, casa sau inelul cu diamante pe care vrem să îl lăsăm generaţiei următoare. Dar cum rămâne cu moştenirea etică? Modul în care ne educăm copiii – şi felul în care ne arătăm dragostea faţă de ei – reverberează peste generaţii întregi. Prima experienţă a lui Bapuji cu privire la educaţia nonviolentă şi la puterea dragostei a venit de la propriii părinţi.

Când greșea cu ceva (și nu era perfect, așa cum am văzut deja), părinții săi îi răspundeau cu dragoste și înțelegere. Am povestit mai sus cum Bapuji a scris o scrisoare adresată părinților săi în care recunoștea o minciună, iar tatăl său a plâns și l-a îmbrățișat. Bapuji scria mai târziu că tatăl său l-a ajutat „să-și spele păcatele cu lacrimi“. Dacă tatăl său l-ar fi pălmuit, umilit sau nu l-ar mai fi lăsat să iasă din cameră, oare ar fi devenit bunicul altă persoană? Un Gandhi mânios și răzbunător nu ar fi putut influența lumea așa cum a făcut-o el. Poate că nu este exagerat să spunem că soarta a milioane de oameni depinde dragostea sau de ura pe care o arătăm copiilor noștri.

Pentru mine este clar că, dacă dragostea, respectul și compasiunea sunt importante într-o familie, pot influența și alte familii. Și dacă pot avea efect în mai multe familii, de ce nu în toată țara sau în întreaga lume? Prima sămânță a traiului nonviolent a fost sădită în bunicul meu încă din copilărie și a cultivat-o toată viața. Unii oameni îl venerează acum ca pe un sfânt, dar el nu se vedea câtuși de puțin așa. Încerca din răsputeri să se proiecteze ca un om obișnuit, cu greșeli obișnuite, care s-a transformat pe sine la fel cum o poate face oricine: prin muncă grea și pasiune. Cât am stat cu el la ashram, m-a făcut să promit că mă voi strădui în fiecare zi să fiu mai bun decât am fost în ziua precedentă. Când ai un obiectiv în minte, acela rămâne permanent cu tine. Mă gândesc la el în fiecare dimineață când mă trezesc.

Când Bapuji a trecut prin schimbările firești ale vieții de adolescent, s-a îndepărtat de valorile pozitive. Da, asta se întâmplă chiar și celor mai nobili dintre noi! Dar, în loc să se afunde din ce în ce mai mult în groapa decepției, a fost schimbat de dragostea familiei sale. Mulți părinți le spun acum copiilor „te iubesc“, dar părinții lui Bapuji și-au exprimat iubirea necondiționată fără a folosi aceste cuvinte. Pentru ei, copiii erau pe primul plan în toate ecuațiile vieții și nu reprezentau niciodată o povară sau un sacrificiu. S-a bucurat de acest fapt, simțindu-le dragostea în relațiile de zi cu zi. În loc să te plângi că nu mai poți să mergi la petreceri sau să te bucuri de plăcerile vieții de burlac, oferă-le copiilor tăi unul dintre cele mai mari cadouri pe care le poți oferi: fă-i conștienți de faptul că *ei* sunt cea mai mare bucurie a ta.

Mi-e teamă că, în viața noastră de zi cu zi, afișăm prea des un model în

care „fericit şi bun“ sunt mai puțin importante decât „bogat şi de succes“. Chiar dacă, atunci când devenim părinți, aproape toți spunem că ceea ce ne dorim cel mai mult pentru copiii noştri este să fie fericiți, facem presiuni asupra lor – şi asupra noastră – pe măsură ce înaintează în vârstă. Avansarea în carieră şi câştigarea unei sume impresionante de bani devin mai importante decât timpul petrecut acasă, cultivând dragostea, încrederea şi înțelegerea. Cadourile scumpe înlocuiesc dragostea şi atenția. Nu pretind că echilibrul între profesie şi familie este uşor de păstrat şi apreciez bărbații şi femeile care fac tot ce le stă în putință pentru a avea vieți împlinite. Dar trebuie să fim atenți să nu ne risipim energia pe valori nepotrivite şi să acordăm importanță experiențelor efemere, şi nu beneficiilor şi lucrurilor importante pe termen lung.

Când ne-am mutat în America şi am trăit într-un campus universitar, eu şi soția mea invitam adesea studenții să-şi ia cu ei mâncarea de prânz şi să vină cu noi pentru a discuta despre nonviolență, dragoste şi filozofia lui Bapuji. Soția mea este un om foarte bun şi grijuliu, aşa că-i îmbrățişa pe studenți şi-i întreba ce mai fac şi dacă au nevoie de ceva sau vor să discute ceva anume. Îmi amintesc de o studentă care a îmbrățişat-o la rândul său şi a început să plângă în brațele ei.

— Părinții mei nu mă întreabă niciodată aşa ceva, a spus ea. Aş vrea să le pese de mine aşa cum vă pasă dumneavoastră.

Probabil că părinții săi o iubeau, dar erau prea preocupați şi distrași de propriile nevoi pentru a afla ce o emoționează şi ce o inspiră pe fiica lor.

Când fiica mea îşi creştea propriii copii în New York, a urmat tradiția pe care eu şi soția mea am stabilit-o în India, de a lua cina în familie, în fiecare seară, la ora 7.00. Orice făceau, copiii ştiau că trebuie să fie acasă şi să se adune în jurul mesei. Funcționa foarte bine când copiii erau mici, dar, când au ajuns la liceu, prietenii lor au început să se întrebe de ce trebuiau să fugă acasă în fiecare seară. Fiica mea le-a sugerat să-şi invite prietenii la masă şi să experimenteze şi ei această tradiție de familie.

O prietenă invitată a stat la masă cu ochii căscați, în timp ce familia împărtăşea poveşti şi vorbea despre ce s-a întâmplat în timpul zilei. A recunoscut în cele din urmă că era prima cină în familie la care fusese vreodată. Părinții ei lucrau şi toată lumea trebuia să gătească şi să mănânce

pe cont propriu.

— Pur și simplu, dăm iama în frigider când ajungem acasă și nimănui nu-i prea pasă ce facem, a spus ea cu lacrimi în ochi.

Când a văzut dragostea din familia fiicei mele, a vrut așa ceva și pentru ea. Copiii vor să-și dovedească independența, așa că socotesc șederea cu părinții lor o povară, și nu o plăcere. Dar, în sinea lor, au mare nevoie de dragoste și de înțelegere. Când părinții sunt prea ocupați să le ofere iubirea necesară, fac un deserviciu violent sentimentelor, caracterului și speranței copiilor.

Disciplina mentală extraordinară a bunicului meu uluia mulți oameni. A avut prima experiență legată de puterea minții la vârsta de cinci ani. Mama sa urma tradiția hindusă de asumare a jurămintelor, ceea ce însemna, de obicei, să renunți la ceva o anumită perioadă de timp, când bunicul meu era copil, a jurat să nu mănânce până nu vede soarele. În condiții normale, nu ar fi nimic neobișnuit, dar a făcut acest jurământ în sezonul ploios. Bapuji își amintea mai târziu că soarele era acoperit de nori negri mai multe zile consecutiv și, deși mama sa continua să gătească voioasă pentru familia ei și să stea cu toți ceilalți la masă, nu punea nimic în gură. Bapuji s-a agitat când a văzut că îndură acest sacrificiu atât de mult. A fost probabil prima sa experiență legată de empatie.

Într-o după-amiază a stat lângă fereastră, rugându-se ca norii să se disperseze și să lase soarele să se întrezărească. Dintr-odată, a apărut o rază de soare și a chemat-o entuziasmat pe mama sa. Dar, când ea a reușit să lase ce făcea și să ajungă la fereastră, soarele dispăruse din nou după perdeaua de nori. A zâmbit și a spus:

— Se pare că Dumnezeu nu vrea să mănânc astăzi.

Un jurământ asemănător celui asumat de mama lui Bapuji ar putea părea bizar acum, în societatea noastră care-și împlinește toate poftele. Dar a avut un impact profund asupra bunicului meu. De-a lungul vieții sale, a ținut multe posturi lungi pentru cauze politice, fapt ce a atras atenția oamenilor din jurul lumii. Aceste posturi au fost posibile doar pentru că și-a antrenat din timp puterea minții. Cât timp am stat la ashram, fiecare zi de luni era o zi de tăcere și adesea ținea posturi scurte pentru a-și antrena disciplina și controlul asupra minții și dorințelor sale. Toate aceste alegeri au luat naștere

din modelul oferit de mama sa, când era copil. A folosit puterea emoţională pe care i-a arătat-o lui pentru a-i influenţa pe alţii, în anii următori.

Nu ne dăm seama întotdeauna cât de profund îi afectează atitudinile noastre pe copii. Aceştia simt dragostea noastră, dar şi distragerile, învăţând lecţiile pe care le oferim prin acţiunile noastre zilnice. Dacă sunteţi părinte, ce exemplu pe care îl oferiţi copiilor va reapărea în vieţile şi experienţele lor de mai târziu? Sau, dacă *aveţi* un părinte (şi, da, cu toţii avem!), de care lecţii transmise vreţi să vă eliberaţi acum? Uneori repetăm, fără să ne dăm seama, violenţa şi umilirea pe care le-am trăit în copilărie, prelungind o moştenire dăunătoare, ce ar trebui să înceteze. Am putea face un efort conştient de a aduce educaţia nonviolentă în vieţile noastre şi de a oferi acest dar copiilor – şi lumii în sine.

Bapuji şi soţia sa au avut patru fii, printre care şi tatăl meu, Manilal, care a fost al doilea. Tatăl meu şi fraţii săi mai mici, Davadas şi Ramdas, au încercat din răsputeri să fie asemenea lui Bapuji şi să-i calce pe urme în ceea ce priveşte bunătatea şi dăruirea. Dar primul fiu al său, Harilal, era sfidător de la o vârstă fragedă şi nu a depăşit niciodată aceste probleme. La maturitate a devenit alcoolic, acuzat de furt şi delapidare. Bunicul meu se învinovăţea pentru eşecurile fiilor săi şi a vrut să-l ajute. Dar să te pedepseşti pe tine pentru acţiunile copilului tău (aşa cum a făcut tata când am minţit în privinţa maşinii) funcţionează doar dacă copilul este dornic să asculte şi să se îndrepte. Harilal nu avea astfel de intenţii. Bapuji a încercat să-l primească pe Harilal înapoi acasă, dar fiul risipitor nu avea nici un interes să se întoarcă în familie. A petrecut câţiva ani mizer, fără un loc pe care să-l numească acasă, luând în derâdere tot ce făcea bunicul meu. Părea că şi-a dedicat viaţa încercării de a păta numele lui Gandhi.

La un moment dat, Harilal a mers la o moschee din Delhi şi s-a dat în stambă, convertindu-se de la hinduism la islam. Bunicul meu era tolerant cu toate religiile, aşa că nu l-ar fi deranjat deloc să aibă un fiu musulman. Dar s-a dovedit că lui Harilal nu-i păsa de nici o religie şi că făcuse acest lucru doar pentru bani. În tensiunile religioase ale vremii, unii oameni au crezut că l-ar putea umili pe Bapuji prin intermediul fiului său; Harilal se vânduse celui care oferea mai mult. „Trebuie să mărturisesc că asta m-a durut“, a scris Bapuji într-o scrisoare. În opinia lui, credinţa trebuie să izvorască

dintr-o inimă pură şi îl deranja faptul că propriul fiu înjosea căutarea bunătăţii şi a adevărului dintr-un sentiment de rebeliune puerilă.

Harilal fusese crescut cu aceeaşi bunătate, dragoste şi îndrumare morală pe care a oferit-o bunicul tatălui meu şi fraţilor săi. Aşa că, de câte ori mă gândesc la această poveste, nu-mi dau seama cum ar putea fi Bapuji învinovăţit pentru eşecurile lui Harilal. Când părinţii fac tot ce le stă în putinţă şi problemele continuă, trebuie să se ierte pe sine. Natura creează uneori un temperament negativ, indiferent cât de înflăcărat şi de onorabil ne educăm copiii.

Este important să ai competenţe practice, dar la fel de important este şi să ai o înţelegere profundă a lumii. Când Bapuji învăţa copii ca mine la ashram, scopul său era să le împărtăşească înţelepciunea, nu doar faptele. Considera că cea mai bună educaţie te ajută să faci faţă relaţiilor şi emoţiilor şi te învaţă să construieşti o societate întemeiată pe cooperare, şi nu una a competiţiei. La mulţi ani după ce mi-a transmis cunoştinţele sale, unii psihologi şi educatori au ajuns la aceleaşi concluzii şi vorbesc acum de nevoia unei „inteligenţe emoţionale“.

Bapuji mi-a spus cândva o poveste din scripturile indiene, despre un rege care şi-a trimis propriul fiu în lume pentru a se educa. Băiatul s-a întors sigur că ştie tot şi că este mai înţelept decât ceilalţi. Dar regele nu era atât de sigur.

— Ai aflat cum poţi şti ce nu se poate cunoaşte şi cum poţi înţelege neînţelesul? a întrebat regele.

— Nu, este imposibil, a răspuns fiul.

Regele i-a cerut să meargă la bucătărie şi să aducă o smochină şi, după ce a adus-o, regele i-a cerut să o taie pe jumătate. Priveau amândoi multele seminţe ale smochinei.

— Taie una dintre seminţe pe jumătate şi spune-mi ce găseşti, a spus regele.

Băiatul a încercat să taie sămânţa, dar aceasta era atât de mică încât i-a alunecat.

— Nu e nimic aici, a spus el.

Regele a dat din cap.

— Din ce consideri tu a fi nimic răsare un arbore uriaş. Acel „nimic“ este

sămânța vieții. Când vei învăța ce înseamnă acest „nimic“, educația ta va fi completă.

Bapuji avea o răbdare nesfârșită și nu conta cât timp dura să mă învețe pe mine sau pe alții lecțiile de care aveam nevoie. Își păstra calmul în situații tensionate și pline de distrageri. Dorea să înțeleagă misterele mai mari ale lumii și știa că până și cea mai mică sămânță de smochin, plantată în solul potrivit, ar putea germina ceva măreț.

Nu trebuie să irosim șansa de a înțelege lumea și de a căuta adevărurile mai adânci dincolo de ceea ce putem vedea și înțelege.

A OPTA LECȚIE
Smerenia înseamnă putere

Mulţi oameni au venit să-l viziteze pe bunicul la ashramul Sevagram. Într-o zi, a venit un tânăr care tocmai se întorsese din Anglia, cu o diplomă de doctor obţinută la London School of Economics. Era isteţ, agil şi dornic să transforme economia Indiei. Tatăl său era un industriaş important şi ambii părinţi erau prieteni cu bunicul meu, pe care-l respectau foarte mult. Au sugerat ca Shriman, fiul lor, să obţină binecuvântarea lui Gandhi înainte să se apuce de treabă.

Aşadar, Shriman a venit la Sevagram. Aproape jumătate de oră s-a lăudat în faţa lui Bapuji cu toate realizările sale şi a explicat cum va schimba economia ţării. Bapuji l-a ascultat cu atenţie.

— Acum binecuvântaţi-mă ca să mă pot apuca de treabă, a spus Shriman.

— Va trebui să meriţi binecuvântarea mea, a răspuns Bapuji.

— Ce doriţi să fac?

— Ajută-ne să curăţăm toaletele ashramului.

Shriman era îngrozit.

— Am absolvit un doctorat la London School of Economics şi doriţi să-mi irosesc timpul curăţând toalete?

— Da, dacă vrei binecuvântarea mea, a răspuns calm Bapuji.

Shriman a ieşit din cameră neîncrezător. Şi-a petrecut noaptea şi următoarea dimineaţă la ashram şi a participat în silă la curăţarea găleţilor de la toaletă, alături de noi toţi. Apoi s-a curăţat cât a putut de bine şi s-a întors la Bapuji.

— Am făcut ce mi-aţi cerut. Acum acordaţi-mi binecuvântarea dumneavoastră.

— Nu te grăbi, a spus bunicul zâmbind. Vei obţine binecuvântarea mea când voi fi convins că faci curăţenie la toalete la fel de entuziast pe cât îţi doreşti să mergi şi să schimbi economia ţării.

Bapuji nu încerca să fie dificil. A recunoscut imediat mândria exagerată a

lui Shriman și știa că aceasta va sta în calea reușitelor sale. Dacă ești prea mândru, îți este mai greu să arăți respect și compasiune față de alți oameni și accepți cu ușurință distincțiile de castă și de clasă. Fiind sigur că ai dreptate, nu poți nici măcar să înțelegi punctul de vedere al celeilalte persoane. Bunicul meu voia să-i ajute pe săraci și considera că, pentru a le înțelege cu adevărat nevoile, trebuia să trăiască așa cum trăiau ei. Așa că viața la ashram era la fel de simplă ca a celui mai sărac indian. Similar, în India, membrii ultimei caste, denumiți „cei de neatins“, făceau toate muncile de jos, cum ar fi curățarea latrinelor și căratul materiilor fecale. Bapuji a simțit că, dacă Shriman dorește cu adevărat să transforme economia astfel încât să ajute pe toată lumea, trebuie să înțeleagă traiul fiecăruia.

Chiar și atunci când se afla în mijlocul unor negocieri despre viitorul Indiei, care urmau să schimbe lumea, Bapuji rămânea smerit. Nu considera smerenia un semn de slăbiciune sau de supunere – ba dimpotrivă. Vedea răul și diviziunea pe care le putea crea aroganța. Când crezi că ești mai bun decât alții, devii mânios și violent și nu mai reușești să vezi că suntem cu toții interconectați. Când îți lipsește smerenia, disprețuiești oamenii care luptă; îi insulți pe refugiați pentru că nu îți dai seama că propria ta poziție în viață ar putea fi dezrădăcinată la fel și în chip devastator, într-o bună zi; uiți că nu ești mai bun decât o persoană care nu încearcă decât să scape de războiul din țara de origine sau de revoltele turbulente de acolo – ești doar mai norocos. Acum, în mijlocul tuturor acestor conflicte dintre oameni de rase, clase, religii și (din ce în ce mai mult) orientări politice diferite, ne-ar prinde bine insistența lui Bapuji asupra smereniei.

Unii încearcă să-și arate smerenia și umanitatea sugerând că trebuie să ne învățăm unii pe alții ce este „toleranța“. Dar eu consider că aceasta este o abordare greșită a problemei. Ce poate fi mai disprețuitor decât să „tolerezi“ pe altcineva? Cuvântul semnalează că te vezi pe tine însuți mai merituos decât alții, dar binevoiești să-i accepți. Cred că Bapuji ar spune că toleranța nu numai că este inadecvată, ci ne și înstrăinează mai mult unii de alții. Nu putem să ne sustragem de la responsabilitatea de a înțelege cu adevărat o persoană, care are un istoric personal diferit de al nostru și de a fi suficient de smeriți pentru a accepta și aprecia diferențele.

Mulți americani au fost consternați în timpul alegerilor prezidențiale din 2016 de nivelul de venin și ură pe care le revărsa asupra votanților unul dintre candidații unui partid important. Și-a construit întreaga campanie pe denigrarea auditoriului și pe încercarea de a convinge oamenii că, dacă îl aleg pe el, lor le va merge mai bine decât „celorlalți“. Aberațiile sale au amintit multora de alți dictatori de carton din lume, care nu au nici o soluție reală pentru popoarele lor și trăiesc într-o cutie de rezonanță creată de propria aroganță. Bapuji a fost nevoit să aibă de-a face cu mulți dintre ei. Credea că cei care strigă cel mai tare au adesea cele mai puține lucruri de spus.

— Tobele goale fac cel mai mare zgomot, mi-a spus el cândva, zâmbind.

Cei care sunt integri și au idei și soluții reale nu trebuie să strige ca din gură de șarpe pentru a fi auziți.

Cât timp am stat la ashramul Sevagram, Bapuji a fost implicat în lupta cu mize foarte mari a câștigării independenței Indiei față de Marea Britanie. S-a opus compromisului separării, care implica împărțirea țării prin decuparea Pakistanului ca stat separat pentru musulmani. Știa că familiile musulmane și hinduse, care trăiau acum împreună, urmau să fie dezrădăcinate, și acest lucru va crea probabil mai multe violențe. Urmărea, de asemenea, drepturi egale pentru femei și pentru casta „celor de neatins“, care erau adesea segregați în cătunuri din afara orașelor și nu li se permitea intrarea în temple și școli. Mulți lideri politici i-au spus că lupta pentru egalitatea în drepturi era o distragere care putea fi soluționată după obținerea independenței. Dar el insista că libertatea individuală nu poate aștepta. Cu umanitatea sa profundă, știa că discriminarea de orice fel este un atac la adresa umanității noastre depline.

Când privim o cultură diferită și vedem oameni oprimați, ne dăm seama imediat cât este de greșit. Americanii pe care îi cunosc dezaprobă uimiți ideea castei „celor de neatins“. De ce ar crede indienii din castele superioare că fântânile vor fi poluate dacă-i lasă pe „cei de neatins“ să ia apă din ele? Le aduc aminte cu blândețe de semnele cu „Doar pentru albi“ care au existat ani buni în toată America, în băile publice, pe fântâni și la piscine. Într-adevăr, de ce ne facem astfel de griji? Poate că de vină este aroganța noastră, care ne spune că suntem mai buni decât alții. Sau poate că avem o

presimţire secretă că, de fapt, *nu* suntem mai buni, aşa că folosim separarea forţată pentru a ne hrăni egourile şi importanţa de sine.

Bunicul meu a înţeles că vieţile şi destinele fiecăruia dintre noi sunt întreţesute şi că avem nevoie de smerenie pentru a recunoaşte adevărul interdependenţei noastre. A adus această lecţie la viaţă într-o zi când mi-a cerut să aduc roata de tors la el în cameră. Am intrat şi mi-am aşezat roata, fericit la gândul că va urma altă conversaţie cu tâlc şi tors. Dar mi-a cerut, în schimb, să demontez roata de tors. Eram zăpăcit, dar am demontat maşinăria şi stăteam jos, cu toate piesele în jurul meu. Trebuia să fi ştiut deja că Bapuji are întotdeauna un motiv pentru ceea ce îmi cere. Apoi mi-a sugerat să torc nişte bumbac.

— Cum aş putea să fac asta? Maşina este demontată.

— Foarte bine. Asambleaz-o la loc, atunci.

Uşor iritat de pierderea de timp, am început să asamblez maşina. Când eram aproape de final, s-a întins şi a luat un arc mic, care era necesar pentru roata mică. L-a ţinut în mână, în mod clar neplănuind să mi-l dea înapoi.

— Nu pot să montez roata fără arc, am remarcat eu.

— De ce nu? Este doar o parte foarte mică.

— Da, dar am nevoie de ea pentru a face roata să funcţioneze.

— A, dar e atât de mică încât nu are cum să fie prea importantă.

Îşi mijea ochii ca şi cum nu vedea prea bine arcul din palmă.

— Cu siguranţă poţi să faci roata să meargă şi fără el.

— Nu, nu pot, am spus eu ferm.

— Exact, a spus Bapuji cu bucurie în glas.

A aşteptat să înţeleg bine lecţia şi apoi mi-a explicat în continuare.

— Fiecare parte este importantă şi contribuie la întreg. La fel cum acest arc minuscul este necesar pentru a face roata să funcţioneze aşa cum trebuie, tot aşa fiecare individ este o parte integrantă a societăţii. Nimeni nu este dispensabil sau lipsit de importanţă. Funcţionăm la unison.

Fiecare parte este importantă şi contribuie la întreg. La fel cum acest arc minuscul este necesar pentru a face roata să funcţioneze aşa cum trebuie, tot aşa fiecare individ este o parte integrantă a societăţii. Nimeni nu este dispensabil sau lipsit de importanţă. Funcţionăm la unison.

La maşini, ca şi în viaţă, este necesar ca fiecare componentă să funcţioneze pentru ca roţile să meargă ca unse. Lecţia lui Bapuji poate fi o cheie chiar şi pentru succesul în afaceri. În corporaţii, liderii puternici înţeleg că sunt atât de buni pe cât sunt oamenii pe care i-au angajat. Dacă au smerenia de a trata oamenii de la fiecare nivel cu respect şi de a recunoaşte valoarea fiecărei persoane, compania lor are mai multe şanse să prospere. Uriaşul lanţ Walmart a decis recent să implementeze această regulă plătind salarii mai mari tuturor angajaţilor. Walmart angajează mai mulţi oameni decât orice altă companie din lume, aşa că acesta a fost un pas costisitor şi îndrăzneţ. Compania va pierde bani pe termen scurt, dar a pariat pe faptul că, dacă tratează oamenii mai bine, angajaţii vor fi mai loiali şi vor munci cu mai mult spor. Primele rezultate au fost încurajatoare, deoarece magazinele au început să funcţioneze mai bine şi satisfacţia clienţilor a crescut vertiginos.

Lui Bapuji nu i-ar fi păsat prea mult de preţurile acţiunilor sau de profitul companiei Walmart, dar s-ar fi bucurat că, în acest caz, teoria economică se aliniază cu instinctele sale umanitare. Persoana care aranjează marfa pe rafturi este ca arcul din roata de tors: întregul nu poate funcţiona fără el. Dacă îl tratezi bine, toată întreprinderea merge bine. Un director care are smerenia să recunoască valoarea fiecărui muncitor va reuşi mult mai uşor decât unul care crede cu aroganţă că succesul depinde doar de deciziile pe care le ia el, în spatele uşilor închise, în biroul său.

La scară mai mare, facem o greşeală uriaşă când nu luăm în considerare mase mari de oameni, crezând că nu sunt la fel de importanţi ca noi. Chiar şi înainte de tragedia din 11 septembrie, lumea era şocată de tinerii musulmani care deveneau sinucigaşi cu bombe. Neavând nici un dram de respect propriile vieţi, ei sunt dispuşi să se distrugă pe sine pentru ceea ce pare a fi, în ochii lor şi indiferent cât este de greşit, o cauză superioară. Cei mai mulţi dintre noi sunt şocaţi de această atitudine, care pare atât de străină de modul în care înţelegem noi valoarea vieţii. Dar este posibil ca ideea potrivit căreia viețile lor nu contează să le fie insuflată acestor tineri musulmani de societatea care îi ignoră şi le permite să trăiască în sărăcie şi lipsă de speranţă. Acest lucru nu scuză în nici un fel acţiunile lor oripilante, dar ne aminteşte că oamenii care sunt consideraţi neimportanţi pot găsi

moduri periculoase de a arăta lumii de ce sunt în stare. Dacă nu pot contribui la funcţionarea roţii de tors, o pot zdrobi. Violenţele cu arme de foc în câteva dintre cele mai rău famate cartiere din America au o sursă similară. Când ignorăm sau înjosim anumite grupuri etnice sau religioase şi le spunem oamenilor că vieţile lor nu sunt importante pentru noi, îi învăţăm că singura lor putere este să răspundă prin violenţă.

Pe vremea lui Bapuji, dar şi în prezent, cele mai mari tragedii umane îşi au adesea sursa în lipsa smereniei şi în inegalităţile uriaşe care iau naştere din această lipsă. Războaiele sunt cauzate de lideri aroganţi şi egolatri, care vor să-şi extindă puterea şi să-i reducă la tăcere sau să-i cucerească pe alţii. Terorismul este comis de oameni care se simt abandonaţi sau uitaţi. După ce mai multe persoane de culoare au fost împuşcate de forţe ale poliţiei din Statele Unite, mişcarea care a luat naştere s-a numit Black Lives Matter, iar numele este foarte sugestiv. Oamenii vor să ştie că vieţile lor contează. În mod repetat, uităm sau refuzăm să acceptăm că femeile, casta „celor de neatins“, musulmanii, hinduşii, sunniţii, şiiţii, evreii, creştinii, imigranţii, refugiaţii contează cu toţii. Trebuie să încetăm să mai fim copilul de pe terenul de joacă care se laudă cu „sunt mai bun decât tine!“ şi să ne dăm seama cât de imaturi şi ridicoli părem când avem această atitudine. Bapuji insista că nu ar trebui să ne mulţumim niciodată cu o majoritate care se bucură de un trai bun. Trebui să ne străduim ca *toată lumea* să se bucure de beneficiile progresului.

Bunicul meu a început să se gândească la smerenie încă din tinereţe. Când era copil, nu înţelegea de ce nu avea voie să se joace cu fiul omului care ne căra gunoiul. (Meseria bărbatului făcea ca întreaga sa familie să aparţină castei „celor de neatins“.) Când a mai crescut, a văzut cum puterea colonială britanică oprima populaţia indiană şi, în cele din urmă, a fost nevoit să facă faţă prejudecăţilor vădite legate de albi şi non-albi, în Africa de Sud. Şi-a dat seama că discriminarea apare când un grup de oameni ajunge la convingerea că e mai bun decât altele şi astfel nu mai trebuie să-i trateze pe ceilalţi cu demnitate. Considera că antidotul este o doză mare de smerenie.

Chiar la începutul eforturilor sale de a obţine un tratament echitabil pentru indienii din Africa de Sud, Bapuji a avut o întâlnire cu un oficial

guvernamental care fusese însărcinat să rezolve problema indienilor. Bapuji i-a spus că indienii nu erau o problemă, așa cum o vedeau sud-africanii; erau în schimb oameni muncitori și modești, care contribuiau din plin la dezvoltarea societății. Oficialul a spus că era de acord și că era de partea lui Bapuji. Dar a adăugat că Bapuji trebuia să înțeleagă că problema reală a discriminării avea altceva la bază.

— Europenii din această țară nu se tem de viciile indienilor, ci de virtuțile lor, a spus el.

A fost o lecție importantă. Când reprimăm oamenii și le negăm drepturile – indiferent dacă este vorba despre femei, minorități sau imigranți –, alegem să nu le vedem valorile. Când îi înjosim, ne simțim noi mai puternici. Dar este o putere falsă. Dacă avem încredere în noi, apreciem talentele și capacitățile altor oameni și vrem să-i încurajăm când sunt sus și să-i ajutăm când sunt jos.

Bapuji cultiva smerenia și își demonstra puterea veritabilă făcând voluntariat la un spital gratuit pentru săracii din Durban, în Africa de Sud. Având grijă de cei bolnavi, îi ajuta de fapt pe cei care altfel ar fi fost ignorați. La scurt timp după ce a izbucnit Războiul Burilor, Bapuji a folosit ce a învățat la spital pentru a organiza un serviciu de ambulanță. A adunat peste o mie de voluntari indieni, mulți dintre ei ucenici, care au fost instruiți rapid cum să aibă grijă de răniți. Terenul pietros unde aveau loc luptele era prea dur pentru vehiculele vremii, așa că Bapuji și voluntarii săi puneau soldații răniți pe tărgi și îi cărau la spitale de teren. Adesea mergeau treizeci de kilometri și chiar mai mult sub un soare pârjolitor. Când s-a terminat războiul, au fost lăudați pentru curaj, și britanicii l-au decorat pe bunicul meu cu o medalie.

Bapuji era înspăimântat de lipsa de umanitate pe care o creează războiul. La începutul războiului dintre Anglia și zuluși, i-a văzut pe britanici cum masacrau băștinașii zuluși care erau depășiți numeric.

„Era ca și cum ar fi vânat trofee“, a spus el mai târziu.

Soldați britanici înarmați cu arme de foc veneau călare pe cai și atacau băștinașii, care luptau corp la corp, cu sulițe și bâte. Bapuji a fost dezgustat de aroganța puterii și de modul în care aceasta scoate la suprafață ce este mai rău în oameni. Când a condus serviciul de ambulanță, în ambele

războaie, îi trata pe toți ca și cum ar fi fost egali, ajutându-i atât pe zuluși, cât și pe britanici, insistând ca toți să fie tratați cu respect.

Experiențele lui Bapuji din războaie l-au convins că oamenii fac o greșeală uriașă când acceptă o cultură a violenței ca o modalitate de control și de exercitare a autorității. Adevărata avuție nu vine din bani sau dominație, ci din aprecierea faptului că toți oamenii au demnitate.

„Binele individului este conținut în binele comun“, mi-a spus Bapuji.

De asemenea, a înțeles că o mare parte a violenței din lume este rezultatul a ceea ce el numea „cele șapte păcate ale societății“:

Bogăția fără muncă;
Plăcerea fără conștiință;
Comerțul fără moralitate;
Știința fără umanitate;
Cunoașterea fără caracter;
Venerarea fără sacrificiu (nu de animale, ci de avuție);
Politica fără principii.

Recent, am adăugat un al optulea păcat:

Drepturile fără responsabilități.

După ce înțelegem că fiecare viață contează, putem folosi această informație pentru a crea schimbări care sunt în beneficiul tuturor. Un educator indian pe care îl admir mult, pe nume Bunker Roy, a crescut studiind la cele mai bune școli din India și a fost campionul național la squash al țării, timp de trei ani.

„Aveam întreaga lume la picioare“, a recunoscut el.

Dar, în loc să-și folosească educația scumpă și aleasă pentru a deveni doctor sau diplomat, așa cum voiau părinții săi, a hotărât să trăiască într-un sat sărac și să caute resurse noi. Roy s-a apropiat de oraș cu multă smerenie. Nu a încercat să-i învețe pe cei bătrâni; voia să învețe de la ei. Și așa a început ceea ce el a numit Barefoot College[1], care folosește competențele pe care oamenii le au deja, pentru a permite noilor idei și posibilități să iasă la suprafață.

1. „Colegiul celor Desculţi“ (n. trad.).

Roy își sprijinea abordarea pe principiile pe care le-a predat bunicul meu: egalitate și smerenie. La fel ca la ashramul lui Bapuji, Roy îi încuraja pe oameni să vină pentru provocarea și șansa de a învăța – și nu pentru bani. La început, oamenii mâncau, dormeau și lucrau pe podea. În loc să le spună săracilor ce *ar trebui* să învețe, a hotărât să se concentreze pe ce știau deja că este important. Cititul și scrisul nu erau în capul listei, dar era important să se aducă curent electric și pompe de apă în satele uitate de lume. Așa că a început să învețe femei analfabete și sărace o mulţime de lucrări despre energia solară. Succesul lor a fost fenomenal. În numai câteva săptămâni, fără a fi nevoite să studieze anumite manuale, femeile au învățat să colecteze energia soarelui pentru a ilumina întregul sat. Ele au electrificat de atunci multe orașe și sate din întreaga Indie. Alte guverne care au văzut rezultatele sale incredibile i-au cerut să le ajute; Roy și-a dus tehnica până în Afganistan și multe țări din Africa. Îi place să accentueze faptul că bunici analfabete iluminează acum cu energie solară Sierra Leone, Gambia și alte țări.

Când Roy a mers în acel prim oraș, bătrânii se întrebau dacă nu cumva fuge de lege sau încearcă să scape de un trecut rușinos. I-a fost greu să le explice că cei săraci și-au dezvoltat propriile talente, care trebuiau doar să fie aduse la lumină. Din cauza faptului că majoritatea femeilor de la colegiul său erau analfabete și vorbeau limbi diferite, nu se obosea cu prelegeri sau conversații; folosea limbajul semnelor și păpuși pentru a le învăța. Glumea, spunând că păpușile erau făcute din rapoarte reciclate ale Băncii Mondiale. Cu alte cuvinte, ce produc marile minți și marile instituții nu este neapărat mai bun decât produsele oamenilor obișnuiți. El conduce singurul colegiu din India care nu angajează profesori cu doctorat sau masterat; se bazează pe cunoștințele ce vin de la oamenii care lucrează cu propriile mâini și înțeleg demnitatea muncii fizice.

Este nevoie de multă smerenie pentru a spune că, deși ai studiat la cele mai bune școli, încă mai ai lucruri de învățat de la o femeie mai în vârstă, care trăiește în sărăcie și nu știe să citească. Lui Roy îi place să-l citeze pe bunicul meu, care a spus: „Mai întâi te ignoră, apoi râd de tine, apoi se luptă cu tine și apoi câștigi“.

A câștigat respectând principiul egalității și principiul implementării deciziilor colective. Mult prea des, venetici cu intenții bune ajung într-un sat sărac cu rețetele lor de schimbare. Roy a avut smerenia să recunoască priceperea și competențele pe care oamenii le posedau deja și i-a ajutat să și le sporească. A adus doar o tehnologie pe care o puteau utiliza și controla.

Mai întâi te ignoră, apoi râd de tine, apoi se luptă cu tine și apoi câștigi.

Succesul colegiului său dovedește că idealurile de smerenie ale bunicului meu și loialitatea sa încă mai pot determina schimbări majore în lume. De asemenea, ne reamintește că putem crea lucruri mărețe când abordăm lumea fără aroganță.

Bunicul meu avea o imagine cinstită despre sine. Oricât de aparte ar fi fost el datorită schimbărilor pe care le-a adus în lume nu considera că i s-a oferit un dar special.

„Nu am nici măcar o umbră de îndoială că orice bărbat și orice femeie poate realiza ce am realizat eu, dacă ar face aceleași eforturi și ar cultiva aceeași speranță și încredere“, spunea el.

Este ușor *să spunem* că apreciem valoarea oricărui om, dar este mult mai greu să punem această idee în aplicare. De cele mai multe ori, suntem convinși că avem dreptate și că facem alegerile potrivite – ceea ce înseamnă că alții se înșală. Psihologii au constatat că, în loc să adune informații și apoi să ia o decizie, cei mai mulți oameni își formează o părere bazată pe intuiție, și apoi caută dovezi care să le susțină acea părere. O facem fără să știm, când luăm decizii importante, sau decizii mărunte. De exemplu, dacă vrei să-ți cumperi o mașină nouă, mai întâi găsești una care îți place, apoi cauți recenzii care spun că modelul ales de tine e cel mai bun. Facem la fel și în timpul alegerilor. În loc să cumpănim cu atenție toți factorii, alegem un candidat pe care îl susținem, apoi ne concentrăm asupra tuturor poveștilor pozitive care îl au ca protagonist și le ignorăm pe cele negative.

Am trăit această experiență pe propria piele: am luat o decizie fiind sigur că am dreptate, după care mi-am dat seama că smerenia reală mi-ar fi permis să văd și reversul medaliei. În 1982, Richard Attenborough a regizat filmul *Gandhi*, bazat pe viața bunicului meu. Când am auzit că urmează să

fie realizat, eram îngrijorat. Attenborough a decis să nu consulte nici un membru al familiei. Apoi am auzit că guvernul Indiei cheltuise douăzeci și cinci de milioane de dolari pentru a finanța acest film și am fost îngrozit. Am scris un articol în ziarul *Times of India*, criticând guvernul și menționând că bunicul meu ar fi preferat ca banii să fie folosiți pentru a-i ajuta pe cei săraci. Douăzeci și cinci de milioane de dolari ar fi putut avea un impact major asupra vieților oamenilor și nu ar fi trebuit risipiți pe un film.

Cu puțin timp înainte să fie lansat *Gandhi*, am fost invitat la o ecranizare în avanpremieră. M-am așezat agitat pe scaun, și aproape imediat m-am emoționat până la lacrimi. Filmul a avut câteva inadvertențe, dar a surprins în mod genial spiritul bunicului meu. A început cu o afirmație care spunea că, deși nu poate surprinde fiecare eveniment, încearcă „să fie fidel spiritului biografiei și inimii acestui bărbat“. A reușit. Am mers acasă și am scris un articol în care retractam criticile anterioare, recunoscând că nu am decât admirație și laude pentru acest film. Întruchipându-l pe bunicul meu, actorul Ben Kingsley urma să aducă mesajul său de nonviolență și iubire în fața a milioane de oameni care altfel nu ar fi auzit niciodată de el. *Gandhi* a câștigat opt premii Oscar, printre care și premiul pentru cel mai bun film, iar Kingsley și Attenborough au câștigat amândoi Oscaruri bine meritate.

Iar eu am primit o lecție importantă de smerenie.

Bapuji a vrut să scape de etichetele pe care le folosim pentru a ne descrie unii pe alții și de distincțiile pe care le facem în funcție de sex, naționalitate și religie. Îl îngrijora patriotismul văzut ca mod de a încerca să-ți protejezi colțul tău de lume, fără a ține cont de alții. Când ne baricadăm în grupuri rigide, spunem că modul nostru de viață este mai bun decât oricare altul și vrem să ne izolăm, ca să nu auzim sau să vedem alte căi. Această abordare provoacă doar separare și violență. Abordarea nonviolentă vine cu suficientă smerenie pentru a ne ajuta să respectăm perspectivele și pasiunile altora, chiar dacă nu sunt identice cu ale noastre.

Nu este întotdeauna ușor să renunți la etichete și să îmbrățișezi alte perspective, dar rezultatele pot fi impresionante. O profesoară din Rochester, New York, mi-a cerut recent să vorbesc cu clasa ei despre nonviolență, așa că le-am spus studenților despre abordarea bunicului meu

şi credinţa sa că tratarea oamenilor cu dragoste, respect şi demnitate ar putea transforma o mare parte din mânia şi disperarea cărora le facem faţă. După ce am plecat, profesoara le-a cerut elevilor să facă un proiect în care să folosească mesajul lui Bapuji în viaţa lor de zi cu zi. Am revenit după o lună pentru a asculta observaţiile elevilor. O fată mai durdulie a explicat că greutatea ei o face ţinta tuturor glumelor răutăcioase şi că este adesea victima umilinţelor. De obicei, reacţiona cu mânie şi îi înjura pe copiii care erau răutăcioşi cu ea. Dar, după ce a auzit de abordarea lui Bapuji, a hotărât să vadă cum ar funcţiona dragostea. Când cineva o persecuta, răspundea folosind cuvinte frumoase, iar răspunsul ei îi dezarma atât de tare pe acei obraznici, încât nu ştiau ce să facă. Aşa a luat naştere un club pe care l-a numit Inimile de Diamant, unde îi invita pe alţi colegi de la şcoală să-şi rezolve conflictele fiind iubitori, şi nu răutăcioşi.

Am fost extrem de impresionat de proiectul acestei fetiţe: a ajuns la adevărul profund că cei care intimidează nu sunt atât de puternici pe cât se pretind a fi: caută doar pe cineva mai slab, pentru a se putea simţi importanţi. Tehnica acestei domnişoare permitea persecutorilor să renunţe la mânie şi să se simtă înţeleşi. Stima ei de sine sporea şi stima acelora. În loc să ţipe, să dea din mâini şi să se lupte pentru a fi pe o poziţie superioară într-o ierarhie imaginară, se puteau simţi cu toţii bine că sunt egali, respectându-se unul pe altul.

Bapuji credea cu tărie că în orice societate civilizată trebuie să existe echitate şi respect. A acceptat că probabil nu va exista niciodată o egalitate economică deplină, dar nu ar trebui să existe prăpăstiile financiare enorme care separă oamenii în zilele noastre. Când membrii de succes ai societăţii trăiesc în vile cu garduri înalte şi se izolează de durerea şi agonia altora, dezechilibrul poate duce doar la probleme. Tuturor ne place să ne asumăm succesele, dar adevărul este că nimeni nu reuşeşte de unul singur. Avem nevoie de smerenia de a recunoaşte şi aprecia contribuţiile pe care le aduc alţii la prosperitatea noastră.

Un bărbat pe care-l cunosc, pe nume Rajendra Singh, a absolvit o facultate de medicină şi apoi şi-a deschis un cabinet într-un sătuc pe nume Sariska, într-una dintre cele mai aride zone ale Indiei. La câteva săptămâni după ce a început, un bătrân i-a spus că satul nu are nevoie de medicină sau

de educație la fel de mult cum are nevoie de apă. L-a invitat pe doctor la o plimbare și i-a arătat toate fisurile din suprafețele stâncoase ale lanțului muntos.

— Puțina apă pe care o avem se infiltrează în aceste crăpături și dispare, i-a explicat bătrânul din sat.

I-a împărtășit o veche modalitate de colectare a apei, săpând iazuri mici pentru depozitare. Doctorul Singh înțelegea ideea și a sugerat ca bărbatul să-și înceapă proiectul.

— Sunt prea bătrân și sătenii mă văd ca pe un om excentric, i-a răspuns omul. Dar dumneata ai diplome, așa că te vor asculta.

La fel ca bunicul meu, doctorul Singh a hotărât să conducă prin puterea exemplului. A construit singur câteva iazuri pe terenul său pentru a colecta fluxul de apă și, când au venit ploile, iazurile s-au umplut, și pământul însetat din jurul lor a început să absoarbă apa. Sătenii au fost impresionați și i-au cerut doctorului să-i ajute să sape mai multe iazuri. În scurt timp, terenul arid a devenit din nou fertil, și curgerea apei a revigorat comunitatea.

Apoi, doctorul Singh a început să ajute și alte comunități să colecteze apă. A transformat până acum peste o mie de kilometri pătrați de teren arid în paradisuri agricole. El insistă pe faptul că nu a fost nevoit să inventeze tehnologii noi sau să lanseze un proiect în valoare de mai multe milioane de dolari; s-a bazat pur și simplu pe cunoștințele care existau deja în comunitate. Când a văzut cum fluxul de apă a transformat o zonă, și-a adus aminte că „fluxul“ este esențial în toată viața noastră. Ca indivizi, înflorim și prosperăm când suntem conectați la fluxul unei comunități mai largi.

Smerenia, care ne permite să ne apreciem unul pe celălalt, creează o lume mai puternică și mai bună și ne întărește pe toți. Când președintele Barack Obama se apropia de sfârșitul celui de-al doilea mandat a vorbit despre multitudinea de oameni care au contribuit la realizările sale. Ne-a avertizat să nu ne privim ca pe un „simplu amestec de triburi care nu se pot înțelege niciodată unul pe altul“ și ne-a cerut, în schimb, să recunoaștem „o umanitate comună care permite întâlnirea, învățarea și iubirea reciprocă“. Bunicul meu ar fi apreciat mult acest mesaj.

Cu toate cunoștințele și tehnologia pe care le avem, ne este necesară

smerenia care ne permite să ne dăm seama că educaţia noastră poate continua întreaga viaţă. Astrofizicienii care fac în prezent studii revoluționare au estimat recent că nu cunoaștem decât în jur de cinci procente din cosmos. Astfel, ne rămân nouăzeci și cinci de procente de explorat și descifrat. Descoperirile noastre vor veni din multe surse. Avem nevoie de smerenia care să ne permită să ne bizuim pe sătenii de rând, precum și pe marii gânditori, pentru a ne extinde viziunea asupra lumii. Cum spunea bunicul: „Lasă briza cunoașterii să pătrundă prin ferestrele deschise.“

Lasă briza cunoașterii să pătrundă prin ferestrele deschise.

A NOUA LECȚIE
Cei cinci stâlpi ai nonviolenței

Cei mai mulţi dintre noi se gândesc la oamenii importanţi ca fiind impunători şi serioşi, dar imaginea pe care o am eu despre bunicul este a unui bărbat blând şi amuzant, căruia îi plăcea să se relaxeze şi să joace jocuri. Noaptea, la ashram, îi plăcea să iasă la plimbare vreo trei kilometri şi aveam adesea ocazia să-l însoţesc. Bunicul meu avea în jur de un metru şaizeci şi cinci de centimetri înălţime, şi la paisprezece ani eram deja mult mai înalt decât el. Mă lua cu braţul pe după umăr, iar celălalt braţ îl ţinea pe umerii altui tânăr care ne însoţea; ne numea „bastoanele lui“. Se lăsa pe umerii noştri şi îşi ridica picioarele de la sol când te aşteptai mai puţin, apoi se dădea huţa cu voioşia unui copil care este legănat de părinţi şi strigă „uiii!“. Dacă ne lua pe nepregătite şi reuşea să ne cocoşeze, râdea şi spunea:

— Nu sunteţi atenţi!

Simţul robust al umorului pe care-l avea Bapuji făcea din el un om cu picioarele pe pământ; îşi folosea isteţimea cu care fusese înzestrat pentru a-i convinge pe oameni că nu era foarte diferit de ei. Pe măsură ce îmbătrânea, oamenii se concentrau doar pe calităţile sale nobile şi presupuneau că a fost un sfânt încă de la naştere. Dar nu a pretins niciodată că s-a născut cu vreun talent ieşit din comun şi îmi reamintea adesea că are origini umile. A ajuns la măreţie doar prin hotărâre şi dedicare. Era convins că ne putem schimba cu toţii în bine dacă vrem.

Bapuji folosea postul pentru luări de poziţii politice, dar, în tinereţe, înainte să înceapă să-şi simplifice viaţa, folosea mâncarea în alte scopuri. Îi plăcea mult să mănânce şi unul dintre alimentele sale preferate era o pâine dulce indiană numită *puran poli*. Într-o zi, în Africa de Sud, el şi bunica mea, căreia îi spuneam Ba, au invitat oaspeţi la masă. Ba gătea în bucătărie când a intrat Bapuji, ademenit de mirosul îmbietor. Era încântat că face pâinea lui preferată, dar i-a spus cu îngrijorare:

— Nu o să avem suficient şi pentru oaspeţi!

— Va fi de ajuns, a spus ea calmă.

— Pe asta pot să o mănânc eu toată! a insistat Bapuji.

— Nu, nu poți, a răspuns bunica dând din cap.

— Mă provoci? a întrebat el cu o sclipire în ochi. Hai să vedem, pregăteşte ce ai și o să vedem cine are dreptate.

Bunica a pregătit optsprezece bucăți de *puran poli*, fiecare de mărimea unei clătite mari. I le-a servit bunicului, care le-a mâncat una după alta, râzând satisfăcut. Ba a trebuit să se recunoască înfrântă.

De-a lungul anilor, Bapuji a renunțat la mult iubita lui pâine *puran poli* (poate că cele optsprezece bucăți i-au ajuns pe viață!) și la multe alte alimente, pe măsură ce traiul său a devenit din ce în ce mai simplu. Când am ajuns eu la ashram, mâncarea lui era lipsită de orice gust, fără sare sau alte condimente. Odată, i-am cerut rudei mele Abha, care îi pregătea mesele, să mă lase să gust ce-i gătise.

— Nu-ți va plăcea, m-a avertizat. Nu are nici un gust.

Fiertura era un amestec de legume gătite în lapte de capră. Am luat o lingură, dar abia a alunecat pe gât.

Când l-am văzut pe Bapuji, l-am întrebat de ce se forțează să mănânce acele fierturi neapetisante.

— Mănânc ca să trăiesc, nu trăiesc ca să mănânc, a zis el zâmbind.

Am spus că Bapuji nu a fost perfect și poate că a mers puțin cam prea departe cu simplitatea sa. Dar încerca să dovedească faptul că, dacă învățăm să trăim simplu, îi putem ajuta, la fel de simplu, pe alții să trăiască.

Bapuji credea în puterea transformării propriei persoane. Uneori este nevoie de eforturi foarte mari, alteori avem nevoie doar de un imbold. Credea că acțiunile mărunte pot crește ca bulgărele de zăpadă. Ca de obicei, nu-mi ținea predici pe tema asta; m-a lăsat să aflu eu însumi acest lucru din exemplul său și din poveștile pe care le spunea.

Într-o noapte, la roata de tors, în timp ce stăteam confortabil împreună, mi-a spus povestea unui tânăr dezordonat, fără speranță de îndreptare, care trăia singur într-un apartament mic. Bărbatul nu făcea niciodată curățenie sau alte treburi prin casă, și mizeria acoperise totul.

— Chiuveta era plină de vase nespălate, spunea Bapuji cu o sclipire în ochi. Și când spun plină, vreau să spun că ajungeau până la tavan!

Bărbatul știa că apartamentul său este o cocină, dar se gândea că, dacă nu invită pe nimeni pe la el, nimeni nu o să știe. Într-o zi, la serviciu a întâlnit o femeie și a început să se îndrăgostească de ea. A scos-o la întâlniri, dar nu a dus-o niciodată în apartamentul său. Se plimbau prin parc și vorbeau pe malul râului; într-o zi, ea a cules un frumos trandafir roșu și i l-a dat.

A fost un dar făcut din dragoste și chiar și acest bărbat care trăia în mizerie știa că trebuie păstrat cu demnitate. A adus trandafirul acasă și, după ce a căutat prin vasele sale murdare, a găsit o vază. A spălat-o bine, a umplut-o cu apă proaspătă și a pus în ea trandafirul. Acum avea nevoie de un loc unde să țină trandafirul, așa că a curățat masa din sufragerie. Vaza arăta bine acolo, dar s-a gândit că ar arăta și mai bine dacă și restul camerei ar fi fost frumos, așa că a făcut ordine și a curățat podeaua. Apoi a spălat vasele. Reacția în lanț a curățeniei a continuat până când toată casa lui a fost curată și proaspătă. Voia ca tot ce îl înconjura să fie la fel de frumos ca trandafirul. Gestul acela mărunt al femeii, de a-i dărui un trandafir, s-a dovedit a fi ceva ce i-a schimbat viața.

Am fost impresionat de această poveste de dragoste încă de pe vremea când eram un adolescent timid. Cu toții avem imperfecțiunile noastre, dar un simplu gest de tandrețe ne poate face să ne simțim acceptați și ne poate ajuta să ne transformăm într-o versiune mai bună. Stând la roata de tors, îmi spuneam cu înverșunare că, atunci când cineva mă va iubi, mă voi asigura că merit acea iubire (și îmi voi ține și casa curată).

Bapuji credea că dragostea poate avea puteri magice, dar nu era doar un romantic. Avea un motiv ascuns pentru care îmi spusese acea poveste. Voia ca eu, și noi toți *să fim* trandafiri în lume. Fiecare dintre noi poate oferi o sclipire de bună dispoziție și speranță care îi poate face pe oameni să-și dorească să fie mai buni. Un exemplu puternic de iubire, speranță sau adevăr scoate în evidență murdăria înconjurătoare. Când se instaurează acest contrast, oamenii din jurul nostru au o imagine mai clară a propriilor posibilități. Pot face parte din murdărie sau pot adăuga mai mulți trandafiri în vază. Când ești bun, îi faci pe cei din jurul tău să aspire la bunătate, să devină mai buni decât sunt.

Încă ceva despre povestea de mai sus: burlacul nostru neglijent a început să-și corecteze comportamentul fără ca cineva să fie nevoit să-l critice. Nu a

trebuit să i se spună că ceea ce face nu este bine – știa deja acest lucru. Avea nevoie doar de un exemplu și de inspirație pentru a fi mai fericit dacă spală vasele decât dacă le lasă în chiuvetă. Dacă femeia care i-a dat trandafirul s-ar fi plâns în schimb de obiceiurile sale proaste, probabil nu s-ar fi schimbat niciodată. Răspundem mai bine la stimulente decât la critică. Dacă spunem unui coleg, unui prieten sau unui membru al familiei că a eșuat sau că nu face bine ceva, rezultatul va fi opus așteptărilor. Oamenii devin defensivi și se răzvrătesc atunci când sunt atacați. Dar, dacă găsim ceva de lăudat și admirat, promovăm comportamentele care ne plac și pe care sperăm să le încurajăm.

Exemplul dat de natura generoasă a lui Bapuji și de comportamentul lui blajin au contribuit probabil la schimbările pe care le-a făcut în India în aceeași măsură în care a contribuit tot ce a spus și a scris. Un spirit optimist este unul dintre cele mai bune daruri pe care le putem face altora. Psihologii constată acum că, atunci când exprimăm emoții pozitive precum iubirea, gratitudinea și generozitatea, creștem spectaculos senzația de bine, obținând efecte pozitive asupra stării de sănătate, printre care se numără scăderea tensiunii, diminuarea stresului și un somn mai bun. Abordarea nonviolentă a lui Bapuji a oferit oamenilor o modalitate constructivă și optimistă de a merge înainte, chiar și în situații disperate.

Oamenii consideră adesea că bunicul meu era intransigent în privința principiilor sale și dispus să țină piept chiar și singur nedreptăților. Dar unii dintre cei mai pătrunzători istorici au evidențiat că a fost, înainte de toate, un negociator. Două dintre marile sale talente erau empatia și înțelegerea poziției adversarului. Bapuji și-a început activitatea încercând să negocieze cu guvernul britanic, păstrându-și respectul și calmul tot timpul. Dar, în cele din urmă, și-a dat seama că negocierile vor eșua și că va avea nevoie de altă abordare. Pacifistul său Marș al Sării este doar un exemplu al trecerii la nivelul următor. Oamenii din India care-și doreau să fie liberi și independenți fierbeau de mânie și au existat multe incidente violente și explozive în toată țara. Bunicul meu le-a oferit un mod pozitiv de a-și formula nemulțumirile și de a urmări o schimbare pentru îmbunătățirea situației. Nonviolența încurajează binele și speranța din oameni, nu amărăciunea și mânia. Aspectul calm al bunicului meu și zâmbetele sale

calde aminteau oamenilor că a căuta oportunităţi paşnice este întotdeauna mai bine decât a rămâne împotmolit în disperare.

La câţiva ani după Marşul Sării, parlamentul britanic a adoptat proiectul de lege al guvernului indian, care era primul pas către independenţa a 300 de milioane de indieni. Mulţi au considerat că aceasta a fost o mare victorie pentru bunicul meu, dar el voia să se asigure că mesajul său fundamental de iubire şi nonviolenţă se va face înţeles. Scopul nu era să înlocuiască un guvern cu altul; mişcarea *satyagraha* trecea dincolo de politică. Un jurnalist al vremii, care se opunea poziţiilor luate de bunicul meu, a descris o întâlnire la care a participat, alături de câţiva indieni care urmau să preia funcţiile oficialilor britanici. A constatat că erau la fel de aroganţi şi reci ca oamenii pe care îi înlocuiau. Dar a descris atitudinea bunicului meu ca pe „una de o inocenţă şi o bunătate extraordinare, cu două raze blânde în privire“. Deşi nu era de acord cu poziţiile sale politice, jurnalistul a constatat că era vrăjit.

Razele blânde de lumină din privirea lui Bapuji erau o manifestare a iubirii şi a bunătăţii adevărate, precum şi a spiritului său pozitiv, prezent în tot ce făcea. Reţineţi că *satyagraha*, cuvântul pe care l-a folosit pentru a descrie mişcarea sa de nonviolenţă, se traduce prin „forţa spiritului“. Spiritul pozitiv şi iubitor pe care îl pui în acţiunile tale te întăreşte. Nu a văzut niciodată această mişcare în termeni strict utilitari. A vrut să-i convingă pe britanici să-şi schimbe poziţia, dar a vrut şi să contribuie la o înţelegere mai bună şi să aducă lumină în lume.

Bapuji a înţeles că guvernele şi religiile conduc adesea prin frică. Religia îi controlează pe oameni ameninţându-i cu un Dumnezeu furios, care-i va condamna la iad dacă nu se comportă corespunzător. Persoanele dintr-un cerc religios pot fi critice, ostracizându-i pe cei care nu le acceptă perspectivele şi pretenţiile. Guvernele pot folosi controale mai directe, cum sunt amenzile şi privarea de libertate. Chiar şi părinţii şi profesorii, după cum am văzut, folosesc adesea frica şi ameninţările cu pedeapsa în educaţia copiilor.

Bapuji considera că trebuie să impresionăm lumea prin iubire, nu prin teamă. Arăta iubire, bunătate şi optimism, şi oamenii se strângeau mereu cu toţii în jurul lui.

Impresionează lumea prin iubire, nu prin teamă.

Bunicul meu a vrut ca oamenii să înţeleagă bine nuanţele nonviolenţei, dincolo de evitarea agresiunilor fizice. Trăia potrivit celor cinci stâlpi ai nonviolenţei şi voia să încerc să trăiesc şi eu potrivit lor. Aşa că am încercat să-mi trăiesc viaţa pe aceste cinci fundaţii importante:

Respect
Înţelegere
Acceptare
Apreciere
Compasiune.

Uneori îi aud pe oameni spunând că Bapuji avea o viziune utopică, ce nu poate exista în lumea reală. Dar eu cred că lucrurile stau exact invers. Principiile pe care le-a enunţat sunt bazele civilizaţiei, şi le ignorăm pe propriul risc.

Respect. Înţelegere. Acceptare. Apreciere. Compasiune.

Respectul şi înţelegerea altora, indiferent de religia, rasa, casta sau ţara lor, reprezintă singura cale pe care lumea poate păşi înainte. Înălţarea zidurilor şi diviziunile au întotdeauna rezultate negative, conducând la mânie, rebeliune şi violenţă. Dimpotrivă, când ne respectăm şi ne înţelegem unii pe alţii, ajungem în mod natural la cel de-al treilea stâlp, acceptarea. Capacitatea de a accepta alte puncte de vedere şi alte poziţii ne permite să fim mai puternici şi mai înţelepţi.

Ceilalţi doi stâlpi ai nonviolenţei – aprecierea şi compasiunea – ne ajută la găsirea fericirii personale şi a senzaţiei de împlinire, precum şi la creşterea armoniei în lume. Aprecierea are o rezonanţă profundă şi poate aduce o schimbare profundă în viaţa fiecăruia dintre noi. Cei mai fericiţi oameni nu sunt cei care au cei mai mulţi bani, ci aceia care pot să aprecieze frumuseţea şi bunătatea din jurul lor. Este uşor să găseşti motive să te plângi, să critici şi să scoţi în evidenţă ce este greşit. Ne putem oferi nouă înşine mult mai multă bucurie alegând să căutăm motive de apreciere în fiecare zi.

Bapuji era maestru în aprecierea lumii din jurul său. Căuta binele în toată lumea. Uneori, când vizitez India, cunosc copii și familii care au mult mai puțin decât majoritatea americanilor, însă par să aprecieze mult mai mult ceea ce au. Mă întreb dacă nu cumva ne tocim capacitatea de apreciere înotând în prea multe lucruri. Este ca și cum ne-am petrece viețile într-un bufet *all-you- can-eat*, nemaiputând simți astfel plăcerea de a mânca un măr gustos. Cei mai mulți dintre noi nu vom adopta simplitatea drastică pe care a ales-o Bapuji în viața sa, dar o putem folosi ca model și amintire a faptului că, uneori, mai puțin înseamnă mai mult. Mai puține lucruri și mai puține distrageri pot conduce la mai multă apreciere și gratitudine – și, astfel, la mai multă fericire.

Dacă nu-ți stă în fire să găsești motive de mulțumire, poți învăța cum să faci acest lucru în câțiva pași simpli. Fă o pauză câteva minute pe zi pentru a aprecia un răsărit frumos, o floare îmbobocită sau râsul unui copil. Privește-ți viața din exterior și gândește-te la toți oamenii din lume care ar fi fericiți să fie în locul tău. Fă o listă cu lucrurile pe care le apreciezi la familia și la prietenii tăi. O poți pune într-un sertar și o poți citi în zilele în care ai nevoie să-ți amintești că recunoștința vine dinăuntru, nu din afară.

Suntem violenți cu noi înșine atunci când ne concentrăm pe ce ne lipsește, în loc să apreciem darurile cu care am fost binecuvântați. Nu trebuie să practici o anumită religie, poți chiar să nu practici nici una, dar să apreciezi minunile și misterele lumii – ele sunt mereu acolo pentru noi toți. Încercând să apreciezi mai mult, îți poți schimba atitudinea și perspectiva asupra lumii.

Mult prea des ne comparăm cu cei care au mai multe decât noi. Dar, dacă am aprecia ce avem, am ajunge la compasiune față de cei care au nevoie de ajutorul nostru. Compasiunea înseamnă mult mai mult decât să scrii un cec pentru o organizație de caritate locală (deși, cu siguranță, ajută și asta). Când acționezi sub imboldul compasiunii, afli punctele forte și speranțele altei persoane și încerci să-ți dai seama ce trebuie să faci pentru a o ajuta să fie independentă. Când îți permiți să răspunzi cu compasiune altora, recunoști nevoia lor de respect față de sine și îi tratezi pe toți ca fiind egali.

Când îi înțelegi pe alții și îi incluzi în viața ta, stâlpii nonviolenței enunțați de Bapuji vor părea absolut esențiali pentru bunăstarea și pacea

fiecăruia dintre noi, dar și a lumii întregi. Imaginați-vă fericirea pe care am putea-o resimți cu toții și pe care am putea-o împărtăși dacă am trăi potrivit acestor cinci stâlpi: respect, înțelegere, acceptare, apreciere și compasiune!

Bapuji a găsit căi de a-și face cunoscut mesajul chiar și în cele mai improbabile circumstanțe. Cu câțiva ani înainte să ajung la ashram, bunicul meu participa la o conferință în Londra, pentru a discuta viitorul Indiei. Ca de obicei, purta o pânză țesută acasă, pe care o transformase deja în uniforma sa. Reprezenta poporul indian, și majoritatea indienilor trăiau sub pragul de sărăcie absolută, iar hainele sale încercau să amintească acest aspect. Oficialii britanici îl tratau cu respect și au aranjat să stea într-un hotel elegant din Londra, cu securitate demnă de un şef de stat. Dar Bapuji a refuzat.

— Aș vrea să stau în mijlocul angajaților din fabricile de textile, preferabil în calitate de oaspete al acestora, i-a informat el.

Oficialii britanici erau îngroziți. Rețineți că poziția pe care a luat-o Bapuji pentru păstrarea bumbacului indian în India a fost o lovitură puternică dată industriei britanice de textile. Dacă indienii își țeseau propriile pânze, companiile britanice nu mai puteau folosi adaosul comercial mare pe care îl folosiseră până atunci, iar angajații britanici erau furioși pe bunicul meu pentru micșorarea salariilor.

— Dacă stați cu angajații din fabricile de textile, vă vor omorî, l-a avertizat un oficial. Sunt atât de furioși, încât ne temem pentru siguranța dumneavoastră.

— Acesta este un motiv în plus pentru care ar trebui să stau cu ei – pentru a le putea explica și lor situația indienilor, a răspuns calm Bapuji.

Britanicii au acceptat propunerea lui Bapuji cu reticență, și acesta a mers să cunoască angajații din fabricile de textile. I-a abordat cu respectul și înțelegerea care-i erau caracteristice. Le-a descris sărăcia extremă din India și le-a explicat cum faptul că își țes propriile textile le permitea oamenilor din anumite sate să se ridice peste pragul minimei subzistențe. A arătat compasiune pentru greutățile muncitorilor britanici și le-a spus că înțelege că și ei vor să-și sprijine familiile cât pot de bine. Dar le-a cerut insistent să-i ajute pe indieni să iasă din sărăcie. Angajații de la fabrica de textile nu numai că l-au ascultat cu respect pe bunicul, dar i-au dat şi dreptate. Mulți

dintre ei au devenit fani şi i-au sprijinit eforturile.

Este neobişnuit ca oamenii mânioşi să-şi schimbe poziţia faţă de subiectul care-i mânie şi, cu atât mai neobişnuit, să adopte o poziţie care să fie contrară propriilor interese. Dar, prin ascultare şi înţelegere, Bapuji a reuşit să disperseze furia angajaţilor din fabricile de textile şi să le ofere o perspectivă nouă. I-a ajutat să vadă de ce este nevoie pe plan global, nu doar personal.

Mişcarea *satyagraha* iniţiată de Bapuji este în general apreciată pentru nonviolenţa sa *reactivă*; puşi faţă în faţă cu discriminarea sau bigotismul, oamenii se unesc pentru a atrage atenţia asupra a ceea ce este greşit. Reacţionează la o problemă şi încearcă să schimbe lucrurile cu rezistenţă pasivă sau spirituală. În afară de bunicul meu, au mai folosit această abordare Martin Luther King Jr, Nelson Mandela şi mulţi alţii. Reacţionează la represiune sau exploatare cu proteste nonviolente. Dar Bapuji credea şi în nonviolenţa *proactivă*, ceea ce însemna pregătirea terenului din timp, pentru ca acţiunile bune să poată urma. Dacă plantezi sămânţa înţelegerii şi a compasiunii, aceasta va încolţi şi va da naştere unor copaci ocrotitori, care te adăpostesc de ploaia de nedreptăţi. Aşadar, Bapuji a cultivat sensibilităţile şi compasiunea angajaţilor din fabricile de textile ca pe un fel de nonviolenţă proactivă. A presărat seminţele înţelegerii. Fără acestea, probabil că violenţa muncitorilor ar fi erupt, iar aceştia ar fi încercat să reprime sau să-i distrugă pe indienii care năzuiesc să se ridice din sărăcie. În schimb, s-au alăturat lui.

Bunicului meu îi păsa atât de mult de cauzele sale şi de răspândirea dreptăţii în lume, încât uneori uita să se mai şi distreze puţin. Din fericire, bunica mea îi amintea. Ba nu a învăţat niciodată să scrie sau să citească, dar Bapuji îi respecta înţelepciunea. Uneori îl provoca să discute despre viaţa la ashram, iar el era dispus să asculte. Bapuji nu credea că familia sa ar trebui tratată mai bine decât alţi locuitori ai ashramului. Dar, prima dată când am vizitat ashramul, copil fiind, am descoperit că Ba făcea uneori batoane cu alune şi miere pe care le ţinea ascunse şi le servea la ocazii speciale nepoţilor. Deşi eram dedicat principiilor bunicului meu, nu mă deranja să primesc un desert dulce de la bunica din când în când. Zâmbea cu viclenie când scotea câte un baton şi ne puteam bucura de un moment aparte

împreună. Bapuji ştia foarte bine ce făcea, dar nu a încercat niciodată să o oprească.

Oamenii de pe întreaga întindere a Indiei sărbătoreau aniversarea lui Bapuji în data de 2 octombrie, dar el a refuzat festivităţile la ashram. Voia să fie tratat ca oricare altul. Cât timp am stat acolo, un grup de femei i-au scris, cerând să viziteze Sevagramul şi să ia parte la prânzul său aniversar. Bunicul le-a răspuns, scriindu-le că ashramul nu va sărbători aniversarea lui şi că oricum nu ar avea bani ca să le ofere mâncare. Se pare că acele femei îşi doreau foarte mult să participe la aniversarea lui, aşa că au venit în data de 2 octombrie doar pentru a fi lângă el. La prânz, când toţi rezidenţii ashramului se adunaseră în veranda sălii de mese, Ba a observat un grup de zece femei care stăteau lângă un copac din apropiere şi se pregăteau să mănânce un prânz pe care îl aduseseră cu ele. A mers acolo şi le-a întrebat:

— De ce staţi aici şi nu mâncaţi cu noi?

— Bapuji a spus că ashramul nu-şi permite să ne hrănească şi că nu este nici o masă specială de ziua sa, a explicat una dintre femei.

— A, bătrânul uită că mai trebuie să ne şi simţim bine uneori! a exclamat bunica. În numele lui, vă invit să staţi la masă cu noi.

Bapuji o încuraja pe Ba să-şi spună părerile; de fapt, recomanda tuturor femeilor să iasă din bucătărie şi să devină parteneri egali în lupta pentru libertatea Indiei. „Atât timp cât cincizeci la sută din populaţie rămâne subjugată, libertatea politică este lipsită de noimă“, spunea el.

Acest apel pentru libertatea femeilor a fost la fel de radical ca aproape tot ce a făcut bunicul meu. Când era copil, a văzut-o pe propria mamă, Putliba, nevoită să-şi ascundă curiozitatea intelectuală sub vălurile vieţii casnice. Tatăl lui Bapuji fusese prim-ministrul uneia dintre capitalele de district ale Indiei, iar Putlibei i-ar fi plăcut să participe la discuţiile cu liderii politici şi religioşi care veneau tot timpul în casa lor. Dar femeile din India anilor 1860 trebuiau să fie la fel de invizibile şi ascultătoare precum copiii. Nu avea voie să iasă din cameră cât timp vorbeau bărbaţii, aşa că stătea tăcută într-o încăpere din apropiere şi asculta, în speranţa că va învăţa ceva.

Când bunicul meu vorbea la întâlnirile pentru rugăciuni sau în faţa mulţimilor, le cerea bărbaţilor să nu mai subjuge femeile şi să înceteze să le mai considere bunuri personale. Şi le îndemna pe femei să nu mai accepte

mitul potrivit căruia sunt slabe și au nevoie de protecție. Deseori, oamenii care sunt oprimați își fac viața și mai grea, luând de bune imaginile negative răspândite de cei care vor să-i domine. Le îndemna pe femei să scape de jugul acestei mentalități și să țină piept bărbaților care încercau să le țină sub călcâi.

„Nimeni nu vă poate elibera dacă nu vă eliberați singure“, le spunea el.

Bunicul meu insista că bărbații trebuie să „rupă cătușele tradițiilor învechite și să învețe să privească femeile cu respect și demnitate, ca pe niște parteneri egali“. Deși își păstra anumite idei, precum opinia că bărbații sunt mai puternici fizic și femeile sunt mai puternice spiritual, apelul său ca femeile să participe deplin la viața publică era impresionant de progresist. Mulți lideri politici i-au spus că lupta pentru egalitatea femeilor și celor din casta „de neatins“ era doar o distragere și că trebuia să aștepte până la obținerea independenței Indiei. Dar Bapuji nu se lăsa înduplecat și credea cu tărie că oprimarea, indiferent de sursa ei, nu trebuie tolerată nici un moment. Emanciparea femeilor și a castelor inferioare nu putea să aștepte.

Din păcate, a așteptat. Dacă femeile din majoritatea țărilor vestice au acces acum la oportunități pe care bunica și străbunica mea nici nu și le-ar fi putut imagina, încă mai există în lume religii şi culturi care tratează femeile cu aceeași indiferență cu care a fost tratată și Putliba. Și prea multe femei din societățile mai deschise încă se subevaluează, neavând curajul să spargă vechile stereotipuri.

Bapuji avea dreptate când spunea că primul pas către eliberare trebuie să vină dinăuntru.

A ZECEA LECȚIE
Vei fi pus la încercare

Cei doi ani pe care i-am petrecut cu Bapuji la ashramul Sevagram au reprezentat o perioadă importantă atât în viața sa, cât și pentru istoria lumii. Toate forțele politice din India erau într-o agitație continuă. Țara se apropia de obținerea independenței față de Marea Britanie, dar speranța pe care o avea Bapuji pentru o țară unită, unde oameni din toate religiile și castele puteau să trăiască armonios împreună, era atacată cu fiecare ocazie. Apăruse o idee, cu un deceniu mai devreme, de a crea un stat musulman separat, alcătuit din câteva provincii nordice ale Indiei. Țara urma să se numească Pakistan, ceea ce înseamnă „Țara celor puri“. Bapuji se opunea vehement separării.

Unul dintre lideri mișcării separatiste era un musulman pe nume Muhammad Ali Jinnah. La fel ca Bapuji, și-a început cariera ca avocat la Londra, dar nu a renunțat niciodată la poziția sa (arogantă, ar spune unii). A luptat din greu împotriva lui Bapuji, așa că mulți oameni au fost uimiți să vadă că, atunci când independența era la orizont, Bapuji i-a propus lordului Mountbatten al Marii Britanii, ultimul viceregе al Indiei, ca Jinnah să devină cel dintâi prim-ministru al Indiei independente. Bapuji considera că aceasta este singura cale de a câștiga încrederea minorității musulmane și de a păstra unitatea țării.

Sugestia sa era spectaculoasă, dacă ne gândim mai bine. Politicienii americani se țin cu dinții de putere în așa măsură, încât sunt capabili să blocheze legislația, întâlnirile Curții Supreme de Justiție și să se împotrivească guvernului, pentru a-și alimenta propriile egouri și fondurile de campanie. Bapuji era dispus să spună că binele țării ar trebui să fie mai presus de toate sentimentele și dorințele personale.

Lordul Mountbatten a spus mai târziu că a fost „uluit“ de propunere, dar că nu era momentul pentru acțiuni idealiste. Trebuia să se înainteze cu un plan clar. Nehru urma să devină prim-ministru, și Jinnah, liderul

Pakistanului. Bapuji s-a simţit scos cu forţa din negocierile complicate şi s-a îndreptat către altă parte a ţării, pentru a încerca să oprească luptele sângeroase dintre hinduşi şi musulmani, care lăsau cadavre împrăştiate pe străzi.

În data de 3 iunie 1947, negocierile s-au oprit şi a fost semnat un acord. India era liberă de dominaţia britanică, dar era acum împărţită în două. Separaţia care se apropia crea ciocniri puternice între radicalii hinduşi şi cei musulmani. În loc să anticipeze cu bucurie ziua de 15 august ca Ziua Independenţei Indiei, bunicul meu era sfâşiat. Distrugerea în masă a ţării începea deja. În cele din urmă, separaţia urma să ducă la cea mai mare migraţie din istoria lumii, cu aproximativ 15 milioane de oameni încercând să scape de violenţele sectare.

La începutul lunii august, Bapuji şi-a făcut planuri să meargă şi în alte locuri din ţară pentru a încerca să pună capăt violenţelor şi vărsărilor de sânge. Oamenii, din Calcutta până în Delhi, se temeau că masacrele religioase se vor intensifica. Am vrut să merg cu el, dar de data aceasta Bapuji nu a mai fost de acord.

— Nu este un loc potrivit pentru tineri, mi-a spus el.

Aşa că am rămas acasă, în timp ce Bapuji mergea în oraşe răvăşite de război, oraşe ai căror locuitori se temeau de ce li s-ar întâmpla lor şi familiilor lor după separaţie. Era uimit de exploziile de mânie. Când trenul său s-a oprit în Calcutta, oficialităţile locale, temându-se că violenţele se vor agrava, l-au rugat să rămână până la Ziua Independenţei. A fost de acord, cu condiţia ca el şi ministrul din partea Ligii Musulmane, Huseyn Shaheed Suhrawardy, să doarmă sub acelaşi acoperiş.

— Nenorocirile creează camarazi ciudaţi, a spus el.

Dar, în loc să fie o glumă, era o strategie fină. Dacă cel mai faimos hindus din lume şi cel mai proeminent musulman din regiune pot oferi o imagine a înţelegerii, oare nu ar putea renunţa şi mulţimile de oameni din stradă la violenţe şi vărsări de sânge? Au mers împreună la o casă care fusese prădată şi rămăsese goală, într-un cartier distrus de lupte interetnice. La început, bunicul meu a fost înconjurat de mulţimi furioase şi a crezut că oamenii mânioşi îl vor omorî, dar cuvintele sale liniştitoare, cu Suhrawardy lângă el, au avut un efect uimitor.

În data de 15 august, în loc să facă crime şi mai oribile în Calcutta, oamenii mărşăluiau pe străzi scandând „hinduşii şi musulmanii sunt fraţi!“. Oamenii din mulţime aruncau petale de trandafiri peste bunicul meu. Lordul Mountbatten l-a felicitat pe Bapuji pentru „miracolul din Calcutta“ şi a recunoscut că a stabilit o oază de pace acolo unde armata a eşuat. În tumultul şi vărsarea de sânge de atunci, era o afirmaţie măreaţă despre puterea nonviolenţei.

Între timp, în partea cealaltă a ţării, în Delhi, noul prim-ministru a arborat steagul unei Indii libere, pentru prima dată.

— Dacă cineva merită mulţumiri pentru această zi, acel cineva este Gandhi, a spus el mulţimii uriaşe care ovaţiona.

Eu am fost cu familia mea în Bombay în ziua aceea. Milioane de oameni au ieşit să mărşăluiască şi să danseze pe străzi, dar, din respect pentru bunicul meu, nici un membru al familiei noastre nu a participat.

— Nu văd nici un motiv de bucurie, a spus Bapuji.

Unii dintre noi, copiii şi adolescenţii, am mers să vedem luminile şi să auzim forfota. Îmi amintesc că resimţeam fizic entuziasmul din jurul meu, precum şi tristeţea pe care am văzut-o în ochii lui Bapuji când şi-a dat seama că pledoaria sa împotriva separării nu va fi respectată. Colegii săi l-au abandonat în graba de a ajunge la putere. Vedea separarea ca pe o negare a tuturor valorilor sale; urma să încurajeze şi mai mult diviziunea între oameni şi – după cum era din ce în ce mai evident – urma să conducă la un masacru fără precedent de oameni nevinovaţi, de ambele părţi.

În următoarele zile, Bapuji a continuat să viziteze sat după sat, pledând pentru echilibru şi pace. Dar nici el nu se putea pune stavilă împotriva grupurilor care începuseră să omoare din nou. Refugiaţi panicaţi fugeau în toate direcţiile. Un oraş raporta că şirul de oameni care încercau să fugă era de peste optzeci de kilometri. Bapuji a reuşit să ajungă în Delhi şi şi-a păstrat calmul chiar şi atunci când violenţele se apropiau, iar oamenii din casa lordului Mountbatten erau ucişi. Măcelul şi revoluţia din ţară erau pentru bunicul meu dovezi tragice a ce se poate întâmpla când nonviolenţa şi *satyagraha* sunt date uitării.

Cu atât de multă nesiguranţă în ţară, părinţii mei au considerat că este momentul să ne întoarcem cu toţii în Africa de Sud. În vremea aceea,

călătoria pe mare cu vaporul, din India în Africa de Sud, dura douăzeci și una de zile, uneori chiar și mai mult. Prima cursă liberă era în noiembrie, peste aproape trei luni.

Tatăl meu i-a scris lui Bapuji, spunându-i ce plănuim, și el ne-a trimis binecuvântările sale. Apoi a trimis câteva cuvinte scrise special pentru mine. „Nu uita ce te-am învățat, Arun“, mi-a scris bunicul. „Sper că vei continua să muncești pentru obținerea păcii când crești.“

Sper că vei continua să muncești pentru obținerea păcii când crești.

Am învățat foarte multe în cei doi ani pe care i-am petrecut cu el, și cuvintele sale de încurajare m-au făcut să stau puțin mai țanțoș.

Nu mi-am dat seama că aveau să fie ultimele cuvinte pe care mi le va fi adresat.

În cei doi ani pe care i-am petrecut cu Bapuji, el a fost o forță pozitivă și transformatoare în India și a inspirat schimbări la fel de mari și în mine. Nu mai eram mânios tot timpul și, când eram mânios, știam să canalizez mânia către bine. Puteam să fiu scânteia pozitivă din lume. Am învățat nuanțele nonviolenței și, așa cum sperase Bapuji, am vrut să-mi dedic viața luptei împotriva intoleranței și discriminării, precum și a tuturor inegalităților care conduc la violență în lume.

Călătoria spre casă a fost lungă, dar nu atât de chinuitoare precum sosirea noastră. Am zâmbit când mi-am amintit de plimbarea epuizantă din acea primă zi, când am mers de la gara Wardha la Sevagram. Atunci, când plecam, eram încă un adolescent cu multe de dovedit, mie însumi și altora, dar nu mi-am mai lăsat niciodată egoul să-mi afecteze bunul-simț. Am învățat despre smerenie și că arăți cine ești prin suflet și acțiuni.

Întorși în Africa de Sud, părinții mi-au spus că a fost deschisă o școală pentru comunitatea indiană doar la câțiva kilometri distanță de casa noastră din ashramul Phoenix. Nu am mai fost nevoit să merg la acea oribilă școală de la mănăstire și nu am mai avut de-a face cu asprele maici. Eu și sora mea Ela am mers la noua școală împreună, nemaistrăbătând douăzeci și șapte de kilometri în fiecare zi, până în oraș. Totul era bine, dar mă simțeam ciudat

să fiu din nou acasă, în Africa de Sud. Devenisem o cu totul altă persoană, în numai doi ani. Casa părinților mei de la ashramul Phoenix mi-a oferit mai mult confort decât avusesem la Sevagram – și mâncare mai bună. Dar inima mea era încă în India, alături de bunicul meu, și m-am gândit adesea să mă întorc.

Nu am mai avut însă șansa unei revederi. În data de 30 ianuarie, la două luni după ce am plecat, ceea ce era de negândit s-a întâmplat.

Eu și Ela veneam de la școală pe lângă urmele lăsate în nămol de camioanele și tractoarele țăranilor care munceau pământul. Era o zi toridă și eram înconjurați de trestii înalte de zahăr. Nu ajunseserăm foarte departe, când Ela începuse să se vaite că nu mai poate să meargă. Oftând, s-a așezat pe pământ și a spus:

— Eu nu mai merg. Trebuie să mă cari în spate.

Înainte de educația primită de la Bapuji, aș fi tras-o după mine și m-aș fi enervat de infantilismul ei (era cu șase ani mai mică decât mine). Dar acum știam cum să gestionez situația cu respect și înțelegere.

— Nu te car. Deci va trebui să te las aici, am răspuns eu calm.

Nu aș fi lăsat-o acolo, așa că m-am oprit și am stat în picioare lângă ea. Atunci am observat un om mai în vârstă care locuia în ashramul Phoenix și care se îndrepta rapid spre noi. Nu pleca de la ashram aproape niciodată, așa că am fost uimit să-l văd. Mă întrebam unde merge. Mi-a luat ceva timp să-mi dau seama că venea să ne caute pe noi.

Când s-a apropiat, m-a strigat cu răsuflarea tăiată.

— Arun, fugi acasă! Mama ta are nevoie de tine. O aduc eu pe sora ta.

— Mă îndrept deja către casă. De ce atâta grabă? am întrebat eu.

— Du-te! Fugi! Nu mai pune întrebări! Mama ta are nevoie de tine.

Mi-am dat seama că se întâmplase ceva grav. Am fugit acasă și am găsit-o pe mama la telefon, plângând amarnic. A închis când am intrat, dar telefonul a sunat; a răspuns, dar abia putea să vorbească.

Între suspine și telefoane, a reușit să articuleze oribilul adevăr pe care tocmai îl aflase.

Iubitul meu bunic fusese omorât.

— Nu-l vom mai vedea niciodată, a spus mama plângând.

Eram șocat. Am întrebat unde este tata.

— A plecat în oraș de dimineață pentru o întâlnire și nu știu cum să dau de el, a suspinat mama.

A continuat să încerce să vorbească cu mine, dar telefonul a continuat să sune pe măsură ce oamenii aflau vestea, împărtășindu-ne oroarea și consternarea. Am rămas pe loc și am început să plâng. Mi-au trecut prin minte toate clipele celor doi ani pe care i-am trăit alături de el. Întrecerile de la roata de tors, momentele când mă lua de umeri, mângâierea mâinii sale pe obrazul meu când încercam să-l fac să râdă. Nu era posibil să fi murit.

— Cum ar putea cineva să-l omoare pe Bapuji? am întrebat-o pe mama.

Știam că fusese victima mai multor încercări de asasinat în trecut, adesea din partea hindușilor de dreapta, care credeau că i-a trădat. Dar le-a supraviețuit tuturor. Credeam că este indestructibil.

Tata a ajuns în curând acasă, palid și încercând să nu izbucnească în plâns. Își terminase întâlnirea și era în piață, cumpărând fructe, când a auzit teribila veste. Un vânzător se oferise să-l conducă acasă, dar tatăl meu a reușit să-și păstreze calmul și să se întoarcă la noi. A îmbrățișat-o pe mama și ne-a ținut în brațe.

Casa a devenit din ce în ce mai plină, pe măsură ce prietenii apropiați aflau de asasinat și veneau la noi.

— Este adevărat? întreba fiecare.

Tatăl meu a încercat să-și contacteze fratele din India pentru a obține mai multe detalii, dar a durat ceva până a reușit. Mijloacele de comunicare erau primitive în zona noastră, și apelul trebuia plasat printr-o serie de operatori. Când am reușit să stabilim legătura, linia nu era foarte bună, dar tata a reușit să-i transmită că vrem să venim la înmormântare. Unchiul meu a spus că nu avem timp. Bapuji fusese asasinat la ora cinci seara și, în câteva ore, aproape un milion de oameni sosiseră în Delhi. Oficialitățile se temeau că, dacă ar fi întârziat funeraliile, ar fi venit acolo jumătate din India și s-ar fi iscat revolte. Unchiul meu a fost de acord să aranjeze înmormântarea în următoarea dimineață. Trebuia să ne luăm rămas-bun de la 8.000 de kilometri.

A doua zi, împreună cu părinții mei, am ascultat funeraliile la un radio cu semnal slab. Am aflat că bunicul meu stătea la Birla House în Delhi, în același loc în care stătusem și eu cândva cu el. Se plimbase prin grădină,

pentru a conduce o întrunire de rugăciuni, cu strănepoatele sale pe post de „bastoane“. Când mulțimea se îndepărta de el, un bărbat și-a făcut loc prin mulțime și a împins o femeie de lângă bunicul, din locul unde aș fi stat eu. L-a împușcat pe Bapuji de trei ori.

Mulți lideri mondiali au vrut să participe la funeralii, dar, la fel ca noi, nu au putut ajunge la timp. Papa a trimis un omagiu, la fel și președintele Harry Truman și regele George VI. Peste un milion și jumătate de indieni de toate religiile, castele și culorile s-au alăturat procesiunii funerare și probabil același număr de oameni au urmărit procesiunea de pe străzi și din alte puncte înalte ale orașului. Poate că cel mai impresionant omagiu a fost adus când violențele din India s-au oprit brusc. Cineva a descris această oprire, comparând-o cu acţionarea unui întrerupător. La aflarea veștii morții sale, omorurile necontrolate s-au încheiat; dintr-odată, visul de pace și unitate al lui Bapuji părea posibil, până la urmă.

Dar mie nu-mi aducea nici un fel de liniște faptul că ascultam comentariul radio de la mii de kilometri distanță. Încercam să-mi imaginez ce se întâmplă, iar șocul și tristețea mea de la început s-au transformat în mânie. În timp ce stăteam adunați ciorchine în jurul aparatului de radio, am explodat.

— Dacă aș fi fost la Birla House, l-aș fi strâns de gât pe cel care l-a omorât pe Bapuji! L-aș fi omorât! am spus eu furios.

Tatăl meu și-a șters lacrimile și s-a uitat la mine foarte serios.

— Ai uitat deja lecțiile pe care le-ai învățat de la bunicul tău? a întrebat el pe un ton molcom.

Era trist, dar am simțit multă compasiune în vocea sa. Apoi, așa cum făcea Bapuji, tata m-a tras către el.

— Nu spunea bunicul că ar trebui să folosim inteligent mânia? Care ar fi cea mai bună utilizare a mâniei pe care o simți acum?

M-am gândit câteva momente și am inspirat adânc.

— Să lucrez așa cum a făcut el pentru a încerca să opresc violența din lume.

Tatăl meu a încuviințat din cap.

— Așa este. Nu uita niciodată această lecție: cel mai bun lucru pe care îl putem face pentru Bapuji este să continuăm misiunea sa și să ne dedicăm

vieţile încercării de a ne asigura că aşa ceva nu se mai întâmplă.

Tata ştia că am nevoie de o supapă de eliberare a mâniei şi că acţiunile pozitive pot elimina gândurile negative din minte. Am hotărât să planificăm o slujbă în folosul nostru, dar şi al mulţimilor care îl plângeau pe bunicul, în Africa de Sud. Tatăl meu a sugerat să publicăm un număr special în ziarul *Indian Opinion*, pe care l-a scos iniţial Bapuji, şi apoi a continuat să-l editeze săptămânal tatăl meu. Am reuşit să convingem oamenii să împărtăşească cu noi amintiri şi fotografii şi am studiat viaţa bunicului meu. Într-o lună, am avut un număr comemorativ special de o sută de pagini, tipărit la o presă manuală, primitivă. Proiectul ne-a redirecţionat gândurile de la suferinţă şi mânie, solicitându-ne în schimb dragostea și atenţia călduroasă.

Priveam cu mândrie numărul pe care l-am creat şi întorceam pagină după pagină, gândindu-mă la bunicul meu. Dar nu puteam să-mi opresc mintea să-şi imagineze încontinuu scena asasinatului şi mă vedeam tot timpul lângă Bapuji. Oare aş fi putut opri asasinul?

— Mi-aş dori să-l omor pe ucigaş acum, le-am spus părinţilor într-o zi.

Mama a oftat. Ştia cum mă simt, dar mai ştia şi că bunicul meu nu ar aprecia acest sentiment.

— Bunicul tău şi-ar dori să ierţi persoana care a făcut asta, a spus ea încet.

Cuvintele ei m-au luat pe nepregătite. Bineînţeles că asta ar fi vrut Bapuji. În loc să ofer iertare criminalului, eu voiam răzbunare. Dar ştiam că Bapuji ar spune că răzbunarea nu este niciodată soluţia corectă. Dorinţa de răzbunare te macină, distrugându-ţi liniştea şi ţinându-te tot timpul tensionat. În loc să te rănească o dată, răufăcătorul preia controlul asupra vieţii tale şi te distruge de mai multe ori. Nu puteam să las una ca asta să se întâmple – l-aş fi dezamăgit pe Bapuji.

Bapuji m-a învăţat că nonviolenţa nu este acelaşi lucru cu pasivitatea sau laşitatea. Este acceptabil să foloseşti o forţă rezonabilă pentru a dezarma agresorii şi pentru a proteja persoanele pe care le iubeşti. Dacă aş fi fost unul dintre „bastoanele“ sale în ziua aceea, Bapuji ar fi vrut să încerc să-l imobilizez pe asasin, şi nu să fug. Dar nu fusesem acolo. Şi acum problema era felul cum ar trebui să răspund la ce se întâmplase deja.

„Iertarea este mai bărbătească decât pedeapsa“, a spus Bapuji.

Iertarea este mai bărbătească decât pedeapsa.

Când suntem testaţi, nu ne dovedim forţa prin violenţă sau prin mânie, ci prin direcţionarea acţiunilor noastre înspre bine. India i-a oferit lui Bapuji frumosul dar al unei scurte perioade de pace, după moarte. Eu trebuia să-i ofer darul similar al iertării, în faţa unui mare rău. Bapuji mi-a explicat odată că este uşor să-i iubeşti pe cei care te iubesc, dar puterea reală a nonviolenţei se manifestă atunci când îi iubeşti pe cei care te urăsc.

— Ştiu cât este de greu să respecţi această mare lege a iubirii. Dar oare nu tot ce este măreţ şi bun este anevoios? Să-l iubeşti pe cel care te urăşte este cel mai greu. Dar chiar şi acest lucru foarte anevoios devine uşor dacă vrei.

Ştiu cât este de greu să respecţi această mare lege a iubirii. Dar oare nu tot ce este măreţ şi bun este anevoios? Să-l iubeşti pe cel care te urăşte este cel mai greu. Dar chiar şi acest lucru foarte anevoios devine uşor dacă vrei.

Avea dreptate cu privire la faptul că este greu să găseşti iertarea, dar ştiam că trebuie să reuşesc – atât pentru mine, cât şi pentru el. Acesta ar fi omagiul meu pentru cei doi ani petrecuţi împreună. Mi-am adus din nou aminte cum îi plăcea bunicului să spună că „ochi pentru ochi“ ar duce foarte repede la o lume de orbi. Trebuie să redefinim conceptul de justiţie. Obiectivul nostru după o tragedie ar trebui să fie cum am putea face lumea mai bună, şi nu să dovedim că putem să coborâm şi mai adânc în abisul violenţei şi al răzbunării.

Aşa se face că, în anii de când a murit bunicul meu, m-am dedicat răspândirii mesajului său de iertare, speranţă şi nonviolenţă.

Tragediile continuă. Cu fiecare crimă absurdă din America, ţara mea adoptivă, prietenii şi membrii familiei victimei trăiesc acelaşi chin şi aceeaşi durere pe care le-am simţit eu în ziua aceea, lângă aparatul de radio.

Mi-am petrecut mulţi ani încercând să găsesc o soluţie pentru felul în care ar trebui să reacţionăm la actele de neconceput. În 1999, mai mult de

doisprezece elevi au fost uciși la Liceul Columbine din Colorado – pe atunci cel mai grav atac armat din istoria Americii. Un prieten al meu din zonă mi-a cerut să vorbesc cu supraviețuitorii. Toată lumea era furioasă și își dorea răzbunare. Cu puțin timp înainte de întâlnire, prietenul meu m-a întrebat ce intenționez să spun.

— Voi vorbi despre iertare și continuarea vieții, am răspuns eu.

— Dacă vei face asta, te vor da afară din sală, m-a avertizat el. Sunt prea furioși ca să audă astfel de cuvinte.

Dar am stat în fața grupului și am vorbit despre nonviolență, am împărtășit lecțiile despre iertare pe care le-am învățat de la părinții și bunicii mei. Le-am spus că le înțeleg durerea și agonia pentru că și eu le-am trăit. I-am sfătuit să meargă înainte și să încerce să-și umple inimile cu dragoste în loc de ură, pentru că era singura cale către o societate mai bună. În loc să fiu dat afară din auditoriu, lumea s-a ridicat în picioare să mă aplaude.

Mai recent, în 2014, m-am adresat din nou unei mulțimi îndurerate. De data aceasta, era în Ferguson, Missouri, după ce uciderea unui băiat negru în vârstă de optsprezece ani de către un ofițer de poliție alb a condus la acuzații de discriminare. Un grup uriaș s-a adunat să-și arate solidaritatea și au fost citite cu voce tare numele celor 110 persoane ucise în Ferguson în anul respectiv. Mulțimea era mânioasă și vorbitorii au scos în evidență nevoia ca albii să recunoască prejudecățile pe care le au, conștient sau nu, față de persoanele de culoare.

În privința învinovățirilor, m-am simțit ca și cum aș fi fost din nou lângă mama, spunându-ne nouă, copiilor:

— Când arăți cu degetul pe cineva, trei degete de la mâna ta sunt orientate către tine.

În loc să căutăm ce au greșit alții, trebuie să ne uităm la noi înșine.

Când a fost rândul meu să vorbesc, am încercat să-l invoc pe Bapuji în mintea mea și să găsesc o supapă potrivită pentru a elibera mânia mulțimii de oameni. Am vrut să-i ajut să se vindece, dar i-am și provocat să meargă dincolo de răzbunare.

— Prejudecata există în fiecare dintre noi, indiferent de culoare sau de rasă, am spus eu. Dacă nu suntem deschiși să recunoaștem această slăbiciune a caracterului nostru, nu ne vom schimba niciodată.

Transformăm lumea doar când facem față provocărilor cu dragoste și bunătate, nu cu ură și răutate.

Le-am împărtășit cele mai importante cuvinte ale lui Bapuji: *Trebuie să fim schimbarea pe care o dorim*. Am văzut oameni încuviințând din cap și am auzit un murmur de înțelegere în mulțime. Am fost impresionat de faptul că acești oameni suferinzi încă mai puteau fi atinși de puternicul mesaj al lui Bapuji și am înțeles de ce ne încuraja să privim dincolo de etichete și să găsim binele din noi.

Puterea lecțiilor bunicului meu ne poate inspira pe toți în vremuri bune și în vremuri rele, iar lumina speranței sale va continua să strălucească. Dacă dorim ca această lume să se schimbe, trebuie să ne schimbăm noi înșine.

Dacă vrem pace în lume, trebuie să găsim pace în noi înșine.

A UNSPREZECEA LECȚIE
Lecții pentru prezent

Ucigașul bunicului meu a fost un hindus de dreapta, care era scandalizat de filozofia bunicului meu de a aboli sistemul de caste și de a crea egalitate pentru toată lumea. Alții, din aceeași plămadă cu el, continuă să încerce să submineze amintirea bunicului meu. Aceștia nu sunt de acord cu mesajul său, potrivit căruia există un bine în orice religie. Trebuie să recunoaștem și să susținem toate credințele.

— Religiile sunt drumuri diferite care duc în același loc, spunea Bapuji. Ce contează că mergem pe căi diferite, de vreme ce ajungem în același loc?

Bapuji căuta adevăruri fundamentale și încuraja oamenii să citească scrierile sacre și să găsească elemente pozitive din fiecare. Oamenii cu vederi mai înguste vor să creadă că doar poziția lor este corectă. Încearcă să se ridice pe ei înșiși subminându-i pe alții. Se tem să nu fie provocați și îi atacă pe cei care oferă perspective mai ample. Bapuji le-ar fi spus că o astfel de lașitate nu este un semn de credință.

Referindu-se la bunicul meu, Albert Einstein a rămas în istorie spunând că „generațiile care vor veni vor crede cu greu că un astfel de om a pășit pe acest pământ“. George C. Marshall, Secretar de stat al Statelor Unite ale Americii, l-a numit „purtătorul de cuvânt al conștiinței umanității“. Un comentator spunea că bunicul dovedește că umanitatea și adevărurile simple sunt mai puternice decât imperiile. Bapuji nu avea nici un titlu, nu avea avere sau vreo funcție oficială. Nu conducea o armată sau un imperiu și nu a descoperit teoria relativității. Dar a dat glas unor adevăruri pe care le înțelegem cu inima. Poate că de aceea numele și imaginea sa au fost atât de respectate.

În timpul pe care l-am petrecut cu el la ashramul Sevagram, Bapuji m-a pus să fac o listă cu slăbiciunile și obiceiurile mele proaste – nu ca să mă certe, ci ca să știu ce trebuie să îmbunătățesc. Trebuie să-ți cunoști slăbiciunile, mi-a explicat el, pentru a le putea transforma în puncte forte.

Scopul tău în fiecare zi este să fii mai bun decât ai fost cu o zi înainte. Când începi să aduci îmbunătățiri, apare efectul bulgărelui de zăpadă. Am continuat această abordare întreaga mea viață. Bapuji m-a învățat că scopul meu este să am un impact pozitiv asupra lumii și mă străduiesc conștient să fac lucruri care contează.

Când m-am mutat în America, am vrut să împărtășesc filozofia lui Bapuji studenților. Deoarece nu aveam doctoratul, universitățile nu-mi permiteau să predau. Bapuji nu a lăsat niciodată astfel de formalități să-i stea în cale. Își găsea întotdeauna propria cale. Așa că am pus bazele unui institut pentru nonviolență, în numele bunicului meu, și am început să țin cursuri și seminare neoficiale. Lucrând la nivel individual pentru a-i ajuta pe oameni să înțeleagă mai bine justiția și soluționarea conflictelor, am văzut ce impact puternic au încă idealurile lui Bapuji. Filozofia sa ajută la apropierea oamenilor.

La un moment dat, la începutul anilor 1990, mânia legată de brutalitatea poliției și nedreptățile bazate pe discriminări legate de rasă au dat naștere unor revolte în Los Angeles. Locuiam în Memphis, oraș care a trecut printr-un incident similar; stătea pe cale să înceapă o nouă revoltă, iar oamenii din comunitate mi-au cerut să intervin pentru a calma tensiunile. Nu știam sigur ce ar trebui să fac. Nu aveam magnetismul sau capacitatea de convingere a bunicului meu. Dar știam că, atunci când nu găsea soluția unei probleme, organiza o întrunire, făcea rugăciuni și-i invita pe oameni să caute soluții împreună cu el.

Incidentul din Memphis a izbucnit într-o joi și am hotărât să țin o întrunire interconfesională în duminica aceea. Am vorbit cu Consiliul de administrație al universității unde se afla institutul meu, și membrii acestuia au spus că ar dura cel puțin două săptămâni să pregătească un astfel de eveniment. Două săptămâni! Le-am răspuns că, dacă îți arde casa, nu poți să aștepți două săptămâni până găsești o sursă de apă.

Așa că am strâns un mic grup de colegi și am sunat personal toate organizațiile religioase din Memphis. Am cerut fiecăreia să trimită un reprezentant care să spună o rugăciune de cinci minute despre pace și armonie. Nu-mi păsa cât era de mare sau de importantă organizația – toate aveau la dispoziție cinci minute.

În acea duminică, peste șase sute de persoane s-au adunat pe un teren de fotbal pe care l-am ales pentru eveniment. Cred că a ajutat și faptul că a fost un teren neutru – și nu o moschee, o sinagogă sau o biserică –, astfel încât nici o credinţă să nu domine, și toată lumea să se simtă egală și respectată. Mai mult de treizeci de grupuri religioase s-au prezentat pentru a spune rugăciunea lor de cinci minute pentru pace. Un sentiment incredibil de unitate, prietenie și înțelegere plutea între cele două porți de pe teren. Oameni care credeau cândva că au foarte puține lucruri în comun zâmbeau și se îmbrățișau. Atmosfera aceea spirituală s-a păstrat și a avut un efect liniştitor săptămâni întregi după eveniment. Mulți au spus că acele rugăciuni au salvat Memphisul de escaladarea violențelor.

Pacea și dragostea pot înflori când ne deschidem în fața altora. Când ne unim, înflorim așa cum nu putem niciodată să o facem pe cont propriu. Când am locuit la ashram cu Bapuji, a insistat să privim dincolo de rudele noastre imediate și să acceptăm întreaga umanitate ca fiind familia noastră. La fel cum ai fi dispus să faci sacrificii personale pentru a-ți ajuta fratele sau sora la nevoie, ar trebui să fii deschis pentru a simți durerea vecinilor și chiar a străinilor și să faci sacrificii similare pentru a-i ajuta. La început, m-a deranjat că nu primesc un tratament special din partea lui Bapuji. Eram nepotul său – oare nu mă făcea asta deosebit? Abia mai târziu am înțeles mesajul mult mai profund pe care mi-l transmitea: prea mulți dintre noi ne petrecem timpul încercând să protejăm colțul nostru mărunt de lume; uităm că suntem toți interconectați și că nu putem prospera singuri.

Îți oferi ție și oferi lumii un dar important când alegi să ai o perspectivă mai amplă și cauți asemănări în loc de diferențe. Fiecare dintre noi supraviețuiește doar dacă restul lumii supraviețuiește. Bogații se îmbogățesc și mai mult, iar săracii sărăcesc. Dacă ești în primul grup, probabil crezi că ăsta-i mersul lumii. Dar, pe măsură ce continuăm să susținem diferența extremă dintre bogați și săraci, stimulăm apariția conflictelor. Ne facem rău nouă înșine și lumii în multe alte feluri. Gândiți-vă, de exemplu, așa: dacă cei mai săraci oameni din Asia, Africa și America Latină nu au combustibil pentru gătit, încălzire și spălat, taie păduri întregi pentru lemne de foc. În acest proces, suferim cu toții de răul produs asupra mediului. Cu toții suntem conectați. Dacă un sfert din populația lumii folosește trei sferturi din

resursele planetei pentru a-şi menţine nivelul de trai, în timp ce trei sferturi din populaţie sunt lăsate să trăiască de pe o zi pe alta, aceasta este o reţetă pentru dezastru.

Americanii fac o greşeală periculoasă considerând că ne putem proteja interesele punând un zid între noi şi ceilalţi. Considerăm că forţa militară va câştiga orice conflict, prin urmare cheltuim peste 60% din bugetul nostru pe armată şi pe arme de distrugere în masă. Construim mai multe arme decât putem folosi şi apoi le vindem prin lume. Statele Unite ale Americii au demonstrat deja că sunt o superputere în ceea ce priveşte forţa militară. Acum trebuie să arate lumii că pot fi o superputere şi în ceea ce priveşte forţa morală. Asta înseamnă să fim dispuşi să facem ce este bine pentru întreaga lume, şi nu doar pentru noi.

Când au avut loc atacurile din 11 septembrie, America a răspuns bombardând Irakul, ceea ce a condus, în cele din urmă, la violenţe extinse în Orientul Mijlociu. Când americanii au acceptat faptul că Irakul şi 11 septembrie nu au legătură, ne-am aliat în războiul împotriva „teroriştilor“, care se desfăşoară deja de câţiva ani buni, fără ca sfârşitul să fie aproape. În loc de linişte, lumea pare să devină mai periculoasă, cu atacuri teroriste în Paris, Bruxelles şi în Orientul Mijlociu.

Oamenii mă întreabă adesea: „Ce ar face Gandhi împotriva terorismului?“

Consider că bunicul meu ar fi încurajat o politică externă bazată pe compasiune, nu pe lăcomie. Ar fi explicat că relaţiile noastre cu restul lumii sunt fondate pe respect reciproc, înţelegere şi acceptare. Imediat după 11 septembrie, probabil ar fi încercat să-i roage pe americani să înţeleagă sursa urii şi a frustrării care i-a determinat pe oameni să ne atace în cel mai devastator mod.

„Dar, stai puţin, ar spune unii americani. Nu am făcut nimic în neregulă. Noi suntem cei care am fost atacaţi.“

Este sută la sută corect. Dar, dacă ura clocoteşte în lume, ar trebui să încercăm s-o oprim. Bunicul meu ar fi discutat cu acele naţiuni şi cu oamenii mânioşi din Statele Unite pentru a încerca să îmbunătăţească relaţiile.

„Nu poţi naşte pace din haos“, a spus el cândva. „Este ca şi când ai

încerca să culegi struguri din spini sau smochine din ciulini.“

Smerenia vindecă răni, aroganța le agravează. Cred că bunicul meu i-ar privi îngrozit pe mulți lideri politici din prezent care par mai hotărâți să se îmbogățească decât să îmbunătățească viețile oamenilor din țările lor. Credea cu tărie că oamenii care dețin puterea ar trebui să-și folosească funcțiile pentru binele semenilor. Dar știa că asta nu se întâmplă întotdeauna.

— Puterea vine dintr-o slujire onestă. Obținerea ei înjosește adesea pe cel ce o deține, a spus el.

Mulți oameni politici se preocupă acum doar de câștigarea alegerilor și avansarea în propriile cariere, fiind dispuși să verse ură și bigotism pentru a obține ce vor. Nu pare să le pese că subminează guvernul și democrația pe care trebuiau să le slujească.

Prin urmare, cum ne împotrivim nedreptăților și evenimentelor revoltătoare pe care le vedem în fiecare zi? În primul rând, trebuie să le *vedem* cu adevărat. Mă gândesc la acea zi când, în Africa de Sud, în 1895, un bărbat alb a hotărât că nu vrea să împartă un compartiment cu cineva care are pielea mai închisă decât el și a pus poliția să-l arunce pe bunicul meu din tren. A fost prima lui experiență legată de prejudecățile fățișe și era uluit. Dar când le-a spus altor indieni ce s-a întâmplat, mulți dintre ei au ridicat din umeri. Dacă albii nu-l voiau la clasa întâi, de ce nu s-a mutat în alt vagon?

„Pentru că nu este drept“, spunea Bapuji în mod repetat. „Nu putem accepta nedreptățile, pur şi simplu.“

Dar răspunsul acela apatic l-a făcut să-și dea seama și de faptul că „nimeni nu ne oprimă mai mult decât ne oprimăm noi înșine“. Încetăm să mai observăm nedreptățile pe care le suportăm noi și cei din jur. Preocupați cu viețile noastre de zi cu zi și dorința de a ne descurca, încetăm să mai fim atenți. Comportamentele revoltătoare încep să pară normale.

Bapuji ne-ar fi spus tuturor – negreşit – să deschidem ochii și să vedem inegalitatea și nedreptățile din lume. Nu trebuie să acceptăm bigotismul și nedreptatea. Trebuie să ne luptăm cu ele la toate nivelurile. Încurajând oamenii să ia măsuri, Bapuji a recunoscut faptul că nu are rost să luptăm împotriva urii cu ură sau împotriva mâniei cu mânie. Astfel, nu facem decât

să multiplicăm problemele pe care vrem să le eliminăm. Considera că schimbarea poate veni doar din abordări pozitive – din dragoste, înțelegere, sacrificiu individual și respect.

Activitatea bunicului meu în vederea schimbării începea cu o invitație la dialog. Când dialogul eșua, demara un protest public masiv pentru a câștiga simpatia tuturor celor implicaţi.

Tipul de proteste nonviolente pe care le încuraja bunicul meu ar putea funcționa și astăzi, dar trebuie să ne gândim la obiectivele noastre finale și la ce încercăm să realizăm. De exemplu, focurile de armă dezlănțuite ale poliției asupra tinerilor afro-americani sunt atroce și trebuie condamnate. Dar protestele care au urmat după fiecare astfel de eveniment s-au concentrat doar pe nevoia de a-i pedepsi pe cei vinovați. Bapuji ar fi încurajat o perspectivă mai amplă. Într-adevăr, oamenii trebuie traşi la răspundere, dar scopul mai înalt al comunității ar trebui să elimine temerile și prejudecățile care au condus la aceste împușcături. Altfel, aceste temeri și prejudecăți rămân intacte (chiar dacă sunt parţial controlate) până au din nou prilejul să se manifeste și să erupă.

Poate că o abordare mai bună ar fi să încercăm să vedem posibilele complicaţii, dar şi faptul că până și cei mai buni dintre noi pot greşi. La institutul „M.K. Gandhi“ pentru nonviolență, unul dintre seminare a luat o întorsătură neobișnuită. Persoana care îl coordonează a făcut măști din fotografiile unor oameni din toate rasele. La seminar, fiecare a primit o mască și ni s-a spus să privim în oglinda mică de pe birou. Era puțin înfiorător să privim prin ochii măștii, în oglindă, la fața unui străin. Aveam la dispoziție două minute pentru a descrie persoana care am devenit. Toţi cei care am luat parte la seminar eram oameni responsabili, din clasa de mijloc şi reprezentam mai multe categorii. Eram încredinţaţi că nu aveam prejudecăţi, dar cu toţii greşeam în această privinţă. Stereotipuri latente se strecurau în descrierile pe care le făceam. Când eram confruntaţi cu un chip nefamiliar, recădeam în prejudecăţile rasiale, de gen sau de vârstă.

Tinerețea mea petrecută în Africa de Sud, unde am suportat cele mai grele prejudecăți, m-a făcut să-i înțeleg pericolele și anii mei cu Bapuji m-au convins de nevoia de a lupta cu prejudecățile la toate nivelurile. Dar la seminarul din ziua aceea mi-am dat seama că puteam fi la fel de vinovat ca

toți ceilalți pentru stabilirea măsurii omului după aspect.

Scopul lui Bapuji era să transforme societatea și să ne facă să înțelegem punctele noastre comune, și nu diferențele. Multe grupuri aleg acum altă cale și folosesc subminarea ca scop în sine. Sunt dispuse să paralizeze comunități întregi pentru a face societatea conștientă că există și merită respect și recunoaștere. Nu vor înțelegere sau acceptare – ci să trăiască în condițiile impuse de ei. Am o simpatie profundă pentru lupta lor și știu cât de dificile pot fi aceste lupte. Dar nici o societate nu a supraviețuit pe baza principiului „dezbină și stăpânește!“. O țară sau o comunitate dezbinată se destramă, în cele din urmă. Și acest lucru este mai adevărat acum decât oricând.

Mulți lideri doresc să închidă ușile și să pretindă că lumea din afara granițelor lor nu există sau nu contează. Dar lumea se micșorează și societățile devin mai degrabă, multirasiale și multireligioase. Bapuji a văzut această schimbare și a înțeles că nu trebuie să ne străduim să trăim doar în mijlocul propriului grup etnic sau rasial, alăturându-ne mulțimii numai pentru activitățile comerciale. Mai degrabă ar trebui să trăim și să lucrăm gândindu-ne la ceea ce este bine pentru toți.

America a coborât pe o spirală a politicii identitare; oamenii trăiesc în comunități separate și sunt trasate granițe electorale pentru a încuraja aceste distincții. Mulți oameni votează nu pentru ceea ce este bine pentru întreaga țară, ci pentru ceea ce percep a fi bine pentru grupul lor. (Ironia este că persoana sau partidul despre care cred că le va susține interesele adesea nu o face.) Egalitatea reală apare atunci când putem ieși din grupul nostru mic și putem vedea binele întregii comunități. Democrația adevărată se asigură că toată lumea nu numai că este egală, ci se simte acceptată și respectată.

Bapuji a evidențiat faptul că politicienii „se folosesc adesea de un truc, învăluind adevărul în mister și acordând întâietate lucrurilor temporare și neimportante, în detrimentul celor permanente și profund importante“. Mi-aș dori ca aceste cuvinte fie imprimate cu litere groase pe fiecare cabină de vot. Campaniile politice sunt legate de probleme personale sau promisiuni false, iar perspectiva mai amplă asupra lumii și lucrurile ce contează cu adevărat sunt date la o parte. Oamenii suferă și țările se destramă din această cauză.

Politicienii se folosesc adesea de un truc, învăluind adevărul în mister și acordând întâietate lucrurilor temporare și neimportante, în detrimentul celor permanente și profund importante.

Drept exemplu, în Berlin s-au construit memoriale însemnate pentru Holocaust și evreii care au fost omorâți dintr-o ură fără margini. Posterele de lângă piața principală arată cum a fost devastat orașul la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, cu cetățeni germani de toate religiile îngrămădindu-se prin cotloane, rămași fără adăpost și mâncare. Atât de multe persoane inocente, cu istorii și visuri diferite, au murit sau au suferit din cauza urii. Memorialele ar trebui să ne dea speranța că am învățat din trecut.

Dar oare ne-am schimbat cu adevărat? Oare am învățat lecțiile abaterilor din trecutul nostru? O ură de tip nazist față de diversitate continuă să existe în mai multe țări din lume și este cea mai periculoasă problemă pe care o avem. Îi vedem rezultatele în fiecare zi, de la bătăușii din școli și hărțuirile de pe stradă, la omorurile în masă și migrație. Chiar și după cel de-al Doilea Război Mondial, ura a alimentat genocide în Cambogia, Rwanda și Bosnia. Acum suntem martori la distrugerea Siriei. Poate că ororile par departe de noi, dar mulți dintre oamenii care au pierdut totul sunt oameni ca mine și ca tine: vor să găsească un sens în munca lor, să-și hrănească familiile, să crească copiii în siguranță, să-și sprijine comunitatea, să trăiască în pace. Acum trăiesc în tabere pentru refugiați și se întreabă de ce nimănui nu-i pasă și de ce nimeni nu vrea să-i ajute.

Când recunoaștem ce avem în comun, și nu ce ne diferențiază, ne apropiem de lume și unii de alții, cu alte perspective. Poate crezi că un conflict curent sau o tragedie recentă nu te afectează, dar este posibil ca grupul din care faci parte și care este tolerat astăzi să nu mai fie tolerat mâine. Când începem să împărțim oamenii în categorii – după rasă, religie, naționalitate, sex, preferințe sexuale, idei politice, conformaţia corpului, vârstă, statut socio-economic, abilitate sau dizabilitate, limbă, accent, tip de personalitate sau echipa preferată –, nu se întrevede nici un sfârșit pentru aceste diferențe. În cele din urmă, cu toții suntem străini pentru ceilalţi!

Ura și discriminarea care apar departe de noi pot fi derutante. Am vorbit

cu mulţi americani care recunosc că diferenţele dintre hutu şi tutsi în Rwanda, dintre şiiţi şi sunniţi în Orientul Mijlociu, şi chiar şi dintre musulmani şi hinduşi în India sunt oarecum misterioase. Pentru un american care a crescut într-un mediu iudeo-creştin, fiecare pereche de mai sus pare să aibă mai multe asemănări decât diferenţe. Cu toate acestea, fiecare a încercat să distrugă tabăra adversă.

Menţionez acest lucru nu pentru a lua în derâdere ignoranţa americanilor în ceea ce priveşte religiile lumii, ci pentru a scoate în evidenţă confuzia. Adesea, oamenii care sunt ţinta prejudecăţilor noastre sunt cei care ni se aseamănă cel mai mult. Loialităţile pe care ni le formăm pentru propriul grup – şi disprețul pe care-l avem pentru cei din afară – nu au adesea nici un sens. Psihologii au constatat că, atunci când oamenii sunt atribuiţi aleatoriu unui grup, încep imediat să-l prefere şi să insiste că este mai bun decât celelalte. Acest lucru rămâne adevărat indiferent de cât de mică este diferenţa existentă. Dacă le dai unora tricouri roşii şi altora tricouri albastre, se vor forma alianţe. Experimentele arată că oamenii care poartă tricouri roşii vor fi mai buni şi mai săritori cu cei care au tricouri roşii decât cu cei care au tricouri albastre (şi viceversa, bineînţeles). Suntem mai predispuşi să-i ajutăm şi să cooperăm cu oamenii pe care-i considerăm a fi „noi“ decât cu cei pe care-i considerăm a fi „ei“.

Psihologii analizează acum sursele acestei „predilecţii pentru propriul grup“. Unii consideră că suntem concepuţi de aşa manieră, încât preferăm grupul în care ne aflăm. Dar ne educăm şi copiii cu anumite norme şi aşteptări culturale şi, cu siguranţă, un sistem educaţional care încurajează incluziunea, şi nu diviziunea, poate începe să schimbe ceva. Egalitatea şi incluziunea pe care le-am învăţat de la Bapuji au rămas o parte însemnată a vieţii mele în toate aceste decenii şi vor rămâne în continuare. Putem încerca să-i învăţăm pe copiii noştri aceste lecţii, indiferent de influenţele externe care îi atrag în direcţii diferite.

Multe dintre problemele care ne împart şi ne distrug nu pot fi soluţionate de legislaţie. Pot fi soluţionate doar de disponibilitatea de a ne deschide minţile şi inimile, încercând să ne înţelegem şi să ne respectăm reciproc. Dacă ar fi fost aici, bunicul meu ar fi zâmbit larg în 1964, când preşedintele Lyndon Johnson a semnat proiectul de lege privind drepturile civile, care

acorda drepturi egale cetățenilor, indiferent de rasă, religie, sex sau origine etnică. Ar fi fost la fel de mulţumit de legislația ulterioară, adoptată patru ani mai târziu, ce promitea locuințe decente pentru toată lumea. Însă ar fi fost suficient de înțelept să-și dea seama că acesta nu este decât un început. Nu ar fi fost surprins să afle că, acum, la aproape cincizeci de ani după această lege, egalitatea încă lipsește.

Oamenii trebuie să creadă că schimbarea este posibilă. La cinci ani după ce proiectul de lege privind drepturile civile din 1968 a devenit lege, Departamentul de Justiție a intentat proces unei companii imobiliare din New York despre care spunea că își discriminează potențialii chiriași și refuză să închirieze apartamente afro-americanilor. Președintele acelei companii imobiliare era Donald Trump. Legislația nu i-a oprit discriminările și, câțiva ani mai târziu, votanţilor nu a părut să le pese. Acum este președintele Statelor Unite ale Americii.

Legislația privind drepturile civile a făcut ca America să facă un pas în față – dar ne-am oprit după primul pas. Ceilalți pași trebuie făcuți prin iluminare spirituală și prin educație. Același lucru se poate spune despre legislația care conferă drepturi femeilor și persoanelor homosexuale. Modificarea legilor pentru protejarea cetățenilor este vitală, dar adevărata schimbare apare atunci când oamenii văd răul pe care-l cauzează prejudecățile, recunosc greșelile pe care le-au făcut în trecut și îi îmbrățișează pe „ceilalți“ în loc să se ferească de ei.

Bapuji spunea adesea că o societate nu poate fi evaluată cu o unitate de măsură materială, ci doar după profunzimea iubirii și a respectului față de toți. Făcea adesea referire la vechiul cuvânt din sanscrită *sarvodaya*, care înseamnă „bunăstarea tuturor“. Considera că *oricine* are dreptul la decență, la fericire și la un standard de viață adecvat. Cu toții suntem cel puțin parțial motivați de interese proprii și bunicul meu înțelegea acest aspect. Dar, în loc să ne concentrăm exclusiv pe noi înșine, cu toții ne-am simți mai buni și mai demni dacă am privi dincolo de propriile nevoi și dorințe. Bapuji a folosit cuvântul *swaraj* pentru a descrie libertatea pe care o merită toți oamenii și pe care trebuie să o obținem, ajutându-ne unii pe alții. Vorbea despre ea ca fiind mai mult decât o libertate politică; tânjea după „*swaraj* pentru milioanele de oameni înfometați fizic și spiritual“.

Bapuji avea un test foarte simplu pentru a decide dacă o acţiune era bună sau nu. Spunea că, atunci când ai dubii, ar trebui „să-ţi aduci aminte de faţa celei mai sărace şi nenorocite persoane pe care ai văzut-o vreodată şi să te întrebi dacă pasul pe care vrei să-l faci va fi de folos pentru această persoană“. Va ajuta acel om să capete control asupra vieţii sale, demnitate şi *swaraj*? Dacă da, spunea el, „vei constata că îndoielile şi sinele tău se topesc“.

Orice s-ar întâmpla în politică sau în lume, putem avea cu toţii un cuvânt de spus. De câte ori merg în India, sunt şocat de sărăcia pe care o văd – şi apoi la fel de şocat de hotărârea multor persoane de a schimba vieţi şi de a-i ridica pe cei mai nevoiaşi.

O femeie pe care am cunoscut-o cu mulţi ani în urmă, pe nume Ela Bhatt, a început să aranjeze mici împrumuturi pentru femeile care voiau să pună bazele unor întreprinderi mici, cum ar fi să vândă fructe şi legume proaspete. De-a lungul anilor, programul a ajutat peste nouă milioane de femei, din toate regiunile Indiei. După o vreme, câteva dintre femei i-au spus doamnei Bhatt că nu mai vor să depindă de băncile comerciale pentru micile lor împrumuturi, dorind să pună pe picioare propria cooperativă. Le-a explicat cu răbdare cât de greu ar fi. Majoritatea femeilor erau analfabete şi nu-şi puteau semna nici măcar propriul nume.

— Vrem să învăţăm, i-au spus.

Aşadar, cu femeile adunate în sufrageria ei, a improvizat un curs ad-hoc, care a durat toată noaptea. A doua zi dimineaţa, a adunat formularele necesare şi a privit cu mândrie cum fiecare femeie îşi semna propriul nume pe actul constitutiv. S-au autodenumit Organizaţia Femeilor Liber Profesioniste şi au lansat în scurt timp Banca Cooperativă SEWA. De atunci, a devenit o instituţie înfloritoare, care ajută femeile sărace să devină independente.

Când banca şi-a început activitatea, în 1974, aproximativ 4.000 de femei au devenit membre, plătind echivalentul a mai puţin de un dolar pentru a cumpăra o acţiune. Acum are peste 10.000 de deponenţi activi şi, pe lângă conturile de economii şi creditele pe care le oferă, SEWA oferă servicii de asistenţă, cum ar fi asigurarea medicală şi consilierea juridică.

Două surori, Indira şi Pushpika Freitas, care locuiesc în Chicago, au

început un program bazat pe țesături și articole de modă, trimițând apoi proiectele în Mumbai, unde femeile care trăiesc în mahalale sunt învățată să vopsească, să imprime imagini pe țesături și să coasă. Fac haine frumoase, care sunt vândute apoi prin intermediul unui catalog, și 80% din profituri se întorc la femeile care au muncit. Și acest proiect s-a extins spectaculos, oferind acum programe de îngrijire a copiilor și de sănătate pentru femei, femei care se ridică singure din condiția de sărăcie absolută. Cunosc familia Freitas de mult timp, iar părinții sunt și ei devotați și conștiincioși din punct de vedere social. Chiar și într-o lume complicată, putem să-i învățăm pe copiii noștri ce contează și putem privi cu mândrie cum cresc și schimbă ceva.

Este crucial să întemeiem legături personale cu oamenii care sunt diferiți de noi, pentru depășirea prejudecăților și recunoașterea punctelor noastre comune. Admir organizații precum Institutul pentru Educație Internațională. Printre multele sale programe, IEI oferă burse pentru ca studenții din întreaga lume să poată învăţa în alte țări.

Deși unele dintre programele lor, cum ar fi bursele Fulbright, sunt concepute pentru activități specializate, IEI încurajează studenții să studieze în străinătate și să capete astfel o perspectivă mai largă. Allan Goodman, distinsul profesor care coordonează IEI, vede implicațiile profunde ale educației. În timpul crizei din Siria, el s-a concentrat pe ajutorarea a sute de mii de studenți strămutați din acea țară să-și continue educația.

— Dacă nu ajungem noi la ei, va ajunge ISIS, avertiza el.

Doctorul Goodman înțelege la un nivel foarte înalt legăturile apropiate dintre nonviolență și educație. Oamenii care încearcă să schimbe lumea cu arme și ură o vor distruge în cele din urmă. Cei care urmăresc schimbarea prin educație și înțelegere ne dau speranță.

De asemenea, doctorul Goodman a inițiat programe la IEI pentru a încuraja elevii să studieze un semestru în străinătate; și alte organizații oferă programe ce permit elevilor de liceu să experimenteze viața în altă țară. Adesea, locuiesc cu o familie și merg la școala locală. Oamenii care trăiesc aceste experiențe internaționale le descriu după câteva decenii ca fiind transformatoare în viețile lor. Au locuit în fiecare zi cu o familie care avea obiceiuri, tradiții și perspective diferite de ale lor. Stând cu ei la masă în

fiecare seară şi petrecând sărbătorile împreună, aceşti studenţi simţeau că fac parte dintr-o lume mai mare. Ani mai târziu, când îi vor auzi pe politicieni deplângând pericolele reprezentate de imigranţi sau de străini, vor avea o perspectivă diferită, mai amplă şi mult mai înţeleaptă. În loc să se teamă de „acei oameni“, îşi vor aduce aminte cu drag de tatăl din anul de schimb, care le gătea cina, sau de sora care se plimba cu ei sub cerul înstelat.

O femeie care locuieşte în Manhattan mi-a povestit o experienţă pe care a avut-o la câţiva ani după 11 septembrie, când oraşul era încă afectat de acele evenimente. Una dintre plăcerile oraşului sunt vânzătorii care au mici standuri cu fructe chiar şi în cele mai selecte cartiere, creând atmosfera unui orăşel de provincie în oraşul acela mare. Lucra într-un zgârie-nori luxos din centru şi se oprea în fiecare dimineaţă să cumpere o banană de la vânzătorul de fructe de peste drum. În decurs de câteva luni, a ajuns să-l admire pentru cât de muncitor era – se trezea înainte de răsărit să cumpere fructe de la piaţă şi apoi rămânea afară până noaptea târziu, chiar şi în cele mai călduroase sau friguroase zile.

— Am doi copii şi vreau să aibă o şansă în viaţă, i-a spus, explicându-i de ce lucrează atât de multe ore.

Vorbeau des şi a ajuns să depindă de cuvintele sale încurajatoare înainte de programul de lucru. Într-o dimineaţă, i-a spus că munca sa a dat roade şi că urmează să plece câteva luni; se întorcea acasă, să ducă bani familiei sale.

— De unde sunteţi? a întrebat ea.

— Afganistan, a spus el.

A sărit în spate ca şi cum ar fi fost arsă şi s-a uitat la el îngrozită. Avea accent şi pielea închisă la culoare, dar, datorită bunătăţii şi blândeţii sale, nu l-a privit niciodată ca pe un duşman. Brusc, şi-a dat seama că nici nu era. I-a privit zâmbetul şi a simţit entuziasmul său de a-şi revedea soţia şi copiii, dându-şi seama că este un bărbat ca oricare altul, care se întâmplă să trăiască într-o ţară periculoasă. Dintr-odată, l-a îmbrăţişat.

— Transmite familiei tale sănătate şi fericire, i-a zis ea.

Bapuji spunea adesea: „Un gram de practică valorează mai mult decât o tonă de teorie.“

Putem *vorbi* despre cum ne putem înțelege unii pe alții și despre eliminarea bigotismului, dar nu înseamnă mare lucru până când nu *facem* ceva pentru a pune în practică ceea ce spunem. Asta poate însemna să studiem în alte țări sau să recunoaștem umanitatea unei persoane care arată diferit (și să o îmbrățișezi). Cei mai mulți dintre noi își doresc șansa de a avea o viață mai bună, alături de familie, și șansa de a fi pe picior de egalitate cu alți oameni din lume. A începe să acționezi este cea mai bună cale de a schimba atitudini: atât pe a ta, cât și pe a altora. Așa cum spunea Bapuji: „Practica este cel mai bun discurs și cea mai bună propagandă.“

Când vorbea despre nonviolență, Bapuji nu spunea doar să lăsăm armele jos. Se concentra pe modul în care ar trebui rezolvate problemele mai mari ale unei țări și pe felul cum am putea inspira mai mult respect pentru toată lumea. După cum am învățat la ashram în timp ce căutam în toiul nopții un ciot de creion, adevărata nonviolență are un sens foarte larg. Trebuie ca noi să înțelegem repercusiunile risipei și materialismului și valorile pozitive ale tratării tuturor oamenilor cu demnitate. Dacă ne concentrăm pe o singură parte a problemei – absența abuzurilor fizice –, reducem ideea nonviolenței la o glumă. Cei care au participat la intifada din Palestina se consideră nonviolenți pentru că au aruncat cu pietre în israelieni, și nu au folosit arme. Un grup numit Ruckus Society, din Berkeley, California, pretinde că este nonviolent pentru că nu rănește oamenii direct, deși nu ezită să distrugă lucruri și să spargă vitrinele magazinelor. Acest tip de comportament atrage publicitate, dar nu și simpatie sau înțelegere. Nu poți obține o transformare individuală sau a societății cu ajutorul bâtelor de baseball.

Lumea noastră are o istorie lungă a violenței, războaielor și atacurilor săvârșite de un grup asupra altuia. Milioane de vieți au fost pierdute din cauza violenței și alte milioane au suferit de pe urma umilințelor care izvorăsc din bigotism și ură. De-a lungul istoriei, extraordinar de mulți oameni nu au avut parte de traiul decent și pașnic pe care și-l doreau. Putem privi în urmă, la episoade precum apartheidul din Africa de Sud, și ne putem da seama cât de greșit și distructiv a fost. Însă găsim scuze pentru comportamentele noastre de zi cu zi, la fel de îmbibate de bigotism.

Când sunt dezamăgit de oamenii care nu vor să vadă caracterul distructiv evident al acțiunilor lor, trag adânc aer în piept și-mi aduc aminte de

zâmbetul calm al lui Bapuji. Știa că schimbarea nu apare rapid. Lupta pentru libertate, egalitate și pace poate fi lungă și istovitoare. Pentru Bapuji, atingerea idealului său a însemnat să fie întemnițat de multe ori și să-și vadă soția și cei mai buni prieteni murind în închisoare.

Dar cred că ne-ar spune acum tuturor că lupta sa a meritat, la fel cum va merita și a noastră. O abordare nonviolentă a schimbării cere timp și răbdare. Bapuji ne amintește că merită să luptăm întotdeauna pentru egalitatea și demnitatea tuturor oamenilor – fără violență.

EPILOG
Cea mai mare bucurie

Amintirile fericite cu bunicul erau extrem de vii în anul 2015, în ziua în care o statuie a sa din bronz, de trei metri, a fost amplasată în Piața Parlamentului din Londra. Marii lideri reprezentați în acest bine-cunoscut loc au adus contribuții majore la politica britanică și la interesele mondiale.

Dacă Bapuji ar fi acolo, ar face o glumă despre statuia care este mult mai mare decât el. Și nu ar rata ironia faptului că statuia sa se află aproape de cea a lui sir Winston Churchill, care s-a opus independenței Indiei și îl lua în derâdere pe bunicul meu. Dar Bapuji ar fi foarte mândru că, printre statuile liderilor albi din Piața Parlamentului, statuia sa și a lui Nelson Mandela servesc drept simboluri pentru cât de mult a evoluat Marea Britanie din vremea lui Churchill.

Când a dezvelit statuia, prim-ministrul David Cameron l-a descris pe bunicul ca fiind „una dintre cele mai importante personalități“ din istoria politică. Cu siguranță, era una dintre cele mai importante în ceea ce privește ideile, virtutea și capacitatea de a conduce, dar înțelegea că, la bază, toți suntem egali. Statuia este mai aproape de sol decât oricare alta, pentru că bunicul insista întotdeauna că era un om obișnuit.

Bapuji nu s-a considerat niciodată o persoană perfectă, cu atât mai mult ca un fel de sfânt. Își înțelegea propriile slăbiciuni și încerca în mod constant să se schimbe în bine. Recunoștea că toți oamenii pe care îi respectăm astăzi – fie ei lideri religioși sau politici – au început ca oameni obișnuiți, cu sentimente obișnuite. Nici unul nu s-a născut sfânt. Au făcut eforturi mari să treacă poziția de la care au început.

Așa că mă întristez când aud cum este atacată reputația lui Bapuji și cum sunt răstălmăcite cuvintele sale în anumite părți ale lumii. La Universitatea din Ghana, un protest organizat de niște studenți a condus la contestarea unei statui recente a bunicului meu. Bapuji nu a trăit și nu a murit pentru onoruri și nu i-ar fi păsat deloc de asta. Dar ar fi vrut să vorbească cu

studenţii care pretindeau că este rasist şi nu merită să fie onorat. Drept dovadă, au argumentat că, în tinereţile sale, a folosit cuvântul *kaffir*, considerat acum un termen peiorativ, pentru a descrie negrii din Africa de Sud. Cred că le-ar fi spus că afirmația lor este adevărată – a folosit acest cuvânt pentru că nu avea suficientă experiență și respecta normele existente. Dar imediat ce a înțeles că are un sens peiorativ, nu l-a mai folosit.

Poate că le-ar fi amintit studenților că nu ne-am născut perfecți; putem doar să învățăm și să încercăm să ne schimbăm în bine. Studenţii s-au plâns că Bapuji s-a luptat mai mult pentru drepturile indienilor din Africa de Sud decât pentru cele ale persoanelor de culoare și că ar prefera să aibă statui cu oameni importanți din etnia lor. Probabil că le-ar fi răspuns aşa: „Patriotismul meu nu este ceva exclusiv... În orice caz, este în armonie cu binele umanităţii“. Mulţi dintre liderii africani înțeleg că filozofia lui Bapuji îi îmbrăţişa pe toți oamenii. Unii, precum Desmond Tutu și Nelson Mandela, l-au numit o mare sursă de inspirație și un model pentru propriile campanii pentru libertate. În rândurile afro-americanilor, Martin Luther King l-a lăudat pe bunicul și i-a urmat exemplul de nonviolență.

Din cauza controverselor de la universitate, oficialii guvernamentali din Ghana au hotărât să mute statuia pentru a o păstra în siguranță. O considerau un simbol al prieteniei țării lor cu India și au cerut oamenilor să recunoască rolul bunicului meu în calitate de „una dintre cele mai proeminente personalităţi ale secolului trecut“.

Viețile altor mari personalități din istorie au fost reexaminate în mod similar și nu este nici o surpriză să găsim unele defecte la un erou foarte admirat. Facem o greșeală când încercăm să-i transformăm pe oameni în sfinți. Cu toții suntem produsele vremurilor noastre, ale politicii și ale așteptărilor momentului. Oamenii înțelepți precum Bapuji încearcă să aibă o perspectivă mai largă și mai clară, încercând să-și vadă acțiunile prin prisma trecutului, a prezentului și a viitorului.

Privind marele val al istoriei, este ușor să ne simțim nesemnificativi și să ne întrebăm ce influență am putea avea. În această carte, am spus povești despre persoane a căror activitate a avut un impact major asupra comunităților mari și mici, deoarece cred că toți putem schimba ceva în viețile oamenilor din jurul nostru. Trebuie doar să îți pese suficient de mult

încât să încerci. Oricine l-ar fi cunoscut pe bunicul meu în tinerețe nu ar fi prevăzut că urma să influențeze atât de mulți oameni și să devină veneratul Mahatma Gandhi. Era slab, mic și nu părea deloc un lider puternic și carismatic; chiar și statuia din Piața Parlamentului îl reprezintă îmbrăcat cu hainele sale indiene, obișnuite și simple. În viața reală sau sculptat în piatră, Bapuji este o amintire a faptului că puterea convingerilor și disponibilitatea de a încerca să le transformi în realitate este ceea ce contează cu adevărat.

Cât am stat la ashram, bunicul meu era mereu bucuros să vorbească cu mine despre propriile slăbiciuni și metehne și îmi povestea la fel de bucuros despre ghinioanele din trecut. Una dintre marile ambiții ale vieții sale era să șteargă diferențele dintre oameni și să ajute la recunoaşterea independenței fiecăruia. Când a condus Serviciul Indian de Ambulanță, în timpul Războiului Burilor, și-a riscat viața pentru a-i transporta pe răniți la spitalele de teren, inclusiv pe zulușii care erau masacraţi de britanici. Dacă nu ar fi fost el și indienii care s-au oferit voluntari, numărul deceselor în rândul zulușilor ar fi fost mult mai mare.

Aproape toate cărţile sacre ale diferitelor religii promovează compasiunea, dragostea și respectul reciproc. Oamenii care nu cred deloc în religie înțeleg și ei că aceste concepte sunt fundamentale pentru toate relațiile interumane. Însă noi toți uităm adesea aceste principii și credem doar ce este convenabil. Adevărata măreție vine când poți vedea umanitatea pe care o împărtășim, atunci când încercăm să ne ridicăm reciproc, în loc să încercăm să ne tragem în jos.

Cu toții vrem fericire în viețile noastre și uneori credem că o vom găsi în lucruri, în acumularea continuă de bunuri, cu preţul suferinței altora. Dar fericirea vine dintr-o sursă mult mai profundă, vine din lupta pentru pace și dreptate pentru toți oamenii. Bapuji afișa calmul și mulțumirea profunde pe care toți visăm să le obținem. Nu a câștigat fiecare luptă și nu a putut schimba lumea potrivit idealului său, dar a rămas complet dedicat în fiecare zi încercării de a se schimba pe sine și de a face lumea mai bună.

„Bucuria sălășluiește în luptă, în încercare și în suferința implicată, spunea el, nu în victorie.“

Bucuria sălășluiește în luptă, în încercare și în suferința implicată, nu în

victorie.

Cu toții putem continua lupta lui Bapuji pentru pace și dreptate, stând neclintiți prin puterea nonviolenței. Cred cu tărie că, urmând exemplul bunicului meu, putem găsi bucuria care ne este îngăduită pe pământ.

ARUN GANDHI

DARUL MÂNIEI

ȘI ALTE LECȚII DE LA BUNICUL MEU MAHATMA GANDHI

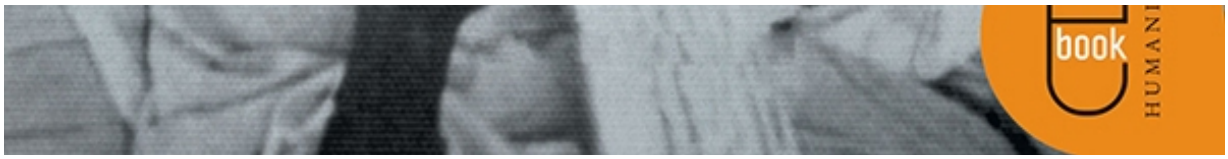
book